

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
GERİ KABUL ANLAŞMASI BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
YILDIZ UZAN

Danışman
Prof. Dr. Mehmet DALAR

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yıldız UZAN'a ait "Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki İlişkilerin Geri Kabul Anlaşması Bağlamında Değerlendirilmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

21.01.2019

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Mehmet DALAR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Marziye MEMMEDLİ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “**Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki İlişkilerin Geri Kabul Anlaşması Bağlamında Değerlendirilmesi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yıldız UZAN

21.01.2019

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler tarafların 2013 yılında imzaladığı Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma kapsamında değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği sınırlarına yönelen düzensiz göçmen akını Geri kabul anlaşması ile önlemeye çalışmaktadır. Bu kapsamda kaynak ülkeler ile Avrupa Birliği bölgesi arasında yer alan Türkiye, AB açısından işbirliği yapılması gereken bir ülke olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin durgun yapısı son dönemde yaşanan düzensiz göç akımının artmasıyla tekrar canlanma sürecine girmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Geri Kabul Anlaşmasından kaynaklanan yükümlülükler bu tezin ana temasıdır. Çalışmada Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmasından kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediği ileri sürülmektedir.

Ortaya çıkan tez çalışmasının her aşamasında desteğini ve ilgisini eksik etmeyen, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca öğrencisi olmaktan gurur duyduğum ve engin bilgilerine hayran kaldığım değerli danışmanım Sn. Prof. Dr. Mehmet DALAR'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Tezimin her aşamasını dikkatle inceleyen, yol gösteren ve katkı sağlayan değerli arkadaşlarım Bolu İl Göç İdaresi Personeli İl Göç Uzman Yardımcısı Emre ALAKUŞ'a ve Erzurum İl Göç İdaresi Personeli İl Göç Uzman Yardımcısı Derya AKGÜL'e şükranlarımı sunarım. Tez sürecindeki desteğinden dolayı Bolu İl Göç İdaresi Müdür V. Serhat AYDIN'a, Tercüme konusundaki yardımlarından dolayı Mohammed Fadhil Salman AL-AZZAWI' ye ve tüm mesai arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Elde ettiğim her başarımın mimarı anneme, babama ve akademik çalışmam konusunda gösterdiği özveri, sabır ve koşulsuz sevgi için sevgili eşim Ahmet UZAN'a şükranlarımı sunarım.

ÖZET

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN GERİ KABUL ANLAŞMASI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Yıldız UZAN

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet DALAR

Ocak 2019, 136 + xv Sayfa

İnsanlık tarihinin başlangıcı ile var olduğu ileri sürülen göç olgusu günümüzde uluslararası ilişkiler çalışmalarında oldukça dikkat çeken konulardan biri olmaktadır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra yaşanan mülteci krizlerinin ve düzensiz göç akımlarının yoğun olarak yaşandığı Avrupa Birliği'nin bu konuda karşılaşılabilecek problemleri Geri Kabul Anlaşmaları ile aşma yönünde politikalar geliştirdiği görülmektedir. Türkiye düzensiz göçe kaynaklık eden ülkeler ile hedef olarak belirlenen Avrupa Birliği ülkeleri arasında yer almaktadır. Bu sebeple Türkiye, Avrupa Birliği tarafından düzensiz göçün yönetilmesi için işbirliği yapılması gereken bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı 16 Aralık 2013'de imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma tarafların yükümlülükleri bağlamında değerlendirilmesidir. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde göç kavramları, nedenleri ve çeşitleri açıklanarak göç ile ilgili teorilere yer verilmiştir. İkinci bölümde geri kabul anlaşmaları tarihsel süreç içerisinde çeşitli yönlerden ele alınarak, Avrupa Birliği'nin geri kabul ve göç politikası değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri kısaca incelenerek taraflar arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının getirdiği yükümlülükler anlaşmanın kapsamı ve tarafların beklentileri yönünden analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının daha

çok Avrupa Birliğinin faydasını gözettiği ve Avrupa Birliği'nin anlaşmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geri Kabul Anlaşması, Düzensiz Göç, Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri

ABSTRACT

EVALUATION OF RELATIONS BETWEEN TURKEY AND THE EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF READMISSION AGREEMENT

Yıldız UZAN

Master Thesis

**Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Department of International Relations**

Advisor: Prof. Dr. Mehmet DALAR

January 2019, 136 + xv Pages

The continuous phenomenon of migration that existed with the beginning of humanity is one of the interesting subjects among the Works of international relations nowadays. And it is seen, especially after all the refugee crises and the irregular currents of migrations in The European Union that are being faced by its developed policies of readmissions agreements. Turkey takes a place among The European Union countries that are identified as irregular migration resources. This is why Turkey is an evaluated country that should be in a cooperation with the European Union to manage the irregular migration .The Purpose of this work is the assessment in the context of obligations between the two sides of the cooperation that has been signed by Turkey and The European Union on 16th of December 2013 to readmission agreements of the unauthorized residents. For This purpose, the first part of these works is given to the theories that have been made by explaining and understanding the concepts, reasons and types of migration itself. In the second part of these Works, the readmission agreement of The European Union is evaluated by reconsidering the various directions of the readmission agreements during time periods of history. The third part analysis the obligations and expectations of each side of the readmission agreement by examining the relation between Turkey and The European Union. The Last Part of these works was

the European Union from the readmission agreement and the unfulfilled obligations of the agreement of The European Union.

Key words: Readmission Agreements, Irregular Migrations, Relation Between Turkey and the European Union.

Yârim Ahmet ve Kızım Amine'ye...

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. GÖÇÜN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	5
1.1. Göç ile İlgili Temel Kavramlar	6
1.1.1. Göç Kavramı	6
1.1.2. Göçmen	7
1.1.3. Mülteci	8
1.1.4. Geri Göndermeme İlkesi	8
1.1.5. Güvenli Üçüncü Ülke	9
1.1.6. Vatansız Kişi	10
1.2. Göçün Nedenleri	10
1.2.1. Ekonomik Nedenler	12
1.2.2. Siyasal Nedenler	13
1.2.3. Doğal Nedenler	14
1.2.4. Sosyo-Kültürel Nedenler	15
1.3. Göçün Çeşitleri	16

1.3.1. İç Göç – Dış Göç	16
1.3.2. Zorunlu – Gönüllü Göç	18
1.3.3. Zorunlu-Gönüllü Göç	19
1.3.4. Düzenli-Düzensiz Göç	21
1.4. Göç ile İlgili Kuramlar	23
1.4.1. Modernleşme Okulunun Denge Kuramı	24
1.4.2. Bağımlılık Okulunun Merkez-Çevre Kuramı	24
1.4.3. Ravenstein'in Göç Kanunları	25
1.4.4. Kesişen Fırsatlar (Intervening Opportunities) Kuramı	27
1.4.5. İtme-Çekme (Push-Pull) Kuramı	28
1.4.6. Parekh'in Göç Kuramı	30
1.4.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	30
1.4.8. Göç Kuramları Hakkında Değerlendirme	31

II. BÖLÜM

2. GERİ KABUL VE AB ORTAK GÖÇ POLİTİKASI	33
2.1. Geri Kabul Kavramı	33
2.2. Geri Kabul Anlaşmalarının Önemi ve Arka Planı	35
2.3. Geri Kabul Anlaşmalarının Amacı	37
2.4. Geri Kabul Anlaşmalarının Tarihi	38
2.4.1. Birinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları	38
2.4.2. İkinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları	39
2.4.3. Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları	40
2.5. AB'nin Ortak Göç ve Mülteci Politikası Oluşturma Fikrinin Temelleri	40
2.6. AB'nin Geri Kabul ve Vize Diyalogu Mekanizmaları	46

III. BÖLÜM

3. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	50
3.1. 1963 Ankara Anlaşması	50
3.2. 1970 Katma Protokol	51
3.3. 1996 Gümrük Birliği	52
3.4. 1999 Helsinki Zirvesi	53
3.5. 2002 Kopenhag Zirvesi	54

3.6. 2004 Brüksel Zirvesi.....	54
3.7. 3 Ekim 2005 Müzakere Süreci.....	55
3.8. Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmalarına Bakışı	55
3.9. TR-AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması (16 Aralık 2013).....	58
3.9.1. Genel Hükümleri ve Amacı	58
3.9.2. Anlaşmanın Kapsamı	60
3.9.3. Geri Kabul Usülleri.....	60
3.9.4. Anlaşmanın Yürürlüğe Girmesi, Süresi ve Sona Ermesi	62
3.9.5. Tarafların Kendi Vatandaşlarını Kabulü	63
3.9.6. Üçüncü Ülke Vatandaşları ve Vatansızların Kabulü	66
3.9.7. Sığınmacıların Durumu	67
3.10. Geri Kabul Anlaşması Sonrası Uygulama Adımları	69
3.10.1. 29 Kasım 2015 “AB Türkiye Ortak Açıklaması ve Ortak Eylem Planı”.....	69
3.10.2. 18 Mart 2016 “AB-Türkiye Açıklaması” (18 Mart Mutabakatı).....	71
3.10.3. AB'nin Göç Politikası Kapsamında Türkiye'den Beklentileri	76
3.10.3.1. Coğrafi Çekincenin Kaldırılması	76
3.10.3.2. Vize Rejimi	79
3.10.3.3. Sınır Kontrolü.....	81
3.10.3.4. Göç ve Sığınma Konusunda Yasal Mevzuatın Güncellenmesi	87
3.10.4. Türkiye'nin Göç Politikaları Kapsamında AB'den Beklentileri	92
3.10.4.1. Vize Serbestisi (Muafiyeti)	93
3.10.4.2. Mali Yardımlar	98
3.10.4.3. Gümrük Birliğinin Modernizasyonu	102
3.10.4.4. Müzakerelerin Canlandırılması	103

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	108
---------------------------------------	------------

KAYNAKLAR	116
------------------------	------------

ÖZ GEÇMİŞ	138
------------------------	------------

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Uluslar arası Göçmen Sayıları ve Yıllara Göre Değişimi	18
Tablo 2.1: AB Göç ve Mülteci Politikasında geçirilen süreçler	44
Tablo 2.2: AB ile Geri Kabul Anlaşması Bulunan Ülkeler	47
Tablo 3.1: Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması İmzaladığı Ülkeler	56
Tablo 3.2: Yıllara Göre Uluslar arası Koruma Başvuru İstatistikleri	78
Tablo 3.3: Vize Muafiyeti Yol Haritası Başlıkları.....	96

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Göçe Karar Verme Süreçlerine Etki Eden Faktörler	11
Şekil 1.2: Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler Ve Bunların Etkileşimi	29
Şekil 3.1: “Üçüncü Ülke Vatandaşı” veya “Vatansız” Yönünden Geri Kabul Yükümlülükleri	67
Grafik 3.1: Doğu Akdeniz Rotasından Avrupa’ya Gerçekleştirilen Düzensiz Göçmen Geçişleri	86

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECHO	: European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EUTF	: European Union Trust Fund
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğu
GKA	: Geri Kabul Anlaşması
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ICSP	: The Enstrument Contributing to Stability and Peace
IPA	: Instrument for Pre-accession Assistance
SBS	: Shengen Bilgi Sistemi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNHRC	: United Nations High Commissioner for Refugees
VBS	: Vize Bilgi sistemi
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcı ile birlikte ortaya çıktığı düşünülen göç hareketleri toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlar başta olmak üzere çeşitli şekillerde insanlığı etkileyen bir süreç geçirmektedir. Tarihte kısa süreli ve iç göçler ile başlayan nüfus hareketlerinin devletlerin sınırlarını aşarak uluslararası zemine taşınması ile göç özellikle 2000’li yıllardan sonra uluslararası ilişkiler alanında en çok tartışılan konulardan birisi haline gelmiştir.

Devletlerin ulusal sınırlarını koruma ve güven altına alma isteği göç yönetimi konusunda politika geliştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde devletleri uluslararası göçü kontrol etme sorunu ile karşı karşıya getiren faktör düzensiz göç olgusudur. Avrupa ülkelerinin görece yüksek refah düzeyleri düzensiz göçün bu bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri son dönemde düzensiz göç, insan kaçakçılığı ve terörizm gibi ciddi güvenlik sıkıntıları ile karşı karşıya kalmaktadır. Ortaya çıkan sorunlar devletlerin tek başlarına üstesinden gelebileceği durumları aşmaktadır. Dolayısıyla Avrupa ülkelerinde birlik halinde hareket ederek bir göç politikası geliştirmek düşüncesi hâkim olmuştur.

Bu kapsamda, Avrupa Birliği düzensiz göçün ortaya çıkardığı ya da çıkarması muhtemel problemleri çözme konusunda yetki sahibi olarak politika araçları geliştirmiştir. Bunların en başında göçe kaynaklık eden ülkelerle yaptığı “Geri Kabul Anlaşmaları (GKA)” gelmektedir. Böylelikle Birlik sınırlarını yasa dışı yollarla aştığı anlaşılan düzensiz göçmenleri ülkelerine geri gönderebilecektir.

Türkiye coğrafi konumu sebebiyle göçe kaynaklık eden ülkeler ile göçe hedef olan Avrupa ülkeleri arasında yer almaktadır. Avrupa Birliği ülkelerine ulaşmak isteyen göçmenlerin uğradıkları bir transit ülke konumunda olan Türkiye yoğun bir nüfus

hareketine maruz kalmıştır. Yaşanılan konjonktürel değişimler Türkiye'nin transit ülke konumunu da etkilemiş ve birçok göçmen tarafından ulaşılacak istenen ülke olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple Türkiye düzensiz göç yönetimi konusunda Avrupa Birliği tarafından işbirliği yapılması gereken bir ülke olarak görülmektedir.

Uluslararası göç yoğunluğunun artması sebebiyle göçten etkilenen iki ya da daha fazla ülkenin imzaladığı geri kabul anlaşmalarının öneminin arttığı görülmektedir. 16 Aralık 2013 tarihinde Avrupa Birliği ile Türkiye arasında izinsiz ikamet eden kişilerin geri kabulüne ilişkin anlaşma imzalanmış olup düzensiz göçmenlerin geri kabulü hüküm altına alınmıştır. Bu çalışmada çeşitli sebeplerle ortaya çıkan düzensiz göç olgusu Türkiye ve AB arasında imzalanan geri kabul anlaşmasının taraflara yüklediği sorumluluklar nezdinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın temel argümanı Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin üyelik sürecinden itibaren sürdürdüğü ikircikli tutumunu geri kabul anlaşması ile devam ettirdiği yönündedir. AB bir taraftan ilişkilerin gelişeceği ve uluslararası arenada Türkiye ile işbirliğinin güçlendirileceği ifade edilirken diğer taraftan bu ilişkileri güçlendirecek adımları atmaktan imtina etmektedir.

Türkiye ile AB arasındaki geri kabul anlaşmalarının öngördüğü sorumlulukların taraflarca yerine getirilip getirilmediği analiz edilirken çalışmanın esas sorusu "AB geri kabul anlaşmasından doğan yükümlülüklerini yerine getiriyor mu?" olarak belirlenmiştir. Ancak bu temel sorunun yanında çalışmanın amacı çerçevesinde aşağıda yer alan soruların da cevapları aranacaktır.

Soru 1: Geri Kabul Anlaşmasının taraflara getirdiği yükümlülükler nelerdir? Bu yükümlülükler taraflarca eşit şekilde paylaşılıyor mu?

Soru 2: Geri Kabul Anlaşması Türkiye'nin yükümlülükleri üzerine ne gibi olumlu- olumsuz etki yaratmaktadır?

Soru 3: Türkiye AB'nin düzensiz göçmenlere karşı hassasiyetini kullanarak geçiş ülkesi olarak AB'nin kendisiyle ilgili politikalarını etkileyebilir mi?

Çalışmanın amacı dünyada ve Türkiye'de giderek önemi artan göç olgusunun uluslararası anlaşmalardan biri olan Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki geri kabul anlaşmaları üzerinden açıklanmasıdır. Bu çalışmada Türkiye ile AB arasında imzalanan geri kabul anlaşmasının tarihsel gelişimi, taraflara yüklenen sorumluluklar, anlaşmanın ortaya koyduğu beklentiler ve bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığı değerlendirilecektir. Bu kapsamda kısaca Türkiye-AB arasındaki geri kabul anlaşmasından kaynaklanan hak ve yükümlülüklerin taraflarca karşılanıp karşılanmadığı değerlendirilecektir.

Varsayım 1: Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki geri kabul anlaşmalarına konu olan kişilerin ülkelerindeki itici faktörlerden kaçarak, Avrupa'nın sahip olduğu çekici faktörlere ulaşmak üzere göç sürecine katıldığı öngörülmektedir.

Varsayım 2: Geri kabul anlaşmasının göç yönetimi konusunda daha çok Avrupa Birliği'nin çıkarlarını gözeten bir anlaşma olduğu değerlendirilmektedir.

Varsayım 3: Türkiye anlaşmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirirken AB'nin tam olarak yükümlülüklerini karşılamadığı düşünülmektedir.

Varsayım 4: AB'nin geri kabul anlaşması ile topraklarına yönelen düzensiz göçü Türkiye'de durdurmak istediği ileri sürülmektedir.

Varsayım 5: Türkiye ile AB arasındaki geri kabul anlaşmalarına ilişkin tarafların tutumunun dalgalı ve çelişkili bir görünüm arz ettiği öngörülmektedir.

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin geri kabul anlaşması bağlamında değerlendirildiği bu çalışmada literatür taraması yönteminden faydalanılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın konusu doğrultusunda yayınlanan kitaplardan, makalelerden, ulusal ve uluslararası alanda yayınlanan dergilerden, Göç

İdaresi Genel Müdürlüğü'nün resmi sitesinde yer alan istatistiklerden, ulusal ve uluslararası kuruluşların yayınladığı verilerden, konu ile ilgili çalışmalarda bulunan araştırma merkezlerinin yayınladığı raporlardan, ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinden, antlaşmalardan ve internet kaynaklarından faydalanılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmakta olup birinci bölümde; göç ve göçle ilgili kavramların tanımları göçün nedenleri, çeşitleri ve göç ile ilgili kuramlar hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. İkinci bölümde, Geri kabul kavramı açıklanarak geri kabulün amacı, önemi, tarihsel olarak gelişimi ele alınmıştır. Daha sonra AB'nin ortak göç ve mülteci politikası ve AB'nin geri kabul ve vize diyalogu mekanizmaları analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde, Türkiye- AB arasındaki ilişkiler kısaca ele alınarak Türkiye ve AB arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının genel hükümleri ve amacı, anlaşmanın kapsamı, usulleri, anlaşmanın yürürlüğe girmesi, süresi, sona ermesi, tarafların kendi vatandaşlarını kabulü, üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansız kişileri kabulü ve sığınmacıların durumu üzerinde durulmuştur. Daha sonra Anlaşmanın taraf ülkelerde meydana getirdiği etkiler üzerinde durularak göçün tarihsel seyri içinde izlenen politikaların analizi yapılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde geri kabul anlaşmalarının getirdiği sorumlulukların uygulanıp uygulanmadığı üzerine değerlendirme yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

I. BÖLÜM

2. GÖÇÜN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

İnsanoğlu tarih boyunca hep daha iyiye ulaşma çabası içinde olmuştur. Tüm elverişli yaşam koşullarını bir arada bulmak her zaman mümkün olmamakta ve bu durum insanoğlunu bir arayış içine sokmaktadır. Kimi zaman zor kış şartlarından ılıman iklimlere kimi zaman ise kurak arazilerden verimli topraklara doğru bir yer değiştirme gerçekleştirmiştir (Günay, Atılgan ve Serin 2018: 1). İnsanoğlunun hayatını devam ettirebilmek için uygun iklim koşullarına, sağlıklı yiyeceklere ve yaşamaya elverişli barınaklara sahip olması gerekmektedir. İnsanlık tarihi ile birlikte başlayan göç olgusu gün geçtikçe farklı formlara bürünerek karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise ulaşım ve iletişim teknolojilerinin sağladığı kolaylıklarla göç eski dönemlere göre daha hızlı ve yoğun şekilde devam etmektedir. Bu değişim süreci göç kavramlarının çeşitliliğini artırmıştır. Göç yapısı gereği ekonomiden sosyolojiye coğrafyadan tarihe çok sayıda farklı bilimi hem etkileyen hem de etkilenen bir niteliğe sahiptir. Birbirinden farklı iktisadi ve siyasi kuramlara ve bilim dalına konu olan göç birçok değişik düzlemde ele alınmıştır (Özyakışır 2013: 5).

Dolayısıyla göç kavramlarını açıklama noktasında birçok kaynakta farklı anlamlara sahip kavramların birbirinin yerine kullanılabildiği öngörülmektedir. Bu durum zaten karmaşık yapıda olan göç alanını ifade etmekte zorluklara neden olabilmektedir. Bu anlamda çalışmanın başında yapılacak ilk iş göç ve göç ile ilgili kavramları ele almak ve birbiri yerine kullanılan kavramların arasındaki farkları belirlemeye çalışmak olacaktır. Bu kapsamda öncelikle göçün tanımı yapılmaya çalışılacak daha sonra göçün nedenleri ve çeşitleri incelenerek ardından göç ile ilgili kuramlar açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1. Göç ile İlgili Temel Kavramlar

1.1.1. Göç Kavramı

Dünya üzerinde çok sayıda dil, kültür ve devlet vardır. Göç bunların birbirleriyle etkileşimini sağlayan önemli faktörlerden biridir. Göçün bu özelliğinin sonucu olarak üzerinde uzlaşıya varılmış tek bir göç tanımı yapmak zorlaşmaktadır. Genel anlamıyla göç, yer değiştirme sürecinin toplum yapısını kültürel, ekonomik ve siyasi yönlerinden etkileyen demografik hareketlilik olarak ifade edilebilir (İçduygu, Sirkeci ve Aydınğün 1998: 215). Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğüne göre ise göç; şahısların veya kitlelerin politik, iktisadi ve toplumsal nedenlere bağlı olarak bir yerden başka bir yere gitmesi, taşınması olarak tanımlanmaktadır(Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bdab60328d001.08959339, 01.11.2018' de erişildi).

Bir başka görüşe göre göç; çeşitli nedenlerle bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine yapılan süre bakımından kısa, orta ve uzun vadeli geriye dönüş olabileceği gibi sürekli olarak yerleşim amacı da taşıyabilen nüfus hareketleridir. Buna göre göç, çeşitli sebeplerle bir ikamet yerinden başka bir ikamet yerine devamlı veya geçici sürelerle yapılan değişimler olarak ifade edilmektedir. Göç tanımı konusunda mutabık kalınan noktalardan biri ise bir yerden başka bir yere hareket etme eylemidir (Yalçın 2004: 13).

İnsan hareketliliğinin olduğu her yerde göçün varlığından söz edilebilmektedir. Karpat'a göre, nüfus hareketleri, toplumsal yapının biçim değiştirme sürecini etkilemiştir. İslam tarihinin M.S. 622 'de hicret ile başlaması göçün dünya tarihine olan etkisini net bir şekilde göstermektedir(Karpat 2010: 25). Göç; ikamet edilen yerin terk edilerek yeni bir ikamet alanına geçilmesi şeklinde ifade edilmekle birlikte göçün ekonomik, toplumsal ve siyasi alanda meydana getirdiği değişiklikler sonucunda etki alanı her geçen gün artmaktadır. Göçün küreselleşmesi ile birlikte nüfus hareketlerinden etkilenen ülke sayısı giderek fazlalaşmakta ve farklı yaşam tarzlarına sahip göçmenler kabul edildikleri ülkelerde yaşamlarını devam ettirmektedirler. Castles ve Miller'a göre

günümüzde göçlerin karakterlerini belirleyen etmenler göçün küreselleşmesi, göçün hızlanması, göçün farklılaşması, göçün kadınsallaşması ve göçün giderek siyasallaşması olarak sıralanmaktadır(Castles ve Miller Yıl: 12-13).

Göçü bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketi olarak ifade edenler de vardır. Göçün ulus aşan niteliğine yapılan bu vurgu ile birden fazla ülke göçten etkilenerek uluslararası göç tanımını ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan göç, çeşitli gayelerle menşe ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamını devam ettiren kişilerin gerçekleştirdiği insan hareketidir(Asar 2004:242). Göç amacı, sebebi ve süresi dikkate alınmaksızın ülke içerisinde veya bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan insan hareketi olarak ifade edilebilir. Bu hareket, ekonomik göçmenleri, mültecileri ve yerinden ayrılmaya zorlanmış kişileri de kapsamaktadır (IOM 2009: 22). Çağımızda göç hareketleri sadece kaynak ve hedef ülkeyi etkilemenin ötesine geçerek uzun soluklu nüfus dolaşimleri şeklinde oluşmaktadır. Böylelikle uluslararası göç hareketleri ulus ötesi biçimini ortaya koyarak birden fazla ülkenin etkilendiği göç oluşumundan söz edilebilmektedir (Sirkeci 2006: 34).

Son dönemlerde nüfus hareketlerini bir kalıba koymadan ve sınırlamadan tüm dünyayı etkileyen hareketler olarak düşünmek yerinde olacaktır. Bireyler veya kitleler başlarından geçen çeşitli olaylar neticesinde yer ve zamana bağlı kalmaksızın bir yerden başka bir yere taşınabilmektedirler. Bu aşamada; istekler, beklentiler, sunulan hizmetler ve teknolojinin sağladığı imkânlar nüfus hareketlerinin çeşitlerinin ortaya koymaktadır (Kolukırcık 2009: 2).

1.1.2. Göçmen

Göç etmeye kendi isteği ile karar veren kişi göçmen olarak tanımlanmaktadır. Kişinin göç etme isteğinin temelinde savaş ve baskı unsurları gibi nedenler yatmamaktadır. Genellikle ekonomik ve sosyal refahını artırmak için göç eden kişileri ve bu kişilerin aile üyelerinin kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler ise göç eden bir kimsenin göçmen olarak kabul edilebilmesi için göç ettiği yerde bir yıldan fazla ikamet eden kişiler olarak tanımlamaktadır (IOM 2009: 22).

1.1.3. Mülteci

1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne (1951 Sözleşmesi) göre mülteci "*ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs*"lar olarak tanımlanmaktadır¹. Uluslararası göç Örgütüne mülteci tanımı en geniş anlamıyla kullanılmış ve sığınacak güvenli bir yer arayışında olan kişi mülteci olarak kabul edilmiştir (IOM <http://www.turkey.iom.int/tr/yeniden-yerle%C5%9Firme>, 12.11.2018'de erişildi.). Mülteciler uluslararası hukuk normları ile korunmaktadır. Bu kişilerin uluslararası koruma taleplerinin reddedilmesinin olası ölümcül sonuçları olacağı kabul edilmektedir (UNHRC, http://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf, 11.10.2018'de erişildi).

1.1.4. Geri Göndermeme İlkesi

Geri göndermeme ilkesi Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre sözleşmesinde yer almaktadır. Buna göre, hiç kimse ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşlerinden dolayı hayatı ve özgürlüğünün tehlike altında olacağı yere gönderilemez. Fakat bu ilke sınırsız olarak uygulanmamaktadır. Zira ikamet ettiği ülke güvenliğini tehlikeye soktuğuna dair ciddi emareler bulunana veya işlemiş olduğu suçtan dolayı hakkında kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunan kişiler için bu madde uygulanamaz (IOM 2009: 21). Sözleşmeye taraf devletlere bu maddeye çekince koyma yetkisi tanınmamıştır. Geri Göndermeme ilkesine 1951 Cenevre sözleşmesinden önce 1933 tarihli "Mültecilerin Uluslararası Statüsü" ve 1938 tarihli "Almanya'dan Gelen Sığınmacıların Statüsü" sözleşmelerinde yer verilmiş olsa da çok sayıda devletin imzaladığı Cenevre sözleşmesi

¹ Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun, Kanun Numarası 359, Resmi Gazete ile ilan :29 Ağustos 1961.

bu konudaki etkinliğini ön plana çıkarmıştır (http://madde14.org/index.php?title=Geri_G%C3%B6ndermeme_%C4%B0lkesi , 12.11.2018’de erişildi).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi ise geri göndermeme yasağına ilişkin olarak hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ve onur kırıcı ceza ve uygulamaya maruz kalamayacağı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla net olarak geri göndermeme ilkesinden bahsedilmese de bu kapsamda değerlendirilebilmektedir (Canyaş 2015: 79). Cenevre sözleşmesi, ırkı, dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti nedeniyle zulme uğrayacağından şüphe duyulan kişilerin geri göndermeme ilkesinden faydalanabileceğinin belirtmesine karşın AIHS böyle bir kısıtlamaya yer vermemekte ve kavramın daha kapsayıcı olmasına olanak sağlamaktadır (Güner 2016: 215).

1.1.5. Güvenli Üçüncü Ülke

Güvenli üçüncü ülke, bir sığınmacının, sığınma başvurusu yaptığı ülkeye gelmeden önce fiziksel olarak bulunduğu ve mülteci olarak koruma alabileceği ülke olarak tanımlanabilmektedir (AFAD <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-TerimleriSozluGu?kelime=g%C3%BCvenli+%C3%BC%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC+.%C3%BClke>, 11.10.2018’de erişildi). Güvenli üçüncü ülke kavramı kendi ülkesine gönderilmesi tehlikeli görülen, uluslararası korumaya ihtiyaç duyduğu tespit edilen göçmenlerin başvuruda bulunduğu ülke dışında güvende olacağı üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesidir. Kısaca özetlemek gerekirse güvenli üçüncü ülkeler yurttaşlarına sağladıkları haklara yakın şekilde iktisadi, toplumsal ve politik haklardan mültecileri de faydalandırmakla birlikte bedensel anlamda korunmalarını da sağlamaktadır (UNHRC <http://www.unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme>, 16.11.2018’de erişildi).

Bir ülkenin güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilmesi her başvuru sahibi için ayrı şekilde değerlendirilecektir. Genel anlamda aşağıda sayılan şartların sağlanmış

olması gerekmektedir. Bunlar; (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde (YUKK) 74)²

- 1) Bireylerin, dini inanış, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri sebebiyle yaşam ve özgürlüklerinin baskı altında olmaması
- 2) Bireylerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması
- 3) Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28.7.1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması
- 4) Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması

1.1.6. Vatansız Kişi

Vatansız kişi kısaca, herhangi bir ülke vatandaşlığı taşımayan herhangi bir kişi olarak tanımlanmaktadır. Vatansızlığın ortaya çıkışı, devletlerarası hukuksal çatışmaların olması, bağımsızlık ilan eden devletin halkın tamamına vatandaşlık vermemesi sonucunda(devlet halefiyeti) veya azınlıklara uygulanan ayrımcılıklar gibi sebeplerle oluşabilmektedir (UNHRC, <http://www.unhcr.org/tr/vatansiz-kisiler>, 12.11.2018'de erişildi).

1.2. Göçün Nedenleri

Göç tanımlamaları ele alındığında yer değiştirmenin esas unsur olduğu görülmektedir. Bu yer değiştirme ülke içinde olabileceği gibi daha uzun mesafeler kat edilerek ülke dışına da olabilmektedir. Bireylerin yaşadıkları ülkelerdeki gelişmeler, doğal felaketler, ekonomik ve siyasi bunalımlar, ayaklanmalar, devletlerarası anlaşmazlıklar gibi sebepler kişileri yasal veya yasal olmayan yollardan ülkelerinden ayrılmaya zorlamıştır (Doğan 2005: 42). Özetle göç hareketine neden olan etmenler ekonomik, doğal, siyasi ve sosyo –kültürel sebeplerden kaynaklanmaktadır.

²Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kanun Numarası 6458, Resmi Gazete ilan: 11.04.2013,Resmi Gazete Sayısı : 28615

Günümüzde gerçekleşen göç hareketleri önceki dönemlerin aksine ulus ötesi bir mahiyette kendini göstermekte olup küreselleşmenin bir parçasıdır. Friedman'a göre küreselleşme, giderek artan sayıda insanı çok çeşitli alanlarda etkileyen bir sistemdir (Friedman 2000:32). Artan teknoloji imkânlarıyla ve serbest dolaşım ile dünyadaki sınırları yok eden bir süreçtir. Bu süreç sınırların ötesinde iletişim araçlarının, fikirlerin, alım-satım ve bireylerin hareketinde süratli bir çoğalma meydana getirmiştir. Uluslararası örgütler, küresel suç grupları, hükümet destekli kuruluşlar ve hükümet dışı kuruluşlar bu artan hareketlerin oluşmasındaki etmenlerdir (Okolski 1999: 142).

Şekil 1.1: Göçe karar verme süreçlerine etki eden faktörler

Kaynak: (Çakran ve Eren 2017: 12)

Şekil 1.1'deki şemaya göre yer değiştirmeye karar vermek çeşitli süreçlerin sonunda ortaya çıkmaktadır. Bireylerin karakterlerinin göç etmeye uygun olup olmadığı veya göç hareketi sırasında edinilen tecrübeler, alınan bilgiler, sahip olunan değerler

göç kararı almada etkili olan unsurlardır. Söz konusu unsurlara ek olarak yaşanan ortamın negatif özellikleri ile göç edilecek yerin pozitif özellikleri karşılaştırılarak ortaya çıkan engeller göz önünde bulundurularak göç kararı verilmektedir (Çakran ve Eren 2017: 12)

1.2.1. Ekonomik Nedenler

Ülkeler coğrafi yapısı, ekonomik kazançları ve vatandaşlarına sağladığı sosyal imkânları ölçüsünde birbirinden farklı konumda olmaktadır. Ekonomik gelişmişliğin yanı sıra haberleşmenin de artması ile bireyler daha fazla kazanç elde edebilecekleri yerlere doğru göç ederler (Gençler 2008: 29).

Göçün nedenlerine bakıldığında ekonomik koşullarını iyileştirmek istemesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu ekonomik faktörlerin başında gelir artışı ve istihdam piyasasına katılma isteği yer almaktadır. İhtiyatlı bir birey göç etmeye karar verirken hem yaşam standartlarını yükseltmek hem de daha iyi bir ücret beklentisi içinde olmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya 2014: 36). Bu ise karşımıza emek göçü kavramının anlaşılabilir kılınması zorunluluğunu çıkarıyor. Emek göçü kişilerin bilhassa istihdama katılma isteğiyle kaynak ve hedef ülkede sosyo-ekonomik yapıda gerçekleştirdiği değişimleri inceleyen bir alandır. İnsanlar her ne sebeple olursa olsun göç ederek yer değiştirdikten sonra çalışmak zorunda kalmaktadır. (Akalin 2012: 89-90).

Göç tarihine bakıldığında sanayi devriminin etkilerinin görüldüğü dönemde göç hareketlerinin kırdan iş olanaklarının fazla olduğu kente doğru olduğu görülmektedir. Sanayi devrimi sonrasında büyük kentlerde sermaye birikimleri sanayi yatırımlarına dönüşmüş olup bunun sonucunda kentin iş gücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu açık kırsal kesimdeki iş gücünün kente göç etmesine sebep olmuştur (Çetin 2012: 24). Yani, iktisadi anlamda kentlerin gelişmesi iç ve dış göç ile meydana gelen nüfus hareketlerini etkilemiştir. Myron ve Munz göçün dinamik ve çok yönlü yapısından dolayı Doğu Avrupa, Ortadoğu, Güney ve Güneydoğu Asya ve Latin Amerika gibi ülkelerin

yönetimlerinin göçü, istihdamı artıracak ve döviz artışı sağlayacak bir imkân olarak tarif edildiğini belirtmişlerdir (Myron ve Munz 1997:2).

Yeryüzündeki gelir dağılımının hakkaniyete uygun olmaması, işsizlik sorunu ve ekonomik çıkmazların pek çok kişiyi etkilemesi sonucu göç etme isteği oluşabilmektedir. Ekonomik olarak geçimini sağlayamayan insanlar dün olduğu gibi bugün de iş fırsatlarını değerlendirebilecekleri yerlere doğru göç sürecine katılmaktadırlar (Sever 2012: 53).

1.2.2. Siyasal Nedenler

İnsanları göç etmeye sevk eden nedenlerden biri de siyasal nedenlerdir. Belirli bir bölgede yaşanan savaş, mübadele, etnik çatışmalar, ihtilaller ve baskıcı rejimler gibi durumlar insanları yeni yaşam alanları aramaya itmektir (Tümertekin ve Özgüç 2002: 313). Uluslararası göç kişilerin iradeleri ile kendi istekleri ile olabileceği gibi çatışmalar ve siyasal baskılar gibi nedenlerle zorlama sonucu da gerçekleşebilmektedir. Baskı, şiddet, siyasal ve sosyal ayrımcılık sonucu günümüzde birçok insan göç etmeye karar vermektedir. Irak'ın Amerika Birleşik Devletleri tarafından işgali sonrasında Türkmen halkın kamu istihdamının kısıtlandığı, görev yapmakta olanların ise emekli edildiği belirtilmektedir (Sirkeci 2008: 29). Bu gelişmelerin sonucunda Türkmenlerin Türkiye gibi ülkelere göç etmesinin sosyal ayrımcılık ve zulme dayalı göçe bir örnek oluşturduğu ifade edilebilir.

Dünya genelinde siyasal nedenlerle göç hareketleri incelendiğinde siyasi değişim ve dönüşümlerin etkili olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin, 1989'dan itibaren üç yıllık sürede Orta ve Doğu Avrupa'da gerçekleşen siyasi dönüşümler göç akımlarını artırmıştır. Soğuk savaş sonrası oluşan silahlı çatışmaların boyut değiştirmesi ile eski sorunlar çözülmüştür. Fakat yeni sorunlar ve yeni göç akımları varlığını sürdürmüştür (Özyakışır 2013: 19-20).

Savaşlar ve bununla birlikte ortaya çıkan bazı durumlar göç etmenin en önemli sebeplerinden olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Birinci Dünya Savaşı sonrasında

Asya ve Afrika'da birçok sınır değişerek bölgede yaşayan insanların göç etmesine sebep olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması ve iç savaşlar neticesinde 3 milyon civarında insanın göç ettiği bilinmektedir (Mutluer 2003: 13-14).

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) tarafından yayınlanan küresel eğilimler raporuna göre, dünya çapında mülteci sayısının artmasının en önemli nedeni savaşlar olarak gösterilmektedir. 2017 yılı itibariyle zorla yerinden edilen insan sayısı 68,5 milyon olarak ifade edilmektedir. Bu sayının 25.4 milyonu çatışma ve zulüm sebebiyle ülkelerini terk eden mültecilerdir. 2017 yılında bir önceki yıla göre 2.9 milyon kişi yaşadıkları baskı sebebiyle yerinden edilmiştir. Bu durum şimdiye kadar görülen en büyük artıştır (UNHRC 2018). Özgürlük talep eden Suriye halkının bu isteğini yerine getirmek yerine kulak tıkayan bir otorite ile karşı karşıya kalması durumu sonrasında halkın başka bir siyasi tercih şansı bulamaması ve baskıcı aşırı İslamcı teşkilatlar tarafından şiddet ortamının alevlendirilmesi ile Suriye'de yaşamak imkânsız hale gelmiş ve halk göç etmek durumunda kalmıştır (Neccar 2006: 188-189).

1.2.3. Doğal Nedenler

Afetler veya zorlu coğrafi koşullar geçmişten günümüze kadar gerçekleştirilen göç hareketlerinin en önemli itici gücü olmuştur. İnsanlar kendilerini koruma içgüdüleri ile oluşmuş bir afetin kötü sonuçlarından ya da afet ihtimali olan yerlerden daha güvenli bölgelere doğru kalıcı ya da geçici şekilde göç etmişlerdir (Hugo 1996: 119). İklim değişiklikleri ve doğal afetler insanların ülke içinde göç etmesi veya ülkesini bırakarak yeni yerlere doğru hareket etmesi ile sonuçlanabilmektedir. Afetler doğal nedenlerle olabileceği gibi insan etkileri ile de ortaya çıkabilmektedir (Şahin ve Sipahioğlu 2002: 4). Örneğin; seller, volkanlar, toprak kayması ve deprem doğal afet olarak ele alınırken sanayi kazaları, radyoaktivite gibi afetler insan kaynaklı felaketlerdir (Waugh ve Hy 1990: 9).

Günümüzde giderek yaygınlaşan ve kendisine araştırma alanı bulan başka bir konu ise iklim değişikliğidir. İklim değişikliğinden etkilenen insanlar göç hareketine

katılmak durumunda kalabilirler. İklim göçü; İnsanların çölleşme, seller, kuraklaşma, tsunami gibi sebeplerle göç hareketine katılması olarak adlandırılmaktadır. Çevresel değişikliklerin, doğal afetlerin ve insan kaynaklı felaketlerin buldukları yerden ayrılmaya zorladığı insanlar “çevresel mülteciler” olarak tanımlanmaktadır (Castle ve Miller 2008: 146).

Tüm dünya da insan nüfusunda yaşanan artış ile çarpık kentleşme, iklim değişikliği ve afetlere karşı önlemlerin yetersiz kalması sonucu afetlerden etkilenen kişi sayısında artış yaşanabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da göç hareketlerinin yoğunluğu da artabilmektedir.

1.2.4. Sosyo-Kültürel Nedenler

Kişileri sosyal hareketliliğe iten sebeplerin başında hayat şartlarında yeni gelişen durumlar ve yeni oluşan ihtiyaçları karşılama isteği gelmektedir. Bireyler beklentilerini karşılayabilmek için bir takım değişiklikler gerçekleştirmek durumunda kalmaktadır. Bunlar; kültürel değerlerde değişim, hayata bakış açısının değişmesi veya yaşanan ortamdan uzaklaşarak başka bir yere yerleşme şeklinde olabilmektedir. Böylelikle nüfus hareketi ile bir sosyal değişim yaşandığı görülmektedir (Tüfekçi 2002: 2). Sosyal değişimler toplum üzerinde etki ederek toplumsal farklılaşmanın yolunu açarken göçe sebebiyet vermektedir (Durugönül 1997: 95).

Göç, insanlar tarafından ve toplum olarak gerçekleştirilen başat bir faaliyettir. Bu hareket geçmişten başlayarak sonsuza kadar devam edecektir (Ortaylı 2006: 19).Göç hareketinin sonuçlarından göç eden kişi ya da kişilerin yanı sıra göçe kaynak olan ülke, transit olarak geçilen ülke ve göçe hedef olan ülkenin de etkilenmekte olduğu söylenebilir. İnsanların farklı sosyal beklentileri karşılama içgüdüleri ile yer değiştirdikleri bilinen bir gerçekliktir. Daha iyi eğitim şartları, sağlık imkânlarına kolay ulaşım, turizm, dini sebepler veya kültürel farklılıklar göç yoğunluğunun artmasına neden olmaktadır.

1.3. Göçün Çeşitleri

Genel anlamda göç; toplumsal, siyasal, iktisadi, dini vb. farkı sebeplerle ortaya çıkabilmekte ve yaşamın sürdürüldüğü bölgeden başka bir bölgeye kişinin iradesiyle veya dışarıdan bir baskı ile bir süreliğine veya yaşamın geri kalanını geçirmek amacıyla gerçekleştirilen nüfus hareketleridir (Marshall 1999: 685). Bu tanımdan yola çıkılarak göç etmenin birden fazla türü olduğu değerlendirilmektedir.

Göçün çeşitleri ele alınırken dikkat edilmelidir ki göç söz konusu olduğunda ortaya birden fazla etken çıkmaktadır. Böylelikle göçün nedeni, oluşumu ve sonuçları birçok vaka ile belirlenebilmektedir (Şahin 2007: 111). Dolayısıyla Göç çeşitleri ile ilgili olarak bir literatürde birçok sınıflandırma karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmamızda; iç göç- dış göç, geçici göç-kalıcı göç, zorunlu göç -gönüllü göç ve düzenli göç-düzensiz göç ayırımına yer verilecektir.

1.3.1. İç Göç – Dış Göç

Göç sınıflandırmasının mesafe yönünden ele alınmasıyla ortaya iç göç –dış göç ayrımı çıkmaktadır. İç göçler bir ülkenin kendi sınırları içerisinde nüfusun şehirden şehire veya köyden kente gibi mekânsal yer değiştirmesidir (Filiz 2008: 31). Söz konusu tanımdan yola çıkarak iç göç olgusunun ulusal sınırlar içerisinde hareket etme eylemi olarak gerçekleştiği öngörülebilir.

Ülkelerin büyüklüğüne, ekonomik kalkınmışlığa ve yerleşme tarihlerine göre iç göçler kırsaldan şehirler, kırsaldan kırsala, şehirden kırsala ve şehirden şehre doğru gerçekleşmektedir (Tümertekin 2002: 333). Böylelikle iç göç hareketi dört ana kategoriye ayrılmıştır. Ülke içinde gerçekleşen göç hareketi iç göç olarak tanımlanmakta ve kırsal bölgelerden kentlere yapılan iç göç hareketi ise en çok karşılaşılan durum olarak değerlendirilmektedir (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015: 62). Ülke sınırları içinde bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan bu yer değiştirmelerin çeşitli nedenleri bulunmaktadır(Sağlam 2006: 34). Bunlar itici ve çekici faktörler olarak belirtilmektedir. Tarımsal toprak yetersizliği düşük gelir ve işsizlik ve arazi olaylar itici

faktörler arasında yer almaktadır. Yüksek gelir ve istihdam fırsatı, ekonomik durum, kentsel kamu hizmetleri ve kentteki akraba ve tanıdıklar ise çekici faktörler olarak belirtilmektedir (Çelik 2006: 151-155).

Singer Prebisch tezi olarak da bilinen teoriye göre iç göçü açıklamak mümkündür. Buna göre; bölgeler arası istihdam fırsatları ve/veya işçi ücretleri birbirinden farklı ise kişiler için iş fırsatlarının ve işçi ücretlerini fazla olduğu bölge diğerlerinden göç almakta ve cazip hale gelmektedir. Göç alan bölgenin nüfusunda artış meydana gelmesi ile yeni yerleşim yerlerine olan ihtiyaç artarak tarı arazileri azalmaktadır. Sanayi hızla gelişerek tarım kesiminden bu bölgelere doğru göç hareketlerinin artmasına neden olmaktadır (Taşçı ve Erçakar 2016: 246). Çeşitli sebeplerle ortaya çıkan iç göç hareketleri daha çok o ülkenin geri kalmış bölgelerinden daha gelişmiş bölgelerine doğru hareket etmektedir (Özer 2004: 24).Kısaca; iç göç hareketinin genellikle kırsal alanlardan gelişmiş ya da gelişmekte olan sanayi kollarının gelişmiş olduğu kentlere doğru gerçekleştiği söylenebilir.

Küreselleşmeyle birlikte göç artık devletlerin sınır kontrollerinin ötesinde uluslararası bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren dış göçler akademik ve siyasi tartışmaların merkezinde yer almaya başlamıştır (Sallangül 2002: 80). Dış (Uluslararası) Göç: İnsanların sürekli veya geçici olarak ikamet ettikleri ülke sınırlarını aşarak yerleşmek amacıyla başka bir ülkeye gitmeleri olarak tanımlanmaktadır. Yani bir göç hareketinin dış göç olarak tanımlanabilmesi için uluslararası bir sınırın geçilmesi gerekmektedir (IOM 2009: 59). Birleşmiş Milletlere göre bir göçün uluslararası göç olarak kabul edilebilmesi için başka bir ülkede yaşamak için irade gösteren kişinin bunu en az bir yıl süre ile gerçekleştirmelidir. Devletlerin tüm engelleme çabalarına rağmen uluslararası göç artarak devam etmektedir.1965 yılında Dünyanın göçmen nüfusunun 75 milyon olduğu ifade edilmektedir. Günümüzde ise 175 milyon ile dünya nüfusunun yaklaşık %3'ünü göçmenler oluşturmaktadır (Gençler 2004: 174).

İç göç, bir bölgeden başka bir bölgeye gerçekleşen nüfus hareketleri olduğundan toplam nüfusta bir değişim meydana gelmezken dış göç ile birlikte göç veren ülke

yönünden nüfusun azaldığı görülmektedir. Böylelikle başta demografik sorunlar olmak üzere birçok sorunla karşı karşıya kalınmaktadır (Özyakışır 2013: 8).

Dış göçler; iyi eğitim almış kişilerin yetiştiği ülkeden daha iyi şartlara sahip başka bir ülkeye gitmesi şeklinde oluşan Beyin göçü, ekonomik kaygılarla hareket edenlerin katıldığı işçi göçü ve bir anlaşma sonucu ülke vatandaşlarının değiş-tokuş edilmesi ile oluşan mübadele göçü olarak karşımıza çıkabilmektedir (Koçak ve Terzi 2012: 172-175). Uluslararası göç olarak da adlandırılan dış göç olgusu literatürdeki tartışma alanını gün geçtikçe artırmaktadır. Günümüzde gün geçtikçe artan göçmen sayıları bunun temel nedenidir. Aşağıda yer alan tabloda göçmen sayılarına ve yıllara göre değişimine yer verilmiştir. Dünyada uluslararası göç hızla artmakta olduğu Tablo 1.1'den anlaşılmaktadır (Bakırtaş 2012:242)

Tablo 1.1: Uluslararası göçmen sayıları ve yıllara göre değişimi

	1970	1990	2000	2010
Dünya	84 Milyon	156 Milyon	178 Milyon	214 Milyon
Gelişmiş ülkeler	43 Milyon	82 Milyon	104 Milyon	128 Milyon
Gelişmekte olan ülkeler	41 Milyon	73 Milyon	74 Milyon	86 Milyon
En az gelişmiş ülkeler	10 Milyon	11 Milyon	11 Milyon	12 Milyon
Diğer az gelişmiş ülkeler	31 Milyon	62 Milyon	63 Milyon	75 Milyon

Kaynak: (Bakırtaş 2012:242)

1.3.2. Geçici-Kalıcı Göç

Göç; bireylerin gelecekteki yaşamının bir kısmını veya tamamını sürdürmek için geçici ya da kalıcı olarak bir yerden başka bir yere ikamet etme amacıyla yer değiştirmesidir. Bu değişim göçmenin hem yola çıktığı ülkede hem de varmayı amaçladığı ülkede ekonomik, sosyal ve siyasal bir takım etkiler yaratmaktadır (Merter ve Talas 2013: 223). Bu tanımdan yola çıkılarak göçleri türlerinin süre esasına göre sınıflandırılması ile geçici ve kalıcı göç ayrımı karşımıza çıkmaktadır. Geçici göç, genellikle belli bir zaman ile sınırlı olarak verilen göç kararını ifade etmektedir. Göç eden kişi nihayetinde tekrar ülkesine dönmeyi amaçlamaktadır. Yurtdışından kesin dönüş yapan işçiler ya da eğitim amacıyla göç edip okulunu bitirerek dönen kişiler gibi göç etme amacı son bulunca geri dönüş yapılmaktadır (Mutluer 2003: 10). Ancak geçici olarak başlayan bir göç hareketi ilerleyen evrelerde çeşitli sebeplerle kalıcı hale de

gelebilmektedir. Örneğin, eğitim amacıyla bir başka yere göç eden kişi eğitimi bittikten sonra da göç ettiği yerde ikamet etmeye devam edebilmektedir veya belli bir süre çalışmak amacıyla gittiği ülke vatandaşıyla evlenerek daimi olarak ikamet hakkı elde edilebilmektedir (Dönmez Kara 2015: 29).

Bireylerin yaşadıkları yeri temelli olarak bırakma niyeti ile başka yerde ikamet etmeleri ise kalıcı göç olarak ifade edilmektedir. Kişiler menşei ülkesine bir daha yerleşmemek üzere hareket etmektedirler. Bireyler kaynak ülkelerine ya kısa süreli ziyaretler yapmakta ya da hiç gitmemektedirler (Koçak ve Terzi 2012: 170).

19. yüzyıl itibariyle göç olgusunun kontrolü ulus devletler için önemli konular arasına girmiştir. Bu dönemde devletler ulusal sınırlarını belirlemiş olup yurttaş ve yabancı kavramları ile sınırları aşanlar kayıt altına alınmıştır. Bu dönemde vize pasaport ve ikamet gibi uygulamalar ortaya çıkmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya 2014: 13). Devletler ülkelere kalıcı veya geçici olarak yerleşmek isteyen kişiler hakkında bir takım düzenlemeler öngörmüştür. Kimi devletler kapılarını sonuna kadar göçmenlere kapatma yolunu seçmiş kimileri ise açık kapı politikası belirleyerek göçmenlerin ülkeye girişini kolaylaştırmıştır. Ülkelerin bu farklı tavırlarının altında yatan sebepler çeşitlendirilebilir. Örneğin yaşlı nüfusa sahip olan ülkeler çalışma amacıyla gelen kişileri teşvik amacını gütmekte olabileceği gibi işsizlik sıkıntısı yaşayan ülkeler yabancıların ülkede yerleşmesini engelleme yoluna başvurabilmektedir. 2017 raporuna göre Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) ülkelere 2016 yılında 5 milyon kişi kalıcı göçmen olarak giriş yaptığı belirtilmiştir. 2015 yılında ise 4 milyon 300 bin olduğu göz önüne alındığında göçün giderek hızlandığı görülmektedir (OECD 2017).

1.3.3. Zorunlu-Gönüllü Göç

Göç, kişilerin iradeleriyle ve kendi istekleriyle hareket ettikleri bir yer değişimi olabileceği gibi diğer taraftan da cebir ile kişilerin istekleri dışında bir takım etkenlerin itici gücü ile gerçekleşebilmektedir. Göç konusunda ortaya atılan görüşlerin birçoğu göç

hareketlerinin gönülsüz olarak bireylerin buldukları yeri terk etmeye zorlandıkları bir eylem olduğu yönündedir (İçduygu, Sirkeci ve Aydınğün 1998: 216).

Zorunlu göç, bir hegemonyanın bireyleri veya kitleleri göçe zorlamasıdır. Baskı ve şiddete başvuru olarak yaşanan yerin terkedilmesi sağlanmaktadır. Kimi zaman devletler güvenlik önlemleri ya da ekonomik faaliyetler sebebiyle vatandaşları yer değiştirmeye zorlayabilmektedir (Akkayan 1979: 23). Zorunlu göç devletlerin farklı sebeplerle kişileri göçe mecbur bırakması şeklinde gerçekleşen bir hareket olup sosyal sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal durumlarda bir takım dönüşümlerin yaşanmasına neden olmaktadır (İçduygu ve Ünalın 1998: 38).

Geçmiş çağlarda insanlar hayatlarını güvenceye alabilmek için doğal afetlerden korunmak, besin ihtiyacını karşılayabilmek, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından korunmak ve kabileler arası anlaşmazlıklardan uzaklaşabilmek için göç etmek zorunda kalmışlardır. Günümüzde ise sebepler farklılık gösterse bile savaşlar ve çatışmalar sonucu insanlar zorunlu olarak göçe başvurmak durumunda kalmaktadırlar (Dönmez Kara 2015: 26). İnsanların hayatını kurtarma amacı içinde olması zorunlu göçün temelini oluşturmaktadır. Böylesine zor bir durumda göç hareketine katılan kişiler büyük olasılıkla gelir düzeyi düşük olan ve vasıfsız işlerle geçimini sağlamaya çalışmaktadır (Gürbüz 2006: 213).

Aslan'a göre bireylerin hür iradelerinden hareketle ve farklı umutlarla bir yerden başka bir yere hareket etmesi gönüllü göç olarak adlandırılmaktadır (Aslan 2009: 1). Yani gönüllü göçte esas faktör kişilerin istekleri ve beklentileridir. Dışarıdan herhangi bir güç unsuru göç etme konusunda baskı yapmamaktadır. Diğer bir deyişle, gönüllü göç insanların bireysel taleplerini karşılamak üzere yapılan yer değişikliğidir (Akgür 1997: 52).Gönüllü göçün daha çok ekonomik refahın artırılma isteği ile yapıldığı görülmektedir. Can güvenliğinin tehlikede olma durumu söz konusu olmayabilir.

Gönüllü ve zorunlu göç açısından bir birinden farklı sebeplerle ortaya çıkmakta ve farklı etkiler ortaya koymaktadır. Bulunulan şartlardan daha iyisine ulaşma isteği sonucu bireyin ikamet ettiği yeri terk etme isteği ile gerçekleşen gönüllü göçte

ekonomik beklentiler söz konusudur. Ancak savaş, terör, mübadele ve doğal afetler gibi nedenlerle can güvenliği sağlamak amacıyla birey veya kitlelerin yeni yer arayışına girdiği zorunlu göçte genellikle siyaset belirleyici güçtür (Ekici ve Tuncer 2015: 14).

1.3.4. Düzenli-Düzensiz Göç

Yabancıların uluslararası bir sınırı aşarak bir başka ülkenin sınırlarına geçmesi düzenli (yasal) ve düzensiz (yasa dışı) olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Uluslararası göç terimleri sözlüğü düzenli (yasal) göçü; tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç olarak tanımlamaktadır (IOM 2009: 14).

Bir diğer tanıma göre düzenli göç, bireylerin ve ya kitlelerin menşe ülkelerinin dışında, gittikleri ülkelerin veya transit olarak geçiş yaptıkları ülkenin yasalarına uyarak kısa ve ya uzun süreli konaklaması olarak ifade edilmektedir. Düzenli göç hareketi ulaşılmak istenen ülkeye yasal yollarla giriş, kalış ve çıkışı ifade etmektedir (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015: 63). Yasal yollarla girilen ülkede geliş amacına uygun şekilde oturma iznine sahip olunması gerekmektedir. Düzenli göçe konu olan kişiler vize, ikamet ve çalışma izni gibi devletlerin sağladığı yasal haklardan faydalanabilmektedir (BMMYK 2005).

Yabancı kendi ülkesine dönünceye kadar ilgili ülkenin mevzuatına uygun hareket etmek zorundadır. Her ülke birbirinden farklı göç prosedürleri oluşturabilmektedir. Düzenli göçe yönelik yaklaşımlar, her ülkenin farklı ekonomik, sosyal ve siyasal yapısındaki farklılıklar sebebiyle değişkenlik göstermektedir (Akçadağ 2012:4). Birçok ülke düzenli göçü teşvik edici uygulamalarda bulunabilmektedir. Örneğin; İkinci dünya savaşından sonra ekonomik gerekçelerle Fransa, Belçika, Hollanda ve Almanya gibi ülkeler iktisadi gelişmelerini artırmak için göçmen işçileri kabul etmişlerdir (Canpolat 2015: 35).

Günümüzde dünyayı etkileyen en önemli sınır aşan problemlerden biri olarak düzensiz göç bir diğer adıyla yasa dışı göç kabul edilmektedir. Düzensiz göç, kişi veya toplulukların daimi ikametinde oldukları yeri geride bırakarak, yasa dışı yollardan başka

bir ülkenin sınırını aşmaları ve o ülke topraklarında sürekli veya geçici olarak yaşamalarıdır (Akgün 2011: 9). Buradan hareketle düzensiz göçün ilk adımı bir başka ülkenin ulusal sınırlarını izinsiz bir şekilde geçmek olarak değerlendirilebilir.

Bir başka tanımlamaya göre; göç edilen ülkenin mevzuatına göre belirlenen yasal giriş ve çıkış hükümlerine aykırı şekilde sınırın aşılması veya ülkeye yasal yollarla girilmiş olmasına rağmen oturma hakkı elde etmeden yaşamaya devam etmesi düzensiz göç olarak adlandırılmaktadır (Asar 2004: 248). Yani düzensiz göç, birey ya da bireylerin izinsiz bir şekilde menşe ülkesi dışında bir ülkenin ulusal sınırlarını aşarak girmesi, izinsiz çıkış yapması veya yasal olarak giriş yapmış olsa dahi kendisine verilen süre içinde çıkmaması, yasal bir ikamet iznine sahip olmaması olarak ifade edilebilir.

Düzensiz göç kaynak ülke, transit ülke ve hedef ülke açısından farklı anlamlar ifade etmektedir. Kaynak ülke açısından göç edilirken gerekli yasal düzenlemelere uymadan ulusal sınırları aşan kişileri, transit ülke açısından hedef ülkeye varmak için yasal olmayan yollarla ülkeyi bir geçiş için kullanarak sınırlarından çıkan kişileri ve son olarak hedef ülke açısından ülkelerine yasadışı yollardan gelen veya yasal yollardan gelip süreleri içinde çıkmayan kişileri kapsar (Göç idaresi Genel Müdürlüğü 2018, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_422_423_icerik, 31.10.2018'de erişildi).

Son dönemlerde sınır kontrollerini sağlamak için ulus devletlerin birçok politika geliştirdiği hatta göçe karşı ciddi tutumlar takındığı görülmektedir. Ancak her yıl düzensiz göçmen sayısındaki artış ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu göç hareketlerinin yoğunluğunun artmasının sebebi kaynak ülkede yaşanan ekonomik yetersizlik, siyasi ve sosyal anlaşmazlıklar gibi problemlerdir (İçduygu ve Aksel 2012:7). IOM raporuna göre 2017 yılında dünyadaki uluslararası göçmen nüfusunun 258 milyon olduğu belirtilmiştir. Bu ise toplam dünya nüfusunun %3,4'ünün göçmenlerden oluştuğu anlamına gelmektedir.(IOM, <https://gmdac.iom.int/global-migration-indicators-2018-report>, 31.10.2018'de erişildi).

1.4. Göç ile İlgili Kuramlar

Bir devlette bulunan nüfus sayısı İ.Ö. 6. yüzyılda Çinlilerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Ancak Nüfusun bir yerden başka bir yere taşınması olarak değerlendirilen göç 19. yüzyıldan itibaren bilimsel literatürün araştırmalarına dâhil olmuştur. Son yarım yüzyılda tüm dünyayı çeşitli faktörler ile tesiri altına alan uluslararası göç, ulus kavramının tartışmaya açılması ve milyonlarca insanın yaşamında meydana getirdiği değişiklikler ile varlığını sürdürmeye devam etmektedir. 20. yy'ın toplum bilimcileri göçün meydana gelişindeki nedenlerin farklılığını, yaşanan süreçteki değişikliği ve göçün yarattığı farklı sonuçları göz önünde bulundurarak tek ve kapsayıcı bir göç kuramının yeterli olmadığını düşünerek çeşitli kuramsal modeller geliştirme çalışmalarına hız kazandırmışlardır (Unat 2011: 19-21).

Göçün nedenleri temel alınarak geliştirilen teoriler genel anlamda makro ve mikro teoriler olarak derlenebilmektedir. Bölünmüş iş gücü piyasası teorisi, Dünya sistemleri teorisi ve politik ekonomi modeli Makro teorilere dâhil edilirken, Neo-klasik ekonomi teorisi, İnsan sermayesi teorisi, Yeni Göç ekonomileri teorisi, Göç ağı ve Kümülatif nedensellik modeli mikro teorilere dâhil edilebilmektedir (Sert 2012: 29). Nermin abadan Unat'a göre Göç kuramları: Neo klasik ekonominin makro kuramı, Neo Klasik ekonominin mikro kuramı, Yeni ekonomi kuramları, İkiye Bölünmüş emek piyasası kuramı, Dünya sistemleri kuramı İlişkiler ağı kuramı, Kurumsal Kuram, Kümülatif nedensellik ve Göç sistemleri kuramı olarak kategorize edilmektedir (Unat 2011: 22-39). Yapılan diğer bir sınıflandırmaya göre göç kuramları temelde 3 kategoriye ayrılarak alt başlıklar oluşturulmuştur. Buna göre ilk olarak temel kuramlar; Ravenstein göç kanunları (1885), Evertt Lee Göç Kuramı (1966), Petersen'in Göç Tipleri (1958) ve zorlama ile yapılan göçlerden ikinci olarak ekonomik temelli göç kuramları; Neo Klasik ekonomi kuramı, Yeni ekonomi kuramı, İkiye bölünmüş emek piyasası kuramından ve üçüncü olarak Sosyo-Kültürel Göç Kuramları; Denge kuramı, Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) kuramı, Göçmen ilişkiler ağı (Network) kuramı ve göç sistemleri kuramından oluştuğu kabul edilmektedir (Adıgüzel 2016: 22-31).

Kuramlar farklı bakış açıları ve yaklaşımlar ile geliştirilmiş olsa da yapılan sınıflandırmalar çoğunlukla teorileri bir diğerinden net çizgilerle ayırmamaktadır. Genellikle açıklama noktalarında teorilerin birbiri ile bağdaşan noktaları ifade ettiği söylenebilmektedir (Sert 2012: 30). İç ve dış göçü açıklamak amacıyla ortaya atılan kuramlar hem kaynak ülkedeki itici nedenler hem de hedef ülkedeki çekici nedenler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu sebeple teoriler doğrudan göç ile ilgili olabilmekte iken dolaylı olarak da göçe etki eden teorileri kapsamaktadır (Yalçın 2004: 22). Göçün doğasının ve işleyişinin kavranabilmesi için öncelikle bu alanda geliştirilmiş teorilerin analiz edilmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir. Bu çalışmada doğrudan göçe etki eden kuramlar ele alınacaktır.

1.4.1. Modernleşme Okulunun Denge Kuramı

Modernleşme okulu düşünürleri tarafından geliştirilen Denge Kuramı'na göre göç kavramı, sanayileşmiş (gelişmiş) bölgeler ile sanayileşmemiş (gelişmemiş) bölgeler arasındaki dengeyi sağlayan pozitif bir nüfus hareketi olarak kabul edilmektedir. İş gücü yani emeğin bölgeler arasında hareket etmesi ile göç, kapsayıcı ve dengesizlikleri giderici bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Adıgüzel 2016: 29). Sanayileşmiş bölgelerdeki iş gücü açığı nedeniyle kırsal kesimdeki emek faktörü bu alana doğru hareket halinde olacaktır. Zamanla kırsal alandaki nüfus azalarak bölgede iş gücüne ihtiyaç duyulacaktır. Dolayısıyla kırsal alandan gerçekleşen göç etme oranında bir azalma olacak böylece denge sağlanacaktır (Ersoy 1985: 8-9).

Modernleşme okuluna göre göçün pozitif etkisi ile bölgeler arasında bütünleştirici ve dengesizlikleri giderici bir süreç sağlanacağı görüşü savunulmuş olsa da zamanla bu görüşe eleştiriler yöneltilmiştir. Bu eleştirilerin başında, savunulanın aksine toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan gelişmemiş bölgelerde göçün dengesizlikleri daha da arttırdığı savunulmaktadır (Çakır 2011: 135-136).

1.4.2. Bağımlılık Okulunun Merkez-Çevre Kuramı

Yaygın kullanımı olan kuramlardan bir tanesi de merkez çevre kuramıdır. Bağımlılık okulunun geliştirdiği kurama göre dünya, merkez (Center) ve çevre

(Periphery) olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Merkez ve çevre birbirinden bağımsız değildir. Her ikisi de ekonomik olarak var olabilmek için bir diğerine ihtiyaç duymaktadır. Geçmiş dönemlerde merkez ve çevreyi birbirine bağlayan sömürgecilik ve kolonyal bağlar iken modern ekonomiyle birlikte bu bağımlılığın temelini kapitalist ilişkiler oluşturmuştur. Yeni düzende merkez çevre teorisinin işleyişinin ana teması kapitalizm ve ulus devlet olarak kabul edilmektedir (Çağlayan 2006: 79). Merkez çevre kuramına göre göç, gelişmemiş veya az gelişmiş çevre ülkelerden gelişmiş kapitalist ülkelere doğru gerçekleşen bir süreçtir. Kuramın savunucularına göre göç modernleşmeyi gerçekleştiren bir araç olmaktan oldukça uzaktır. Onlara göre göç, gelişmiş kapitalist ülkelerin iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. Gelişmemiş veya az gelişmiş çevre ülkeler bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Adıgüzel 2016: 30).

Değerlendirilme yapılması gereken meselelerden biri de söz konusu merkez ve çevrenin ilişkisi bağlamında var olan bağımlılığın nasıl gerçekleştiğidir. Bu bağımlılığın hiçbir zaman tek yönlü olmadığını savunmaktadır. Öyle ki, çevrede yer alan gelişmemiş ülkeler iş gücü fiyatlarının ucuzluğu ve hammaddeye sahip olma bakımından merkez ülkeleri kendisine bağlamaktadır. Aynı zamanda gelişmemiş ülkelerde de bazı sebeplerle merkez ülkelere bağımlılık zorunludur. Öncelikle çevre ülkeler artan işgücü istihdamını karşılayacak durumda değildirler bu sebeple merkeze yapılan emek göçünü bir kurtuluş olarak görmektedirler. Bir diğer neden ise çevre ülkelerinin sahip olduğu hammaddeyi işleyecek donanıma sahip olmamasıdır. Böylelikle ucuz iş gücü ve hammaddeyi ele geçiren merkez bunları işleyerek tekrar çevre ülkelere pazarlayarak kısır döngüyü devam ettirmektedir(Yalçın 2004: 35-36).

1.4.3. Ravenstein'in Göç Kanunları

İngiliz coğrafyacı Ravenstein'in göç olgusunu kuramsal perspektiften değerlendiren ilk kişi olduğu literatürde genel kabul görmektedir. Ravenstein'in göç kanunları 19. yy'ın sonları ile birlikte ortaya çıkan sosyo-ekonomik gelişmeler tarafından şekillenmiştir. Buna göre göç kanunları sanayileşme ve kentleşme kavramları ile açıklanmaktadır (Özyakışır 2013: 45). Dr. William Farr'ın "göçler kesin olarak bir

kanuna bağı kalamazlar” düşüncesine karşıt olarak (Corbet 1885:1-4) ve göç hareketlerinin asıl sebebi olarak sanayi ve ticareti gören Ravenstein, çalışmasında 7 maddelik göç kanunlarını sunmuştur (Ravenstein 1885: 198-199). Buna göre;

- 1- Göç ve mesafe: Göç edenlerin çoğu kısa mesafelere göç ederler. Göçlerin yönü genellikle büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğrudur.
- 2- Göç ve basamakları: Kentlerdeki gelişen sanayi ve ticaret sebebiyle bu kentlere yakın bölgelerdeki kırsal nüfus kentlere göç eder. Kırsalda oluşan nüfus boşluğunu daha uzak bölgelerden gelen göçmenler doldurur. Uzak bölgelerden gelenlerin boşluğu ise o bölgelere yakın yerlerden gelenler tarafından doldurulur böylece kademe kademe ilerleyerek göç tüm ülkeye yayılmaktadır.
- 3- Yayılma ve emme süreci: Yayılma süreci emme (absorbe) süreci birbirini destekler konumdadır. Göçmenlerin temelde amacı sadece ye değiştirmek değildir. Asıl gaye, kentteki gelişmiş ekonomi ve ticaretten kendisine fayda sağlamaktır.
- 4- Göç Zincirleri: Her bir göç akımı kendisine rakip olan yeni bir göç akımı üretir. Yoğun olarak göç alan yerler aynı zamanda göç veren yerlerdir. Ravenstein’e göre göç bir defa başladığında zincirleme şekilde devam edecektir.
- 5- Doğrudan göç: Uzun mesafeli göçlerde çoğunlukla göçmenler doğrudan endüstri ve ticaret merkezlerine yönelirler.
- 6- Kır Kent yerleşimcileri: Kentlerde yerleşik olanlar kırsalda yaşayanlara göre daha az göç etme isteği içindedirler.
- 7- Kadın-erkek farkı: Göçmenler içindeki kadın sayısı erkeklerden fazladır. Ancak kadınlar kısa mesafelerde göç etmekte iken erkekler uzun mesafeli göçlerde sayıca daha etkindir.

Ravenstein’e göre göç olgusu 2 farklı göç tipinden oluşmaktadır. Birincisi kısa mesafeli göçlerdir. Ravenstein’in ortaya koyduğu ilk iki madde bu göç tipinin ortaya çıkması ve işleyişini açıklamaktadır. Sonraki maddelerde ise ikinci göç tipi olan uzun mesafeli göçlerin açıklanmasına yer verilmiştir (Çağlayan 2006: 69).

Ravenstein, 1885’de ve 1889’da yayımladığı “The Laws of Migration” (“Göçün Yasaları”) başlıklı 2 ayrı makale ile göç teorilerinin temelini atmıştır. İkinci makalesinde de yukarıda yer verilen kanunları sıralamıştır. Ancak ikinci makalesinde iki farklı noktaya temas etmektedir. Birincisi göçün nedenlerini açıklamasıdır. İkincisi ise göçün sürekliliğinin vurgulanmasıdır. Ravenstein’e göre göçün ortaya çıkmasının veya yoğunluğunun artmasının nedeni iklim şartlarının olumsuzluğu, yüksek vergiler ve baskıcı yasalar olabileceği belirtilmektedir. Ancak bunlardan hiç birisi kişinin ekonomik olarak daha iyi olma isteğinin önüne geçememektedir. Ravenstein’e göre göçün temel nedeni ekonomiktir. Göçü devam eden bir süreç olarak kabul eden yazar, bunun sebebinin ise sanayi ve ticaret merkezlerinin artması olarak ileri sürmektedir (Yalçın 2006: 26).

Ravenstein’in göç kanunlarından esinlenerek daha sonra çeşitli göç teorilerini ortaya atılmıştır. Çalışmasında ortaya koyduğu tezler 1880’li yılların İngilteresi için geçerli olmakla birlikte sadece sanayi ve ticaret temeline dayanmaktadır. Son dönemde gittikçe kompleks bir süreç haline bürünen göçün analiz edilmesi bakımından yetersiz kalmaktadır (Özcan 2017: 189).

1.4.4. Kesişen Fırsatlar (Intervening Opportunities) Kuramı

Kesişen fırsatlar teorisini ortaya atan Stouffer, göç mesafelerinin tek başına göçü analiz etmede yeterli olmayacağını ifade etmekle birlikte göç edilecek yere olan mesafe ve bu yerlerdeki çekim etkilerinin birbiri ile bağlantılı şekilde düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Kurama göre kentsel alana göç eden kişilerin fazlalığı o alandaki fırsatların çokluğu ile ilgilidir. Göç edilen yerdeki iş imkânlarının fazla ve çekici olması menşe ülkesindeki çok fazla sayıda insanı göçe dahil edecektir. Bir süre sonra göç eden insanların bir araya gelerek oluşturdukları girişimler ile yeni göç edecek kişiler için ilgi çekici duruma gelebilmektedir (Kapu 2012: 15). Kesişen fırsatlar kuramına göre göç olgusundaki esas unsurlar üç noktada toplanabilmektedir. Bunlar: göç edilecek mesafe, burada karşılaşılabilecek fırsatlar ve bu fırsatların sayısıdır. Ancak, Stouffer’e göre mesafe unsuru diğer faktörlerin öncesinde değerlendirilmelidir. Göç ile ilgili analiz yapılırken birbirinden farklı iki merkezdeki çekim etkileri, göç edilecek yer ile çekim merkezi

arasındaki mesafe dikkate alınmalıdır (Stouffer 1940: 846). Öyle ki, kişinin bir yerden başka bir yere taşınabilmesi için öncelikle orada doldurabileceği bir boşluk olmalıdır. Kişinin yeni taşındığı yerde sahip olduğu konum, bu bölgenin rastgele bir alanında sahip olabileceken doldurmadığı konumların tümü fırsatlar olarak değerlendirilmektedir. Taşınmadan önceki bölgede yeni taşındığı konumdan daha yakın olan benzer statüler ise kesişen fırsatlar olarak adlandırılmaktadır (Stouffer 1940: 854-856).

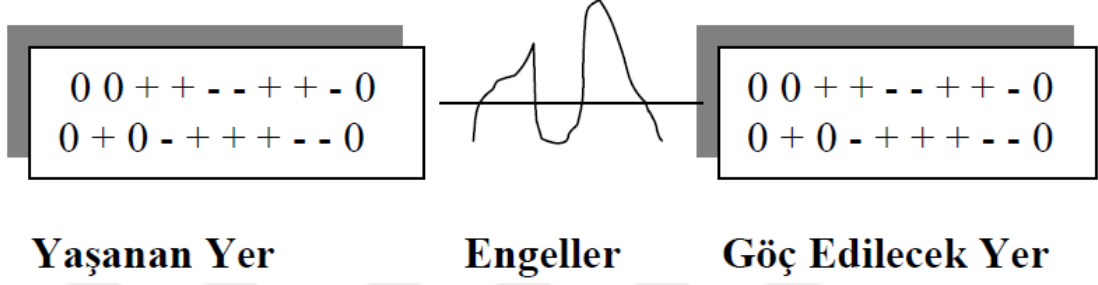
Kesişen fırsatlar teorisi yaygın kullanım alanına sahip olmamaktadır. Ancak bu kuramdan genellikle ekonomik kaynaklı göçlerde ve emek göçü analizlerinde oldukça fazla yararlanılacağı kabul edilmektedir. Bu kapsamda, teorinin temelini oluşturan esas unsur bir alanda gerçekleştirilen iş fırsatları ve bu iş fırsatlarının inşa ettiği çekim gücüdür. Göçün yoğunluğunu belirleyecek olan unsurlar, iş imkânlarının sayısal olarak çokluğu ve bu işlere sahip olmak isteyen o bölgedeki yerleşik işçilerin sayısıdır (Çağlayan 2006: 78).

Kesişen fırsatlar teorisine yöneltilen eleştiriler iki noktada toplanmaktadır. Birincisi teorinin ortaya koyduğu fırsat sayısı kesin olarak değerlendirilebilecek bir ölçü değildir. Fırsatların nasıl hesaplanacağı belirtilmemektedir. İkincisi ise, teoriye göre bir kişinin göç edebilmesi için uygun ve boş bir pozisyonun olması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak bu görüş, kapitalist sistemin çalıştıracığı işçi kadar kapitalist sistemde rekabet edecek işsizlere de ihtiyaç duyduğu gerçeğini göz ardı etmektedir (Yalçın 2006: 29). Göç bu teori ile açıklandığında, işçiler arasında bir rekabetten söz edilemeyeceğinden ücretler kapitalistlerin kârlarını negatif olarak etkileyecektir. Uygulama göz önüne alındığında teorinin ortaya koyduğu bu iddianın realist düşünceye uymadığı ifade edilmektedir (Özcan 2017: 191).

1.4.5. İtme-Çekme (Push-Pull) Kuramı

Evertt Lee tarafından 1966 yılında “Bir Göç Teorisi” (A Theory of Migration) isimli makale yayınlanmıştır. İtme ve çekme kuramının içeriği ve formülü Lee tarafından yazılmış olsa da daha önce çeşitli yazarlar göçe neden olan itici ve çekici

nedenleri ayrı unsurlar halinde analiz etmiştir. Lee tarafından yazılan kurama sonraki yıllarda bir takım eklemeler yapılmıştır. Çeşitli kişilerce kavrama yapılan katkılar Lee'nin temel formülasyonunu bozmamıştır (Çağlayan 2006: 78). Bilhassa uluslararası göçün sebepleri temel alındığında en yaygın kullanılan teorilerden biri itme çekme kuramıdır.

Şekil 1.2: Yaşanan ve gidilecek yerdeki faktörler ve bunların etkileşimi

Kaynak: (Lee 1969: 285)

Lee'ye göre göç oluşumlarının hepsi bir başlangıç ve bir bitiş konumu ile sınıflandırılabilir. Buna göre kişilerin yer değiştirme kararında ve sürecinde etkili olan dört ana başlığa yer verilmiştir. Bunlar; başlangıç yeri ile ilgili etkenler, varış yeri ile ilgili etmenler, göç sürecinde oluşan engeller ve kişisel etkenler şeklinde belirtilmiştir (Lee 1969: 285). Lee göçü karmaşık bir süreç sonunda ortaya çıkan olgu olarak kabul etmektedir. İtme-çekme teorisine göre göç etme kararının verilmesinde kaynak ülkedeki itici faktörlere, göç edilmesi düşünülen yerlerdeki çekici faktörlere, bu göç sırasında karşılaşılabilecek engellere ve kişilerin bireysel farklılıklarına yer verilmiştir. Lee'ye göre göç sadece artı ve eksilerin toplanması ile karar verilebilecek bir durumu ifade etmemektedir. Bu sadece göçe karar verme sürecindeki ilk koşuldur. Zira kişilerin göç ederken karşılaşılabilecek engeller konusunda nasıl bir karar vereceği bireysel farklılıkların etkisi ile belirlenebilmektedir (Yalçın 2006: 31-33).

Kuramın ileri sürdüğü görüşe göre, uluslararası göçün ortaya çıkma nedeninin kişinin kaynak ülkesinde yaşadığı sıkıntılı durumlardan gitmeyi hedeflediği ülkede kurtulacağı düşüncesi kaynaklanmaktadır. Teorinin savunduğu iki husus vardır. Birincisi, uluslararası göçe katılan kişiler buldukları ülkede daha dezavantajlı olanlardır. Bir diğer varsayım ise, kişiler bu göç hareketi ile global fırsatlara erişebilecek böylece toplumsal denge sağlanacaktır (Baştürk 2014: 350).

1.4.6. Parekh'in Göç Kuramı

Hintli sosyal bilimci Parekh Liberal görüş, Toplumsal görüş ve Milliyetçi görüş olarak üç farklı göç kuramı geliştirmiştir. İlk olarak Liberal görüşe göre, ülkeler istihdam açığını kapatmak için kontrollü olarak göç hareketine izin verirler ancak bu gereksinim ortadan kalktıktan sonra emek gücünün tekrar ülkesine geri döneceğini savunurlar. Fakat Modern dönemdeki yer değiştirmelere bakıldığında bu sürecin otomatik olarak işlemediği görülmektedir. Yani Liberal görüşün savunduğu gibi göç devletlerin kontrolünde yürüyen ve istenildiği zaman göç ettirip istenildiği zaman durdurulabilen bir mekanizma değildir. Savaşlar dışında çoğunlukla göçmenin karar verici olduğu bir düzen söz konusu olmaktadır (Yalçın 2006: 40-41).

Parekh'in savunduğu ikinci teori ise toplumsal görüştür. Bu görüşün savunmasına göre bir ülkede yaşayan insanların bireysel olarak değil toplumsal olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Öyle ki, ülke olarak adlandırılan kavram orada yaşayan insanların paylaştıkları ortak değerler, inançlar, duygular ve birlikteliklerle ifade edilmektedir. Dolayısıyla göç eden kişinin sahip olduğu değerler göç etme hedefinde olduğu ülkenin sahip olduğu kültürel değerlerden farklılık arz edebilmektedir. Bunun için hedef ülke konumundaki toplumlara en iyi uyum ve iletişimi sağlayacak göçmenler tercih edilmelidir (Sayın 2001: 12).

Parekh'in üçüncü teorisi etnik ya da milliyetçi görüştür. Teorinin savunduğu en temel argüman, bir ülkeye göç edecek olan bireyin ancak o ülke ile kan bağı varsa kabul edilmesi gerektiğine dayanmaktadır. Bir ülkede yaşayan ortak değerleri, ortak bir tarihi paylaşan ve birbirleri arasında kan bağı olan kişilerin var olmasıyla oluşmaktadır. Etnik-Milliyetçi görüşe göre göç eyleminin gerçekleşebilmesi ancak göç eden kişi ile hedef ülkedeki kişiler arasında kan bağı olmasına bağlıdır. (Ündücü, Erdoğan ve Işık 2009: 164).

1.4.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Unat'a göre ilişkiler göçmen ilişkiler ağı, göç edilen kaynak ülke ile hedef ülkede bulunan eski göçmenler, yeni göçmenler ve yerleşik halk arasındaki ortak

yakınlık birlikteliklerinden oluşan bireyler arası bağlantılar olarak açıklanmaktadır (Unat 2011: 34). Bir başka deyişle, bireyler menşe ülkesinden başka bir ülkeye göç ettiklerinde ülkesi ile iletişimini sürdürmeye devam etmekte ve aynı şekilde göç ettikleri ülkede de arkadaşlık, akrabalık ve köken olarak yakınlıkta olduğu bir sosyal alana dahil olmaktadır. Bu sebeple hedef ülke ile menşe ülke arasında oluşan bağlantıların varlığı kişilerin göç etme kararında etkili olan faktörlerden olduğu söylenebilir (Kaya 2017: 19).

İleri sürülen teoriye göre göçmen ağlarının altı önemli işlevi vardır. Bunlar:

- 1- Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatırlar. Belirsizlik ve maddi kaynaklarını aşırı kullanmamaları sebebiyle insanlarda göç etme eğilimi artabilmektedir.
- 2- Göçmenleri içine girdikleri toplumdaki yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar. Göç eden kişiler göç ettikleri ülkelerde kendi kültürlerini kısa ve ya uzun vadede devam ettirebilmektedirler.
- 3- Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler.
- 4- Yeni gelen göçmenleri karşılayarak onları göç ettikleri toplum konusunda bilinçlendirecek kişilerin bulunması sebebiyle göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlanmış olmaktadır.
- 5- Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler. Böylece göç edecek kişilerin beklentilerini bu duruma göre belirlemesi gerektiği söylenebilir.
- 6- Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler. Diğer bir deyişle göçmenlerin oluşturdukları ağ yapısı güçlü ise göçün sayısal olarak fazla olduğu, ağ yapısı zayıf ise göç yoğunluğunun az olduğu kabul edilebilir (Yalçın 2004: 51–52).

1.4.8. Göç Kuramları Hakkında Değerlendirme

Avrupa Birliği'nin göç politikaları açısından her bir teorinin belirli dönemlerde kendi içinde tutarlı olduğu görülmektedir. Ekonomi temelli teorilerden modernleşme

okulunun denge kuramı , bağımlılık okulunun merkez-çevre kuramı, Ravenstein'in göç kanunları, kesişen fırsatlar kuramı ve parekh'in göç kuramı genel olarak istihdam açığının ortaya çıkması ile işgücünün bu bölgelere doğru kaydığını ifade ederken göç alan bölgelerin kalkınma amacıyla bu göçü desteklediklerini belirtmektedir. Bu kapsamda söz konusu teorilerin AB'nin İkinci Dünya Savaşından petrol krizine kadar yürütmüş olduğu göç politikalarını açıkladıkları değerlendirilebilir. Bu dönemde Avrupa savaşın ortaya çıkardığı yıkımları giderebilmek için işgücüne ihtiyaç duymuş ve göçmen işçilerin bölgeye gelmesini teşvik etmiştir.

Göç sürecini açıklama noktasında ekonomik beklentiler büyük oranda geçerli olsa da bunun dışındaki sebeplerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. İtme-çekme teorisine göre bireyler buldukları ülkelerdeki itici faktörlerden uzaklaşarak hedef ülkedeki çekici faktörlere ulaşmak istemekte aynı zamanda göç yolunda karşılaşacakları engeller kişinin göçe karar vermesinde etkili olmaktadır. Özellikle Suriye krizi ile Avrupa'ya başlayan göç akımı ile insanlar savaşın yarattığı olumsuz etkilerden uzaklaşarak Avrupa'nın görece yüksek refah düzeyine ulaşmaya çalışmaktadır. Bu hedef doğrultusunda Ege denizini geçebilmek için canlarını tehlikeye attıkları görülmektedir. Bu sebeple çalışmanın varsayımları arasında yer alan Evertt Lee tarafından geliştirilen itme-çekme teorisinin AB'nin göç politikalarını açıklama konusunda daha kapsayıcı olduğu değerlendirilmektedir.

II. BÖLÜM

2. GERİ KABUL VE AB ORTAK GÖÇ POLİTİKASI

2.1. Geri Kabul Kavramı

Geri kabul, başka bir devletin ulusal sınırlarından kanuna aykırı (geçerli bir seyahat belgesi olmaksızın) yollarla geçtiği veya yasal yollarla sınırdan geçilerek daha sonra yasa dışı konuma düştüğü fark edilen kişinin bir devlet tarafından kabul edilmesi olarak anlaşılmaktadır (IOM 2009: 21). Tanımdan yola çıkılarak geri kabul kapsamında değerlendirilecek kişinin düzensiz göçmen olduğundan söz edilebilmektedir. İlgili düzensiz göçmeni kabul edecek devlet menşe ülkesi olabileceği bunun dışında başka bir devlette olabilmektedir.

Geri kabul anlaşması ise, bir ülkeye ilgili devletin belirlediği giriş noktaları dışından ve geçerli seyahat dokümanları olmaksızın giriş yaparak halen ülkede bulunan kişiler ile ülkeye giriş için uygun seyahat belgesine (pasaport, vize, oturma izni, çalışma izni gibi) sahip olarak devletin belirlediği giriş kapılarından ülkeye girmiş ancak çeşitli sebeplerle ülkede kalış haklarını kaybetmiş olan kişilerin vatandaşı olduğu veya transit geçiş yaptığı ülkeye gönderilmesini düzenleyen anlaşmadır (Özsöz 2014: 145). Geri kabul anlaşmaları düzensiz göç ile mücadelede en önemli hukuki araçlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Devletler, ülkesinde düzensiz göçmen konumunda olan yabancıları uluslararası anlaşmalar ve temel hukuk ilkelerini çiğnemeyecek şekilde ülkelerinden çıkarabilmektedirler (Akçadağ 2012: 36). Ülkelerin geri kabul ile ilgili yasal mevzuatı egemenlik haklarına uygun düzenlenebilmekle birlikte uluslararası hukuk normlarına aykırı düşmemesi gerekmektedir.

Geri kabul anlaşmaları, bir ülkenin düzensiz göçmen konumunda olan kendi vatandaşlarını geri kabul yükümlülüklerini ortaya koyarak geri kabul sürecinin nasıl işleyeceğini belirler. Aynı zamanda bazı geri kabul anlaşmaları ise taraf devletlerin kendi topraklarından geçen (sadece transit ülke konumunda olsa bile) üçüncü ülke vatandaşlarını geri kabul yükümlülüğü kapsamına alarak taşıyacakları koşulları belirler. Dolayısıyla geri kabul anlaşmaları üç farklı grubu kapsamaktadır. Birinci grup, kaynak ülkesi dışında bir ülkede oturma şartlarını taşımayan anlaşmaya taraf ülke vatandaşlarını, ikinci grup, geri kabul anlaşmasına taraf olan ülke vatandaşı olmamasına rağmen bu ülkeyi transit ülke olarak kullanan 3. ülke vatandaşlarını ve üçüncü grup bir ülkeye giriş sırasında taşınması gereken şartları sağlamakta olsa da sonrasında bu şartları taşımayan anlaşmaya taraf ülke vatandaşlarını kapsamaktadır (Çelik 2015: 2). Bu kapsamda geri kabul anlaşmalarına konu olan göçmenlerin genel anlamda gittikleri ülkenin yasal mevzuatının gerektirdiği şartları taşımayan göçmenler olduğu anlaşılmaktadır. Hedef ülkeye giderken izlenen göç rotası da geri kabulün sınırları içine dâhil edilmiştir.

Geri kabul anlaşmaları ile elde edilmek istenen asıl amaç düzensiz göçün sonlandırılması ve yasa dışı yollardan ülkeye giren göçmenlerin geri gönderilmesi olarak ifade edilebilir. Geri kabul anlaşmaları günümüzde devletlerarası işbirliği sürecini geliştiren ve devletlerarasında karşılıklı olarak yarar sağlamak amacıyla kullanılan araç olarak kabul edilmektedir (Batır 2017: 595). Söz konusu anlaşmalar, düzensiz göçmenlerin ülkelerine ya da transit geldiği üçüncü bir ülkeye geri dönüş kararlarının kolay ve çabuk bir şekilde gerçekleştirilmesine fayda sağlamaktadır. Menşe ve transit ülkelerin göçü kontrol altında tutması konusunda kolaylık sağlayabileceği düşünülmektedir (Strik 2010: 21-22).

Geri kabul anlaşmasının aktörü ve sınır dışı işlemine konu olan kişiler düzensiz göçmenlerdir. Bu sebeple sınır dışı işlemi ile geri kabulün birbirinden kavram ve süreç olarak farklılığına dikkat çekmek gerekmektedir. Öncelikle geri kabul sürecinin işleyebilmesi için ortada devletler tarafından kabul edilmiş bir uluslararası anlaşma olması gerekmekte iken sınır dışı işleminin gerçekleştirilmesi devletin ulusal yasaları ile sağlanmaktadır. Sınır dışı işlemi devletlerin tek taraflı egemenlik haklarını kullanma

şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Bir diğer önemli fark ise sınır dışı işlemine tabi tutulacak yabancı üçüncü ülke vatandaşı ve yahut vatansız kişi ise devletlerin bunu kabul etmeme hakkı vardır. Ancak geri kabul anlaşması ile hüküm altına alınan durumlarda anlaşmaya taraf devlet söz konusu üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişiyi kabul etme zorunluluğu altındadır (Ekşi 2016: 5). Bu kapsamda her düzensiz göçmenin aynı prosedürlere tabi tutulamayacağı anlaşılmaktadır.

2.2. Geri Kabul Anlaşmalarının Önemi ve Arka Planı

İkinci Dünya Savaşından günümüze kadar Avrupa Birliği'nde uygulanan göç politikalarının çeşitli süreçlerden geçerek günümüzdeki şeklini aldığı değerlendirilmektedir. Avrupa göç hareketlerinin gerçekleşmesi noktasında kaynak, transit ve hedef ülke olarak birçok göç hareketini deneyimlemiştir. Avrupa Birliği'ne yönelen göç hareketleri ve politikaları kategorize edilmek istendiğinde üç bölüme ayrılarak açıklanması mümkündür. Bunlardan ilki, İkinci Dünya Savaşından Petrol Krizine kadar olan göç hareketleri (1945-1970) ikincisi, Petrol Krizi ve Soğuk Savaş arası Dönem (1970-1990) ve son olarak 1990 Soğuk Savaş Sonrası Dönem'dir.

İkinci Dünya savaşının hemen ardından Avrupa ülkeleri yeniden canlanma sürecine girmişlerdir. Savaşın yarattığı yıkımın etkilerinden bir an önce kurtulabilmek için göçmen işçilere "açık kapı" politikası uygulamışlardır. Bu dönemde Avrupa'ya yönelen göç ekonomik kalkınmanın anahtarı olarak görülmüştür. Bu dönemde iş gücü ihtiyacını giderebilmek için üçüncü ülkelerden gelen göçler desteklenmiştir (Samur 2008: 4). Ekonomik olarak gerçekleşen büyüme, Avrupa ülkelerinin göçmen işçilerin (misafir işçi) uyumu veya aile birleşimi gibi konuları göz ardı etmesine neden olmuştur. Göç hareketleri ekonomik kalkınmayı sağladığı için Avrupa ülkeleri tarafından göçün olumsuz bir düşünce oluşturmadığı savunulabilir (Özerim 2014: 23). Avrupa ekonomisinin savaş sonrası yeniden canlanması döneminden itibaren 1970'li yıllara kadar yaklaşık 30 milyon göçmenin (misafir işçiler ve aileleri) Avrupa'ya göç ettiği tahmin edilmektedir (Messina 2007: 3). Avrupa ülkelerinde nüfusun artması ile

birlikte göçmen işçilere olan ihtiyaç azaldığından daha sonra ki süreçte göçün yavaşlatılmasına yönelik politikaların hâkim olduğu görülmektedir.

1945-1973 yılları arasında Avrupa ülkelerinin göç politikasında kabul ettiği uygulamalarda dünyada gerçekleşen iktisadi sıkıntılar sebebiyle değişiklik yaşanmıştır. Petrol Krizi'nin sebep olduğu ekonomik darboğaz Avrupalı ülkelere yönelen işçi göçünün durdurulması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bir diğer sebep ise uzun yıllardır Avrupa'da misafir işçi olarak çalışan göçmenlerin ortaya çıkardığı sosyal ve politik meselelerdir. Bu sebeple Avrupa ülkelerinin göçmenlere karşı uyguladığı "açık kapı" politikasının yerini "kapalı kapı" politikası almıştır. Ortaya çıkan bu durum karşısında göçmenler Avrupa'ya gidişi sağlamak için yeni yollar bulmaya çalışmışlardır. Bu dönemde göçmen işçiler aile birleşimi talebiyle ailelerini Avrupa'ya getirmişlerdir (Özcan 2005: 26-27). Gerçekleşen göç akımlarını engellemeyi hedefleyen Avrupa'nın kale görünümü almaya başlaması ile düzenli göç akışının yerini düzensiz göçün almaya başladığı söylenebilir.

Soğuk savaş sonrası döneme gelindiğinde Avrupa Birliği'nin diğer bölgelere nazaran refah düzeyinin yüksekliği göçmenleri bu topraklara çeken bir faktör olmuştur. Yönünü Avrupa olarak belirleyen göç hareketlerinin yoğunluğu sonucunda uygulanabilir ve kesin sonuç verecek politikaların geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu dönemde göçün Avrupa ülkelerinin kontrolü dışında gerçekleşmesi yani düzensiz göç haline gelmesi "sorun" olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda oluşturulan politikalar sorunu çözme noktasında yetersiz kalmıştır(Laçiner 2004: 131). Böylelikle ortaya çıkan göç sorunu Avrupa ülkelerinin güvenlik politikalarının bir ögesi olmuştur. Avrupa güvenli tutmak istediği coğrafyasını koruyabilmek için dış sınır kontrollerini artırma yöntemine başvurmuştur. Bu sebeple ilerleyen dönemde Avrupa ülkeleri arasında işbirliğini sağlayabilmek için ortak bir vize, göç ve iltica stratejisi geliştirme ihtiyacı doğmuştur. Avrupa güven altına almak istediği kalesini düzensiz göçmenlerden korumak ve birlik içinde istikrarı sağlamayı hedeflerken ortaya çıkabilecek ötekileştirme ve dışlama sorununu geri kabul anlaşmaları ile çözmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda geri kabul anlaşmaları Avrupa Birliği'nin en önemli dış politika araçlarından biri olarak görülmektedir (Özcan 2010: 1). Dolayısıyla güvenli

Avrupa kalesinin korunmasını sağlamada en etkili yollardan biri olan geri kabul anlaşmalarının amacının ve tarihinin incelenmesi faydalı olacaktır.

2.3. Geri Kabul Anlaşmalarının Amacı

Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar sözleşmesi ile belirtilmektedir ki herkesin kendi ülkesine girme hakkı vardır ve hiç kimse bu haktan keyfi bir şekilde yoksun bırakılamaz(Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi,<http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/TIntCovCi vPolRights.pdf>, 12.11.2018 'de erişildi). Bu maddenin hükümlerine göre ülkeler uluslararası hukukun bir gereği olarak vatandaşlarını ülkelere geri kabul sorumluluğu altındadır. Ancak kaynak ülkeler her zaman bu sorumluluğu gereğini yerine getirme konusunda istekli davranmayabilmektedir. Bunun altında çeşitli nedenler olmakla birlikte genellikle ekonomik ve siyasal nedenlerin varlığından söz edilebilmektedir. Bu sebeple, göçe hedef olan ülkeler, kişilerin menşee ülkesine geri kabullerinin hızlı ve basit bir şekilde gerçekleştirmek için geri kabul anlaşmalarına ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu anlaşmalarda belirtilen hükümlere göre ülkelere külfet paylaşımı noktasında yükümlülükler getirilir. Anlaşmada yer alan şartların oluşması halinde anlaşmaya taraf devletler ilgili kişiyi geri alma sorumluluğu ile karşı karşıya olmaktadır (Strik 2010: 21-22).

Genel anlamda geri kabul anlaşmaları düzensiz göç ile mücadele kapsamında yapılmakla birlikte insan ticareti ve göçmen kaçakçılığının engellenmesi de anlaşmanın amaçları arasında yer almaktadır. Geri kabul anlaşmaları söz konusu hedeflerini sağlarken düzensiz göçmenler içerisinde yer alabilecek uluslararası korumaya muhtaç kişilerin bu haklarına ulaşmasının önünü kesmeyeceğini garanti altına almaktadır. Nitekim anlaşmaların saklı hükümlerinde sığınmaya ilişkin temel hukuk metinlerine yer verilmekte olup anlaşmanın bu belgeler ile ayrı düşmeyeceği belirtilmektedir (Ekşi 2016: 7).

Geri kabul anlaşmalarının sadece anlaşmaya taraf olan devletlerin vatandaşlarının geri kabulü olarak değerlendirilmesi yeterli olmamakla birlikte söz konusu devletleri geçiş ülkesi olarak kullanan üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansız kişileri de kapsamaktadır. Bu sebeple geri kabul anlaşmalarının ülkelerin en önemli dış politika araçlarından biri olduğu ifade edilmektedir. Fakat geri kabul anlaşmalarının üçüncü ülke vatandaşlarını kapsamaması konusu anlaşmaya taraf olacak imzacı devletleri ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan getireceği sorumluluklar sebebiyle zorlamaktadır. İlk aşamada AB üyesi ülkelere doğru yoğunlaşan düzensiz göç hareketini engellemesi amacıyla kullanılan geri kabul anlaşmaları, 2000'li yıllardan sonra taraf devletlere vize kolaylığı unsurunu sunarak çekici hale getirilmeye çalışılmıştır (Özcan 2010: 3).

2.4. Geri Kabul Anlaşmalarının Tarihi

Geri Kabul anlaşması son zamanlarda uluslararası ilişkiler alanında sıkça ele alınan bir araştırma konusu haline gelmiştir. Ancak adı geçen anlaşmalar günümüzde ortaya çıkmamıştır. Eski tarihlerinden beri var olan geri kabul anlaşmaları çeşitli dönemlerden geçerek bugün üzerinde çalışılan şeklini almıştır. Belirli dönemlerde yaşanan gelişmeler ile anlaşma kapsamında değişiklikler yapılmış ve ihtiyaç duyulan hükümler eklenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde geri kabul anlaşmalarının yaşadığı tarihsel süreç, ele aldığı konular ve amaçlar kabaca üç bölüme ayrılarak incelenecektir. Bunlar birinci nesil, ikinci nesil ve üçüncü nesil geri kabul anlaşmaları olarak sınıflandırılmıştır.

2.4.1. Birinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları

Birinci nesil geri kabul anlaşmaları İlk dönem geri kabul anlaşmaları olarak da ifade edilebilir. Birinci nesil geri kabul anlaşmalarının tarihi 1800'lü yıllardan başlatılarak ikinci dünya savaşına kadar devam eden süreç olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde geri kabul anlaşmalarının ilk örneklerine 1818-1819 yıllarında Prusya ile Alman devletleri arasında yapılan çeşitli geri kabul anlaşmaları ile rastlanılmaktadır. Birinci nesil geri kabul anlaşmaları olmakla birlikte günümüzde uygulanan anlaşmalara

benzer özellikler taşıyan bir diğer geri kabul anlaşması ise 1906 yılında Almanya ve Hollanda arasında imza altına alınmıştır. Bu dönemde Avrupa ülkelerinde topluluk olarak sınırların kalkmadığı görülmekte ve yalnızca iktisadi çalışmalarda bulunanlar serbest dolaşıma katılabilmekteydi. Bu anlaşmalarda üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü söz konusudur ancak transit ülkeden gelen düzensiz göçmenler anlaşma hükümlerinin dışında tutulmuştur (Batır 2017: 588).

Birinci nesil geri kabul anlaşmalarının ortak özelliği olarak bu dönemde devletlerin tek taraflı egemenlik haklarını kullanarak gerçekleştirilen sınır dışı etme işleminin ortaya çıkardığı sorunların devletlerarası işbirliği ile aşılması olduğu kabul edilmektedir. Bu dönemde geri kabul anlaşmaları imzalayan devletlerin esas hedefi sınırları içinde düzenlerine zarar veren kişilerin ülkeden çıkarılması şeklinde ifade edilebilir. Geri kabul anlaşması, devletler tarafından topraklarında istenmeyen kişilerin gönderilmesi için bir mekanizma olarak kullanılmıştır (Ekşi 2016: 8- 9).

2.4.2. İkinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları

1990'lı yıllarda gerçekleştirilen anlaşmalar ikinci nesil geri kabul anlaşmaları olarak yerini almıştır. Bu dönemde Doğu Bloğu parçalanmıştır Orta ve Doğu Avrupa'dan birçok göçmen Avrupa birliği ülkelerine göç etmeye başlamıştır. Ortaya çıkan göç sorunu ile baş etmenin yöntemi olarak kaynak ülkelerle yapılan ikili geri kabul anlaşmaları seçilmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri vasıtasıyla Avrupa Birliği ülkelerine gelen yasa dışı konumdaki göçmenler geri gönderilebilmekle birlikte mültecilerin güvenliğinin sağlanamaması problemi güvenli üçüncü ülke ifadesinin içinin boşalacağı eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu anlaşmalar taraf ülkelere hem ülkelerin kendi yurttaşlarını hem de üçüncü ülke ve vatansız kişilerin anlaşma kapsamında geri kabulünün sorumluluğunu yüklemiştir. Bununla birlikte imzacı devletlerin bu konuda gönüllü olabilmeleri için vize muafiyeti, AB üyeliği ve mali yardımlar öne sürülmüştür (Batır 2017: 589).

2.4.3. Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları

2000’li yıllarda AB’ye yönelik düzensiz göçün arttığı görülmekte bununla birlikte düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesinin güç hale gelmesinin nedeni kaynak ülkeler ile işbirliğinin yeterli olmamasıdır. Bu dönemde düzensiz göçmelerin menşe ülkelerinin tespit edilememesi nedeniyle (göçmenler geri gönderileceklerini bildiklerinden kanıtlayıcı nitelikteki belgeleri yolculuk sırasında ya da sonrasında yok edebilmektedir) geri gönderme işleminde zorluklar yaşanmıştır. Bu süreç, menşe ülkesi belli olmayan ancak hangi ülke üzerinden AB’ye geldiği anlaşılabilen düzensiz göçmenleri kaynak ülkeye gönderilemese bile transit geldiği ülkeye göndermeyi sağlayacak hükümlerin konulmasını sağlamıştır. Üçüncü nesil geri kabul anlaşmalarının belirleyici özelliği Avrupa Birliği tarafından imza altına alınması ve geçiş ülkesinden gelen üçüncü ülke yurttaşlarını da kabul etmesidir (Batır 2017: 593).

Yukarıda bir süreç içerisinde ele alınan geri kabul anlaşmaları ile AB ülkelerinin birlikte geliştirdikleri ve göç konusunda önem atfettikleri bir araç olduğu görülmektedir. AB bir yandan bölge içerisinde genişleme alanına sahip olmak diğer taraftan da güvenli sınırlara sahip olmak istemektedir. Bu kapsamda geri kabul anlaşmaları ile düzensiz göç yönetimi konusunda üçüncü ülkeleri de yükümlülük altına sokmak istediği anlaşılabilir (Çelik 2014: 2).

2.5. AB’nin Ortak Göç ve Mülteci Politikası Oluşturma Fikrinin Temelleri

Avrupa Birliği’nin göç ve mülteci politikasını anlayabilmek için öncelikle Avrupa bütünleşmesinin nasıl gerçekleştiğine bakmanın yerinde olacağı düşünülmektedir. Zira göç politikalarının oluşumu ile “Birlik” oluşumu bir birini etkileyen sürecin ürünleri olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği kendi içindeki sınırları kaldırıp sermayenin, emeğin ve kişilerin serbest bir şekilde dolaşımını sağlamaya çalışırken, bölge dışından gelecek kişileri ise yasal yollardan ve ihtiyacı olanı kadar kabul eden bir politika izlemeye odaklanmaktadır. Birliğin öncelikli amacı bölge içindeki sınırların belirsizleştirilmesidir. Fakat bu durum gerçekleştirilirken bölgenin dış

sınırları daha da sağlamlaştırılarak düzensiz göç engellenemese de en az olacak şekilde kontrol altında tutulması amaçlanmaktadır (Orsam Rapor 2012: 11).

Avrupa’da birlik kurma düşüncesinin temelleri çok eskilere dayanmakla birlikte İkinci Dünya Savaşına kadar bu düşüncenin sadece fikir aşamasında kaldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra oluşan korku ve güvensizlik ortamı Avrupa bütünleşmesi için uygun ortam sağlamıştır. Bu sebeple oluşan birlik olma düşüncesinin asıl amacı Avrupa’da sulh ortamının devam ettirilmesidir. Birlik çabalarının ilk adımı 1951 yılında altı ülkenin (Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) katılımıyla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)’dur (Canbolat 2002: 109).

1957’de AKÇT’nun kurucu üyelerinin Roma Antlaşması imzalaması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kuruldu. Roma Antlaşması’nın 3. Başlığında yer alan hükümler bağlamında antlaşmaya taraf devletlerce ulaşılmak istenen amaç malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulmasıdır (https://www.ab.gov.tr/_105.html, erişim 10.11.2018). Bütünleşme aşamaları; AKÇT, AET ve EURATOM’ un 1965 yılında Avrupa Topluluğu’nun çatısı altında toplanması ile ekonomik kaygıların giderilmesi amacıyla ortaya çıkan daha sonra ise siyasi bütünleşmenin hedeflendiği bir noktaya taşınmıştır (Akşemsettinoglu 2011: 4).

1975 yılında kurulan Trevi Grubu isimli örgüt güvenlik alanında aldığı yetkiler ile taraf ülkeler arasında bilgilendirmesi sağlayacak bir mekanizma oluşturmuştur. Terörizm ve nükleer güvenlik gibi birçok alanda bilgilendirme sağlamıştır (Güleç 2015: 85)

1985 yılında Almanya, Fransa, İspanya, Portekiz, Belçika Hollanda ve Lüksemburg ülkeleri arasında sınırların yok edilmesi, ortak bir vize politikası geliştirilmesi, topluluğun dış kısmında yer alan sınırların güvenliğini daha da güçlendirmeye ilişkin koşulları içeren Schengen anlaşması imzalanması ile bütünleşik bir göç politikasının varlığından söz edilebilir konuma gelmiştir (Gençler 2005:

186).İktisadi ve parasal bütünlüğün sağlanması amacıyla 1986 yılında Avrupa Tek Senedi imzalanmış olup topluluğun kurumsal yapısı sağlamlaştırılmıştır(Akçay, Argun ve Akman 2011: 122).

AB ülkeleri arasında iltica talep edenlerin başvurusunu hangi ülkenin belirleyeceği net çizgilerle belli değildir. Cenevre sözleşmesinde sığınma ile ilgili hükümler yer almakla birlikte başvuruyu değerlendirecek ülkenin belirlenmesi konusunda ortak hükümler yer almamaktadır. Bu kapsamda 15 Haziran 1990 yılında imza altına alınan Dublin sözleşmesi birlik üyesi ülkelere yapılacak sığınma başvurularında mükerrerlikten kaçınmayı amaçlamaktadırlar. Böylelikle sığınma başvurularını almak ve değerlendirmekte hangi ülkenin görevli olduğu belirtilerek ülkeler arasında yaşanabilecek anlaşmazlıkların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Dublin sözleşmesi “ilk güvenli ülke” ilkesi ile iltica başvurusu yapanların bu başvuruyu güvende oldukları ilk ülkede yapmaları gerektiğini kabul etmektedir. Vize, sınır kontrolleri, göç ve iltica hukuku açısından AB üyeleri tarafından kabul edilen tek Avrupa Birliği sözleşmesi olarak Dublin sözleşmesinin önemi büyüktür (Akçay ve Göçmen 2012: 442-443).

Avrupa Birliği'nin yapısı 1992 yılında 12 ülke tarafından imza altına alınarak 1993 yılında yürürlüğe giren resmi adıyla Avrupa Birliğini kuran Antlaşma (Maastricht Antlaşması) ile oluşturulmuştur (Büyüktanır 2010: 90). Söz konusu antlaşma ortak göç politikası geliştirme konusunda devletlerin birbiri ile olan diyalogunun artırılmasını içermektedir. Maastricht anlaşması ile yasal prosedürleri kullanmayarak ülkelere giren ya da ülkelerinde izinsiz ikamet eden kişilerin geri gönderilmesi konusunda üye ülkelerin var olan yetkileri konunun karmaşık bir hal almış olması sebebiyle geri gönderme politikalarının karar vericisi olarak Avrupa Birliği'ni yetkili kılmıştır. Anlaşma ,“Ortak Dış ve Güvenlik Politikası” ve “Adalet ve İçişlerinde İşbirliği” başlıkları hakkında hükümler vererek siyasi birleşmenin de önünü açarak birliğin temel hedefleri arasına vize, sığınma ve göç konularını dâhil etmiştir (Yılmaz Elmas 2016: 39, Özcan 2010: 1). Ortaya çıkan diyalog sürecinde AB'ye üye devletler arasında görüş farklılıkları oluşmuştur. Üyelerin bir bölümü göç, sığınma vize diyalogu gibi başlıkların topluluk dâhilinde işlenmesini uygun bulurken, İngiltere başta olmak üzere diğer taraf

lkeler ngrlen politika uygulamalarına olumsuz yaklaşmıştır. Dolayısıyla Maastrich antlaşması ile üyeler arasında tam bir uzlaşı sağlanamamış olup topluluk hangi ülke vatandaşlarına vize rejiminin belirleneceği ve tek çeşit vize ortaya çıkarmak konusunda söz sahibi olmakla yetinmişir (Eker 2008: 413).

Maastrich antlaşmasında alınan kararların devamı niteliğinde olan ve 1999 yılında uygulamaya geçen Amsterdam antlaşması ile AB vatandaşlığının oluşturulması, güvenlik ve adalet alanında işleyişin artırılması ve geniş alana yayılması ve ortak bir dış siyasetin geliştirilmesi gibi konularda kararlar alınmıştır (akmak 2007: 23). AB’de geri kabul antlaşmalarının yasal boyutunun dayanağı Amsterdam antlaşması öncesi ve antlaşma sonrası iki dönem olarak değerlendirilebilmektedir. 1999 yılına dek geçen dönemde geri kabul antlaşması imzalamak ye devletlerin yetki alanına girmekte iken 1999 Amsterdam antlaşması ile söz konusu yetki topluluğa geçmiştir. Bu dönemden itibaren AB Konseyi ye devletlerin gerçekleştireceği ikili geri kabul antlaşmalarının bütün bir görünüm sergilemesi amacıyla tavsiye kararları almıştır. Böylelikle ye ülkelerin yapacağı geri kabul antlaşmalarının biçimsel ve içerik olarak ortak bir uygulama getirmesi sağlanmıştır (Ekşi 2016: 16).

Amsterdam antlaşması topluluğun temel sütunlarında bir takım değişiklikler yaparak ye devletlerarasında g, sığınma, vize, vize muafiyeti, ikamet ve düzensiz g gibi konularda işbirliği sağlanarak konseye yetki verilmiştir. Ancak konseye verilen bu yetkiler ye devletlerin tamamen söz hakkının elinden alınması anlamına gelmemektedir. Amsterdam antlaşmasında yer alan hükümlerde devletlerinde katkı yapabileceği ve topluluk düzeyine aktarılan bu konular hakkında 5 yıl içerisinde standart bir Őekle getirilmesi kararlaştırılmıştır (Eker 2008: 414).

2001 yılında imzalanan nice antlaşmasına göre birçok konuda alınacak olan kararlarda oybirliği Şartı aranmaması kararı alınmıştır. Mekanizmanın hızlı işlemesi için çeşitli alanlarda oy çokluğu ile karar alınması kararlaştırılmıştır (Horvath 2007: 50-54).

2007 yılında imza altına alınan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon antlaşması ile ‘‘Topluluk’’ yerine ‘‘Birlik’’ kavramı tercih edilerek AB’nin ortak bir tüzel

kişiliği olduğu kabul edilmiştir (Akar 2014: 161-170). Lizbon anlaşması AB içerisinde üç temel ilkenin kabul edilerek uygulanmasını hedeflemiştir. Bunlar, “demokratik eşitlik”, “temsili demokrasi” ve “katılımcı demokrasi” olarak sıralanabilmektedir (Akçay ve Göçmen 2012: 57).

Avrupa Birliği içerisinde tam anlamıyla ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanabilmesi ve herhangi bir sebeple bu süreci sekteye uğratabilecek faktörlerin engellenebilmesi için ortak bir göç politikası oluşturulması gereği duyulmuş olup bu alanda çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Gençler 2005: 186). Avrupa Birliği'nin ortak göç ve mülteci politikası geliştirmesini sağlayacak bir dizi anlaşmaya imza atıldığı görülmektedir. Bunlar aşağıda yer alan tabloda kısaca özetlenmektedir.

Tablo 2.1: AB Göç ve Mülteci Politikasında Geçirilen Süreçler
Kaynak : (Çakran, Eren 2017 13-16).

1985 ve 1999 Schengen Anlaşması	Serbest Dolaşım İlkesi
1990 Dublin Konvansiyonu	Sığınmacıların Statüsü
1992 Maastrich Antlaşması	Kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili gelişmeler
1997 Amsterdam Antlaşması	Vize, sığınma, göç ve kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili diğer politikalar
2001 Nice Antlaşması	İltica sistemine ilişkin tedbirlerin nitelikli çoğunluk oy sistemi ile kabul edilmesi
2007 Lizbon Antlaşması	İltica ve Göç Politikasını daha yüksek standarda taşımıştır. Ortak Avrupa İltica Sistemi (CEAS) oluşturulması hedeflenmiştir
2007 Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirisi (2016 yılında son halini almıştır.)	Sığınma hakkına yer verilmiştir.
1990 Dublin sözleşmesi, 2003 Dublin II yönetmeliği, 2013 Dublin III Yönetmeliği	Uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancının tek bir üye devletçe değerlendirileceği karara bağlanmıştır.
2000 Eurodac, 2013 revize edildi	Merkezi parmak izi veri tabanı
2013 Kabul koşulları direktifi	Sığınmacıların bekleme sürecinde ihtiyaçlarının karşılanmasını güvence altına almıştır.
2013 sığınma talepleri prosedürü direktifi	Daha adil ve etkili sığınma prosedürüne erişimi sağlar
2011 nitelik kazandırma direktifi	Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan üçüncü devlet vatandaşlarını ya da vatansız kişilerin tüm AB de ortak kriter ile tanımlanmasını sağlamaktadır.

Avrupa bütünleşme sürecine bakıldığında iki temel politikanın hâkim olduğu görülmektedir. Bunlardan biri genişleme bir diğeri ise derinleşmedir. Genişleme politikasına esas teşkil eden Avrupa birliği antlaşmasının 49. Maddesine göre Birliğe üye olmak isteyen bir devletin sahip olması gereken şartlar, Avrupa devleti olmanın yanı sıra demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi temel standartları kabul

ediyor olmaktadır. Derinleşme politikasının altında yatan temel unsur ise kurumsal yapının sağlamlığıdır. Buna göre sağlam bir kurumsallaşma ile devletlerarası koordinasyon sağlanarak değişen ekonomik ve siyasi şartlar karşısında üye devletleri bir arada tutabilmenin mümkün hale geleceği savunulmaktadır (Akşemsettinoglu 2011: 5). Yukarıda belirtilen bütünleşme süreci içerisinde Avrupa Birliği'nin göç politikasının temelinde ekonomik gerekçelerin olduğu dikkati çekmektedir. Fakat güncel gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde göç olgusuna etki eden hususlar sadece ekonomi ile açıklanamayacak olup buna ek olarak göçün küreselleşmesi, göçün hızlanması, göçün farklılaşması ve göçün siyasallaşması şeklinde sıralanabilmektedir (Ulltan 2016: 10).

Birlik üyelerinin göç konusunda ulaşmak istedikleri temel amaçlardan biri, yerel uygulamalar ile politikalardan biri göç eden kişi sayısının en az seviyede tutulması ve kişilerin uluslararası koruma talebi bulunmasının önüne geçmektir. Bir diğer politika ise, birlik düzeyinde sağlanacak ortak göç ve sığınma politikasının uygulanmasıdır. Böylelikle bir taraftan göç yoğunluğu azaltılacak olup diğer taraftan Avrupa Birliği içerisinde sınırların kaldırılarak tam anlamıyla entegrasyonun gerçekleşmesi sağlanacaktır (Bingöl 2006: 47). Avrupa birliği içerisinde oluşturulan işbirliği sayesinde istenmeyen göç olgusunun önüne geçilerek yaşanılacak olası olumsuzluklar engellenebilecektir.

AB'nin günümüzde yürüttüğü politikalar var olan birlik yapısını korumaya çalışma olarak değerlendirilmektedir (Çam 2014: 48). Bu yapıyı koruyabilmek için Avrupa Birliği'nin öncelikle sınırlarının güven altında olabilmesi temel politika olarak belirlenmektedir. Avrupa Birliği güçlendirmek istediği kalesini son dönemlerde ortaya çıkan ve birliğin güvenliğini tehdit eden düzensiz göçmenlerin istilasını geri kabul anlaşmaları ile aşmaya çalışmaktadır (Akkaraca Köse 2014: 11).

AB için göç politikasının ortaya çıkardığı sorunların temel nedeni her üye devletin göçmenler konusunda farklı bir yaklaşım içerisinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Göç dalgalarının birbirinden farklı olması ve göçmenlere yapılacak uygulamaların yeknesak olmaması gibi nedenler AB'nin kendi etki alanı dışında kalan yerlerde de politika oluşturması gerekliliğini ortaya koymuştur. AB'nin göç politikası

konusunda geliştirilen dört uygulamanın varlığından söz edilmektedir. Bunlar; Göç dalgalarının düzenlenmesi, AB içindeki göçmenlerin topluma uyumunun sağlanması, ortak gelişme ve yasa dışı göçmenlerin geri kabulü ile ilgili politikalar olarak sıralanmaktadır (Akçay ve Göçmen 2012: 57).

AB'nin genişleme süreci ve göç olgusunun devletlerin tekelinden çıkan bir duruma ulaşması AB üyesi ülkelerin tutumları, göç yoğunluğunun ve kapasitesinin artması uluslararası değişimlerin ortaya çıkardığı bir olgudur. Küresel bir alan içerisinde kendine çalışma alanı bulan göç konusu ilerleyen süreç ile birlikte güvenliğin sağlanması gereken bir alan olarak da adından söz ettirmektedir. Dolayısıyla AB bütünleşmesi kapsamında göç politikalarının geliştirilmesi ile ilerleyen güvenlikleştirme aşamasının da gerçekleştiği görülmektedir (Özerim 2014: 13).

Yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında ülkelerin farklı ekonomik, siyasi ve sosyal yapıları göç politikaları geliştirilirken ortaya çıkan farklılıklarında sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle ekonomik unsurlar söz konusu olduğunda ülkelerin kalkınmayı sağlamak için göç dalgalarına müsaade ettiği hatta teşvik ettiği görülmektedir. Ancak ekonomik olarak sıkıntı çeken ve işsizlikle karşı karşıya olan ülkelerin temel hedefi göçmenleri topraklarından uzak tutmak olmuştur. Ortaya çıkan ekonomik ve politik farklılıklar göçmenlerin hak ve özgürlüklerini garanti altına alacak düzenlemelerin uygulamaların gerçekleştirilmesi zorunluluğunu doğurmaktadır. Zira AB göç politikası oluşturmaya çalışırken savunduğu insan hakları ve demokrasi değerlerine ters düşecek uygulamalara neden olabilecektir.

2.6. AB'nin Geri Kabul ve Vize Diyalogu Mekanizmaları

Avrupa Birliği geri kabul anlaşmaları ile düzensiz göçmenlerin kendi istekleri ile ülkelerine dönmeleri, bu dönüşü desteklemeye yönelik programlar hazırlanması ve kişi kendi ülkesine dönemiyorsa üçüncü güvenli bir ülkeye yerleştirilmesini esas alan uygulamaları sağlamaya çalışmaktadır. Ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile gönüllü geri dönüş sürecinin başlatılması uluslararası hukuktan doğan insan hakları

ihlallerini önleyerek geri dönüşlerin maliyetini düşürmek açısından fayda sağlamaktadır. Böylelikle göçten etkilenen devletlerle işbirliği süreci hız kazanmakta olup göçmenlerin geri gönderilmesi kolaylaşmaktadır (Koçak ve Gündüz 2016: 73-75).

Avrupa Birliği düzensiz göçün olumsuzluklarını kendi bölgesi dışına taşımayı hedefleyen bir politika aracı olarak geri kabul anlaşmalarının uygulanmasına önem vermektedir. Dahası yakın çevre ülkelere de imzalatılması yönünde çaba sarf etmektedir. Uygulamaya konulan geri kabul anlaşmaları AB'nin karşılıklılık ve komşuluk politikasını yaymaya yardımcı olmaktadır. Kimi araştırmalar geri kabul anlamalarına olumsuz tarafından bakarken, diğer yandan literatürde geri kabul anlaşmasını uygulayan devletlerin göç politikalarının gelişimine ve uluslararası alanda göç ve mülteci hukukuna katkı yapacağını savunan çalışmalara da rastlamak mümkündür (Tekin 2017: 664).

Avrupa Birliği 1999'da akdedilen Amsterdam Antlaşması sayesinde geri kabul anlaşmalarını imzalama yönünde üye ülkelerden yetki almıştır. Daha sonra 2009 yılında Lizbon Antlaşması ile elde edilen bu yetki güçlenmiştir. Böylelikle Ortak bir göç ve geri gönderme politikası geliştiren Avrupa Birliği günümüze kadar 17 devlet ile geri kabul anlaşması imzalamış olup beş ülke ile (Fas, Çin, Cezayir, Belarus, Tunus) geri kabul anlaşması imzalanması için süreci devam ettirmektedir(Ekinci 2016: 12).

Tablo 2.2: AB ile Geri Kabul Anlaşması Bulunan Ülkeler

TABLO 1. AB İLE GKA'SI BULUNAN ÜLKELER (KAYNAK: AVRUPA KOMİSYONU)	
ÜLKE	GKA YÜRÜRLÜK TARİHİ
Hong Kong	1 Mart 2004
Makao	1 Haziran 2004
Sri Lanka	1 Mayıs 2005
Arnavutluk	1 Mayıs 2006
Rusya	1 Haziran 2007
Ukrayna	1 Ocak 2008
Makedonya	1 Ocak 2008
Bosna-Hersek	1 Ocak 2008
Karadağ	1 Ocak 2008
Sırbistan	1 Ocak 2008
Moldova	1 Ocak 2008
Pakistan	1 Aralık 2010
Gürcistan	1 Mart 2011
Ermenistan	1 Ocak 2014
Azerbaycan	1 Eylül 2014
Türkiye	1 Ekim 2014
Yeşil Burun	1 Aralık 2014

Devletlerin sınırlarının kontrolü ve ülkesine giriş çıkış yapanların bilgilerine ulaşabilmeleri için kullandığı yöntemlerden biri vize politikalarıdır. Devletlerin güvenlik tedbirleri kapsamında önemli bir yere sahip olan politikalar yasa dışı göçün engellenmesi konusunda da oldukça güçlü bir araçtır. Düzensiz göçün önlenmesi ve devletlerarası iş birliği sürecinin işlemesi noktasında vize politikaları devletlerin birer aracı haline gelmiştir (Dönmez Kara 2015: 29).

AB'nin akdettiği geri kabul anlaşmaları genellikle vize kolaylığı sağlama gibi yöntemlerle imzacı devletler tarafından çekici hale getirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla geri kabul anlaşmaları AB açısından temelde, imzacı devletlerin topraklarında istemediği yabancıları geri göndermenin bir yolu ve düzensiz göçü engellemek için bir mekanizma olarak kabul edilmektedir (Göçmen 2014: 26).

AB geri kabul anlaşması imzalama müzakerelerine girdiği ülkelere bazı vize kolaylıkları sağlamaktadır. Böylelikle Avrupa Birliği geri kabul anlaşmalarının bir koşulu olarak ortaya çıkan vize koşulsallığını daha sonra göç politikalarından adalet ve işçileri politikalarının mutabakatı konusuna kadar geniş alana yayılan prosedürleri sağlama aracı olarak kullanmıştır. Söz konusu vize kolaylığı her ülkeye aynı şekilde uygulanmamaktadır. Vize diyalogu ve yol haritası her ülke ile farklı şekilde gerçekleşmektedir. Bu sebeple vize diyalogu sürecinde vize kolaylığı ve vize muafiyeti şeklinde iki farklı kavramın varlığından söz edilmektedir. Çoğunlukla birbiri yerine kullanılan bu kavramların temelde sundukları anlamlar farklıdır. Bu kapsamda vize kolaylığı ile geri kabul anlaşması imzalayan devletlerin bir kısmına Schengen başvurularında süreci kısaltıp maliyetleri azaltması ya da belli kategoride yer alan sporcu, akademisyen ve ya iş adamı gibi kişilere çoklu giriş hakkı tanınması gibi uygulamalara yer verilmekle birlikte vize serbestisi ile ilgili ülke vatandaşlarına Schengen bölgesinde 90 güne kadar vizesiz kalma ve seyahat edebilme imkânı tanımaktadır. Avrupa Birliği geri kabul anlaşmasının imzalanarak yürürlüğe sokulmasını vize kolaylığının bir şartı olarak ileri sürmekle birlikte aynı zamanda bu devletlere uygulamaya koyması için bir takım düzenlemelerin ön görüldüğü yol haritası çizmektedir (Ekinci 2016: 12). Ancak AB tarafından yol haritasında belirtilen (güçlü sınır yönetimi, düzensiz göç ve organize suçlarla mücadele vs.) hususların etkin bir

şekilde yerine getirdiği tespit edilen devletlere vize serbestisi sağlanmaktadır (Akkaraca Köse 2014: 11).

Geri kabul anlaşmaları çoğunlukla kaynak ülkelere ya da transit ülkelere yüklediği sorumluluklar ile AB dışındaki imzacı devletleri çeşitli maliyetler ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu sebeple genellikle devletler geri kabul anlaşmalarını uygulama noktasında tereddüte düşebilmektedir. AB ise tam da bu noktada kullandığı vize diyalogu süreci ile devletleri ikna yoluna gitmektedir. AB geri kabul anlaşmalarının uygulanabilmesi için bir araç olarak kullandığı vize serbestliğinin sağlanmasını sürecini bir birine eklemleyerek süreci hızlandırmaktadır (Nas 2015:171).

Geri kabul anlaşmasını temelde ekonomik sıkıntılar yaşayan AB'nin daha fazla bu durumdan olumsuz olarak etkilenmemesi için sınırlarına yakın ülkelerle yaptığı siyasi bir mekanizma olarak kabul edenlere göre, yasa dışı göç geri kabul anlaşmaları ile engellenerek AB'nin sınır güvenliğini koruma altına almayı amaçlamaktadır. AB geri kabul anlaşmaları ile insani değerleri çiğnemeyecek ancak bölgesinde de düzensiz göçmeni kabul etmeyeceğini ilan etmiştir (Ercan 2016: 3).

AB geri kabul anlaşmalarını salt göçü engellemek için istemiyor/ benimsemiyor/ desteklemiyor. Esas olarak ülkede istenilen ve istenilmeyen göçün ayrıştırılmasında çok önemli bir yol veya yöntem olarak görüyor. Yoksa göçü tek başına engellenmesi veya ortadan kaldırılması gereken bir olgu veya olay olarak görmek, hem yönetsel hem de bilimsel anlamda doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Nitekim Alakuş'a göre de (Alakuş 2018: 171 Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Göç hareketi içerisinde çeşitli problemlerin var olabileceği tasdik edilmekle birlikte göçü tamamıyla bir sorun olarak değerlendirmek doğru değildir. Göçten etkilenen ülkelerin ve göç hareketine katılan kişilerin içinde buldukları şartlara göre olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilir. Asıl üzerinde durulması gereken konu göçün denetiminin sağlanarak yönetilebilmesidir.

III. BÖLÜM

3. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Türkiye her zaman uluslararası işbirliği sürecinin ve bu alanda gerçekleştirilen yapılanmaların içinde yer almak isteyen bir ülke olmuştur. Bu kapsamda Avrupa Ekonomik topluluğunun bir üyesi olabilmek adına 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Böylelikle Avrupa ile ilişkilerin temelleri atılarak uluslararası barış sürecine katılma iradesinde bulunulmuştur. 1963 Ankara antlaşması ile Avrupa Birliği ile ortaklık kurulmuştur. Bu dönem Türkiye'nin AB ortaklığı için "hazırlık süreci" olarak adlandırılmaktadır. 1970 yılına gelindiğinde hazırlık sürecinin devamı niteliğinde olan "geçiş sürecine" yönelik Katma protokol imzalanarak 1987 yılında Türkiye tam üyelik için başvurusunu yapmıştır. Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin "son dönemi" 1996 yılına imzalanan gümrük birliği anlaşması ile sağlanmıştır. 1999 yılına gelindiğinde Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin AB adaylığı kabul edilmiştir. Helsinki Zirvesinde alınan kararların neticesinde 2004 tarihli Brüksel Zirvesinde Türkiye'nin siyasi kriterleri çoğunlukla yerine getirdiği belirtilerek 3 Ekim 2005'de AB ile müzakerelere başlanmıştır (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı 2018, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html , 22.11.2018'de erişildi).

3.1. 1963 Ankara Anlaşması

Türkiye'nin 1959'da AET'na üyelik başvurusu ekonomik, sosyal ve siyasal olarak hazır olmadığı yönünde nedenlerle kabul edilmemiş ve bu koşulları sağlayana kadar geçirilecek sürede bir ortaklık anlaşması yapılması uygun görülmüştür. Bu kapsamda 1 Aralık 1964 yılında AET –Türkiye arasındaki ortaklık ilişkisi Ankara

antlaşmasının imza altına alınmasıyla başlamıştır. Anlaşmaya göre Türkiye Topluluğa üye olmasının gereklerini yerine getirinceye kadar izleme alınacaktır. Ayrıca Ortaklık konseyi kurularak belirli dönemlerde toplanarak topluluk ile ilgili konuların görüşülmesini sağlayan bir mekanizma oluşturulmuştur. Hazırlık, geçiş ve son dönem olarak adlandırılan üç bölümün sonunda Gümrük birliğinin sağlanabileceği ön görülmüştür(Bulut 2006: 43). Gümrük birliğinin sağlanmasıyla birlikte AET ve Türkiye'nin ekonomik anlamda entegrasyonuna katkı yapacağı söylenebilir.

AET içe kapalı bir sistem öngörmemekle birlikte üyeliğe kabul edilecek devletlerin bir takım kuralları ve süreçleri izlemesi gerektiğini hüküm altına almıştır. Temelde "Avrupalı" olan ve topluluk üyesi olma iradesini ortaya koyan ülkelerin başvuru hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Ancak daha sonra üzerinde tartışılacak konulardan biri olan Avrupalı olmak kavramı sorunlara yol açmıştır. Özellikle Türkiye ile Yunanistan'ın başvurusu ile Avrupalı olup olmadıkları sorgulanmış soğuk savaş sonrası oluşturdukları tutum ile Avrupalı oldukları çıkarımı yapılmıştır. Fas'ın üyelik talebi ise coğrafi olarak Avrupa kıtası dışında olduğu gerekçesi ile kabul edilememiştir. Böylece coğrafi olarak Avrupalı olan ülkelere topluluğa girebilme şansı tanınmış olduğu anlaşılabilir (Çalış 2016: 88).

3.2. 1970 Katma Protokol

Ankara Antlaşmasının yürürlüğe girmesi ile birlikte hazırlık dönemi başlamış ve anlaşmanın amacı olan Türkiye'nin topluluğa entegrasyonunu sağlama noktasında çeşitli adımlar atılarak Avrupa standartlarına ulaşabilmesi için Türkiye'ye iktisadi anlamda yardım ve öncelikler tanımıştır. Türkiye hazırlık döneminin sonlandırılıp geçiş dönemine geçilmesini talep etmiştir. Bu kapsamda 1973 yılında yürürlüğe giren katma protokol ile geçiş dönemine geçilmiştir. Geçiş dönemi 1973 ile 1966 yılları arasında AET ve Türkiye arasındaki ticari ilişkileri denge esasına dayanarak yürütmeyi ve nihayetinde gümrük birliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır (Ercan 2016: 13).

Kabul edilen protokol hükümleri içerisinde, iş gücünün sınırlamaya tabi olmadan karşılıklı olarak hareketi, zirai ürünlerde tercihli ticaret rejimi ve katma protokole taraf olan ülkeler arasında ortak mevzuatın sağlanması temel hedefler arasında yer almaktadır (Bulut 2006: 44).

1970'li yıllar Türkiye'nin ve dünyanın içinde bulunduğu siyasal sistemden kaynaklı birçok problemle karşı karşıya kaldığı döneme denk gelmektedir. Bu dönemde Türkiye ve AET arasındaki ilişkilerde çeşitli sorunların yaşandığı görülmektedir. Öncelikle Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi kriz topluluk ile yapılan anlaşmanın gereklerini yerine getirmesini güçleştirmiştir. Türkiye'nin 1974 yılında gerçekleştirdiği Kıbrıs harekâtı tüm dünyanın olduğu gibi AET'nun olumsuz bakışına sebep olmuştur. Ayrıca Türkiye'de gerçekleşen 1980 askeri darbesi nedeniyle ilişkiler ilerlememiştir (Ercan 2016: 13).

3.3. 1996 Gümrük Birliği

1986 yılında Türkiye öngörülen süreçlerin tamamlanmasını beklemeden tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Ancak Türkiye'nin bu başvurusu gerekli koşulları sağlamadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Topluluk başvuruyu kabul etmemiş ancak ilişkilerin gümrük birliği oluşturulması sürecine geçirilmesini savunmuştur. Böylece Türkiye ve AET arasında ilişkilerde son döneme geçmiştir (Ercan 2016: 15).

Kısaca özetlemek gerekirse gümrük birliği, taraf olan devletlerin mallarının serbestçe dolaşabilmesinin önünü açan ve ülkelerin aynı gümrük bölgesi içerisinde yaptığı ticarete vergilerden muaf olduğu ayrıca gümrük birliğine taraf olmayan devletlerle yapılan alışverişlerde ortak bir tarife koyan iktisadi politikalar bütünüdür. Devletlerin üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret uygulamaları söz konusudur. Türkiye'nin gümrük birliğine dâhil olması bir uluslararası anlaşmanın yapılması ile sağlanmamıştır. Türkiye ile AB arasında imzalanan 1963 tarihli anlaşmanın devamı niteliğindeki süreci ifade etmektedir. Bu sebeple Türkiye'nin Gümrük birliğine girme aşaması Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararı ile 1 Ocak 1996'da gerçekleştirilmiştir (Dış İşleri

Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birligi.tr.mfa>, 15.12.2018’de erişildi).

Türkiye AB arasındaki iktisadi ilişkilerin önemli bir noktasını 1996 Gümrük birliği anlaşması oluşturmaktadır. Gümrük birliği kararlarına göre; Birliğe taraf olanların ekonomik anlamda aralarındaki farkın giderilmesini sağlamak ve bu ülkelerin ekonomik ve sosyal ilerlemelerine kolaylık sağlamak için kredi ve hibe sağlama yöntemine başvurularak bu tarihten itibaren Türkiye’de bu yardımlardan faydalanmıştır. Gümrük birliği ile birlikte Türkiye’nin Avrupa ülkeleri ile ekonomik iletişimi gelişerek dış alım ve dış satımında artış olduğu görülmekle birlikte asıl istenen cari açığın en aza indirilmesidir. Bu durum tam olarak gerçekleşmemiş olsa da ilerleyen süreçte ilişkilerin artması ile sağlanabileceği düşünülmektedir (Keleş 2014:19).

1996 yılına gelindiğinde Türkiye AB içerisinde bulunma isteğini tekrar dile getirmiştir. Bu kapsamda 1997 yılında Türkiye’nin birliğe alınması için gerekli koşulları sağladığı kabul edilmiştir. Avrupa Komisyonunun “Gündem 2000” raporuna göre Türkiye AB’nin genişleme aşamasında var olacak ülkelerden biri kabul edilirken diğer yandan müzakereye başlanacak ülkeler arasında değerlendirilmemiştir (Bulut 2006: 44). 1997 yılında genişleme sürecinin ele alındığı Lüksemburg zirvesinde Türkiye’nin üyeliğe ehil olduğu tekrar edilmiş Ancak yine Türkiye’nin siyasi ve ekonomik durumu gerekçe gösterilerek Türkiye aday ülke olarak görülmemiştir. Türkiye genişleme sürecine eklenmemesi kararına karşı tepki göstererek AB’nin bu tutumunu dışlayıcı ve ayrımcı olarak değerlendirmiştir (Oğuz 2012: 56).

3.4. 1999 Helsinki Zirvesi

Türkiye’nin ortaya koyduğu bu sert tutumu yumuşatmak amacıyla çeşitli politikalar geliştiren AB en sonunda Türkiye’yi Helsinki’de yapılan zirvede AB’ye aday ülke olarak ilan etmiştir. Türkiye diğer aday ülkeler ile eşit haklara sahip olduğu kabul edilse de AB bu kararın gerekliliklerini uygulamaktan uzak kalmıştır. Diğer ülkelere sağlanan ayrıcalıklar Türkiye’ye sağlanamamış olmakla birlikte daha sonra gerçekleşen

zirvelerde Türkiye'yi sorumluluklarını yerine getirmemekle suçlamıştır. AB'nin ortaya koyduğu bu tutum halkın AB'ye bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir (Ercan 2016: 13).

3.5. 2002 Kopenhag Zirvesi

AB hem Türkiye'nin sert tavrını yumuşatmak hem de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile müzakereleri başlatmak amacıyla Helsinki zirvesinde Türkiye'ye adaylık statüsü vermiştir. Ancak görüşmelerin başlaması için Türkiye'nin bir takım kriterleri yerine getirmesi gerekecekti buna Kopenhag kriterleri adı verilmektedir. Türkiye'ye iç ve dış siyasetinde bu kriterleri yerine getirmesi şartı konulmuştu. Buna göre Türkiye Kıbrıs sorununu BM ile çözüme kavuşturmalı ve yaşanan uluslararası problemleri karşılıklı diyalog ile çözmelidir. Bunun yanında Türkiye demokrasi, insan hakları, azınlık hakları ve sivilleşme konusunda anayasal değişiklikler yaparak ekonomi politikasını da AB'ye yakın bir standarda çekmesi ön görülmüştür (Ercan 2016: 18).

3.6. 2004 Brüksel Zirvesi

AB müzakerelerin başlaması için Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesi şartını koymuştur. Ancak Türkiye Helsinki zirvesi ile gelişen ilişkilerin devam ettirilmesi ve Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesi konusunda başarılı bir yol izleyememiş ve müzakere sürecinin uzamasına sebep olmuştur. Ancak 2002 Türkiye 'de gerçekleşen iktidar değişikliğinin ardından AB ile ilişkiler konusunda büyük aşamalar kaydedilmiş ve 17 Aralık 2004 Brüksel zirvesinde Türkiye'nin büyük ölçüde Kopenhag kriterlerini karşıladığı belirtilerek katılım müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde başlanacağı kararı alınmıştır (<http://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi--16-17-aralik-2004.tr.mfa>, 11.11.2018'de erişildi).

3.7. 3 Ekim 2005 Müzakere Süreci

AB ile Türkiye arasında müzakerelerde 35 başlık bulunmakta olup AB açısından müzakereler aday ülkenin Birlik standartlarına uygun bir profil çizerek yükümlülüklerini yerine getirmesi önemlidir. Üyelik hedefi çerçevesindeki müzakereler ile sunulan uygulamaların yerine getirilmesi aday ülkeler için bağlayıcı durum arz etmektedir. AB müktesebatı şeklinde tanımlanan kuralların temelini bütünleşme sürecinde yer alan Roma, Maastrich, Amsterdam ve Nice anlaşmaları ile üye devletler tarafından kabul edilen yaklaşımlar oluşturmaktadır. Müzakere süreci tarafların karşılıklı olarak isteklerini belirterek orta yolda buldukları bir yöntem değildir. Aksine üyelik kazanabilmek için kabul etmesi ve yerine getirmesi gereken yükümlülükler bütünüdür (Elmas 2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/498/turkiye_-_ab_iliskileri, 22.11.2018'de erişildi).

3.8. Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmalarına Bakışı

Geri kabul anlaşmaları sayesinde ülkeler düzensiz göçü kontrol altına tutmaya çalışmaktadır Türkiye düzensiz göç edenlerin ülkelerine gönderilmeleri konusunda veya Türkiye'ye kabul edilmeleri sürecinde de güven ortamını sağlama noktasında kaynak, transit ve hedef ülkelerle ikili geri kabul anlaşmaları imzalamıştır. İlk geri kabul anlaşmasını 2001 Yılında Yunanistan ile gerçekleştirmiş olup günümüze kadar toplam 16 geri kabul anlaşmasına taraf olmuştur (Göç Raporu 2016: 60) Şüphesiz ki bunlardan en önemlisi ve üzerinde en çok tartışılanı 2013 yılında Türkiye ve AB arasında imzalanan geri kabul anlaşması olmuştur.

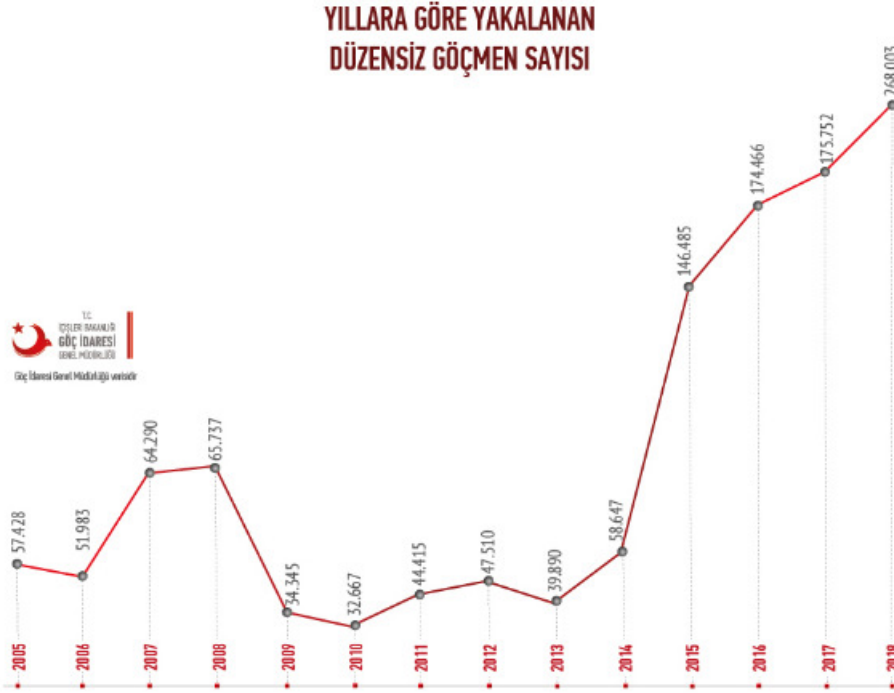
Tablo 3.1: Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması İmzaladığı Ülkeler

Ülke	İmza Tarihi
Suriye	10 Eylül 2001
Yunanistan	8 Kasım 2001
Kırgızistan	6 Mayıs 2003
Romanya	19 Ocak 2004
Ukrayna	7 Haziran 2005
Pakistan	7 Aralık 2010
Rusya	18 Ocak 2011
Moldova	1 Kasım 2012
Belarus	29 Mart 2013
Karadağ	18 Nisan 2013
AB*	16 Aralık 2013
Nijerya	2 Şubat 2011
Bosna-Hersek	16 Şubat 2012
Yemen	20 Ekim 2012
Kosova	15 Aralık 2015
Norveç	26 Nisan 2016

*Türkiye-AB geri kabul anlaşması tüm AB üyelerini kapsamamakta Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın durumu farklılık arz etmektedir.

Kaynak: (Göç Raporu 2016: 61)

Türkiye açısından AB ile yapılan geri kabul anlaşmaları iki yönden kazanç sağlamaktadır. Geri kabul anlaşması ile Türkiye göç yönetimini kapsayan mevzuatını geliştirici, sınır kontrolleri mekanizmasını güçlendirici ve kurumsal anlamda gelişme konusunda uluslararası şartlara uygun bir düzenleme yapma konusunda gecikmeyi engelleyici bir unsur olacağı öngörülmektedir. Ayrıca Türkiye geri kabul anlaşması ile vize muafiyeti sürecine başlama konusunda görüşmelerin birbiri ile bağlantılı ilerlemesini sağlamıştır. Böylece belli bir aşamadan sonra vizelerin muafiyetinin sağlanacağı düşüncesi Türkiye'nin Geri kabul anlaşmasını uygulama noktasında istekli bir tutum takınmasını sağlamıştır (Ekinci 2016: 23).

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019), http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 , 10.01.2019'da erişildi.

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle Avrupa'ya ulaşmak isteyen düzensiz göçmenlerin en yoğun kullandığı rotalardan birinde yer almaktadır. Transit geçiş için düşünülen Türkiye Avrupa'nın kapalı kapı politikası sonucu geçilemeyen sınırları nedeniyle göçmenlerin yaşamayı hedefledikleri ülke olarak belirlenmektedir. 2018 yılının verilerine göre 268.003³ düzensiz göçmenin Türkiye sınırlarında yakalandığı tespit edilmiştir. Türkiye'nin söz konusu düzensiz göçmenleri menşe ülkesine gönderebilmesinin en kolay ve hızlı yollarından biri ülkeler arası işbirliğini ve karşılıklı çabayı sağlaması düşünülen geri kabul anlaşmalarıdır (http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710, 10.01.2019'da erişildi). Türkiye'nin düzensiz göç yoğunluğunun son derece fazla olması ve bu düzensiz göçmenlerin birçoğunun AB'ye geçme hedefinde olduğu düşünüldüğünde Türkiye ile geri kabul anlaşması imzalamak için neden vize muafiyeti sürecinin başlatıldığı daha iyi anlaşılmaktadır.

³ 10.01.2019 tarihi itibarıyla güncellenen verilere göre

3.9. TR-AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması (16 Aralık 2013)

Yukarıda açıklandığı şekilde geri kabul anlaşmaları, karşılıklılık temelinde Türkiye ile AB arasındaki ülkelerde ülkeye giriş veya çıkış sırasında ya da yasal olarak ülkede bulunurken gerekli koşulları kaybetmesi sonucu düzensiz göçmen olanların anlaşmada yer alan hükümler dâhilinde ilgili ülkeye geri gönderilmesini hedeflemektedir (Çelik 2015: 2).

AB ve Türkiye arasındaki düzensiz göçmenlerin kabul edilmesine ilişkin anlaşma taraflar arasında 16 Aralık 2013'te Ankara'da imzalanmış ve 1 Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir. Geri kabul anlaşmaları ile birlikte başlatılan vize muafiyeti süreci taraflar arasındaki ilişkilerin farklı beklentiler temelinde oturduğuna işaret etmektedir. Öyle ki, Türkiye geri kabul anlaşmasının uygulanması akabinde Avrupa'ya serbest giriş, çalışma ve dolaşım hakkına sahip olacağını düşünmekte ve sonraki aşama da ise AB'ye üye olacağına dair beklentiler içine girmektedir. AB açısından ise durum bambaşkadır. Zira AB, asıl amacı birliğe yük olacağı düşünülen göçmen akımını durdurarak yasadışı yollardan giriş yapanların Türkiye'ye iadesini öngören anlaşma ile sınırlarının güvenliğini sağlayarak göç dalgasından kendisini kurtarmayı hedeflemektedir. AB'ye üye olma konusunda heyecanlanan Türkiye'nin böyle bir beklenti içine girmesinin doğru olmadığını belirten açıklamalar yapan AB'nin geri kabul anlaşması ile üstlendiği yükümlülükleri ne şekilde yerine getireceği merak konusu olmaktadır (Ercan 2016: 2).

3.9.1. Genel Hükümleri ve Amacı

Geri kabul anlaşmasının uygulanması ile elde edilmek istenen hedefler anlaşmanın giriş kısmında yer almaktadır. Böylelikle anlaşmaya taraf olan Türkiye ve AB aşağıda yer alan konularda mutabakata varmışlardır.⁴

- Düzensiz göç ile mücadele edebilmek için taraflar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi

⁴ Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma, Karar Sayısı: 2014/6652, Resmi Gazete ile ilan: 2 Ağustos 2014, Resmi Gazete Sayısı: 29076.

- Mütakabiliyet ilkesi çerçevesinde tarafların sınırlarında düzensiz şekilde giriş yapan veya ikamet etme şartlarını artık sağlamayan kişilerin belirlenerek geri gönderilmesi aşamasının hızlı ve işlevsel bir mekanizma ile sağlanması
- Taraflar arasında imzalanan geri kabul anlaşması'nın temel hukuk metinlerine ve ayrıca Avrupa insan hakları sözleşmesi ve Mültecilerin Statüsüne ilişkin sözleşmeden kaynaklanan yetkilerine ve sorumluluklarına karşı gelmeyeceği
- Geri kabul anlaşmasının düzensiz göçmen olarak hareket eden ancak koruma başvurusunda bulunan kişilerin bu haklarını kullanmasına engel olmayacağı
- AET ile Türkiye arasındaki Ankara anlaşması maddelerine, ek protokollerine, Ortaklık Konseyi kararları ve Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarına karşı olmadığı
- Anlaşmanın uzun dönem ikamet iznine sahip kişilere sağladığı haklara zarar vermeyeceği
- Geri kabul anlaşmasının karşılıklılık ve ortak işbirliği çevresinde gerçekleştirildiği ve Türkiye'nin anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirirken oluşacak mali sorumluluğunun birlik tarafından desteklenmesi gerektiği ve birliğin bu koşulu sağlama konusunda harekete hazır olur olduğu
- Geri kabul anlaşmasının İngiltere ve İrlanda için res' en uygulanabilir olmayıp, kabul ederlerse geçerli olacağı
- Ayrıca Geri kabul anlaşmasının Danimarka için geçerli olmayacağı kabul edilmekle birlikte isterlerse tarafların ikili geri kabul anlaşması yapabileceği kabul edilmektedir.

Anlaşmanın taraflar arasındaki tatbik edilmesi ve açıklanmasında yardımcı olmak üzere bir ortak geri kabul komitesi kurulması kararlaştırılmıştır. Böylelikle komite, anlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırmak, taraflar arasında tekdüze bir uygulama sağlayabilmek için gerekli düzenlemeleri yapmak, taraflarca hazırlanan uygulama protokolleri ile ilgili bilgi akışını sağlamak, anlaşma ve ekleri konusunda gerekli görüldüğü takdirde değişim tavsiyeleri vermek gibi görevlerle yetkilendirilmiştir (TR-AB GKA Madde 19-1). Komitede yer alan temsilciler AB ve Türkiye temsilcilerinden oluşacak olup Birliği temsilen, üye devletlerin uzmanlarından oluşan

bir komisyon yer alacaktır (TR-AB GKA Madde 19-3). Ortak geri kabul komitesinin verdiği kararlar taraflar üzerinde bağlayıcı olmaktadır (TR-AB GKA Madde 19-2).

3.9.2. Anlaşmanın Kapsamı

AB ve Türkiye arasında yapılan geri kabul anlaşmasının kapsamı 2. Madde de ele alınmış olup anlaşma ile belirlenen koşulların, tarafların sınırlarına giren, orada bulunan, tarafların topraklarında yerleşme koşullarını sağlamayan veya artık sağlamayan bireyler için sorumluluk oluşturduğu kabul edilmektedir. İkinci maddenin uygulanması ile Türkiye, AB ve AB 'ye üye olan devletlerin uluslararası hukuktan ve sözleşmelere taraf olmasından kaynaklı oluşan hak ve yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemez ifadesi yer almaktadır. Bununla birlikte geri kabule konu olan üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin geri kabulü ve şartları belirtildiği şekilde bu kişilerin geri kabul koşullarının kanıtı olarak değerlendirilen belgelerin olmaması halinde söz konusu anlaşma talepte bulunulan devletin topraklarını talep eden devletin yetkili makamlarının bu kişilerle ilgili bilgi edinmesinden beş yılı aşan bir süre önce terk etmiş üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için geçerli olmayacağı hüküm altına alınmıştır (TR-AB GKA Madde 2).

3.9.3. Geri Kabul Usülleri

Anlaşmanın üçüncü bölümünde geri kabul usullerine yer verilmiş ve ilkeleri ele alınmıştır. Buna göre Türkiye ve AB arasındaki geri kabul anlaşması, tarafların topraklarında izinsiz bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin kaynak ülkesine direk gidişini gerçekleştirmek için tarafların her çeşit gayreti göstereceği kabul edilmekle birlikte bu madde hızlandırılmış prosedürün geçerli olacağı durumları kapsamamaktadır (TR-AB GKA Madde 7-1).

Anlaşma ile geri kabul kapsamında iki tür uygulamanın varlığından söz edilmektedir. Bunlar “normal prosedür” ve “hızlandırılmış prosedür” olarak adlandırılmaktadır. Uygulamada özel durumların varlığı haricinde normal prosedür

işletilmektedir (Ekşi 2016, s.92-93). Ek olarak anlaşma kapsamında geri kabule konu vatandaş, üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız kişinin geri kabulünün sağlanabilmesi için öncelikle talepte bulunan devletin geri kabul başvurusunu talepte bulunulan devlete iletmesi gerekmektedir (TR-AB GKA Madde 7 -2).

Talepte bulunulan devletin vatandaşı ise ve geçerli bir seyahat belgesi veya kimliğe sahipse, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi olmakla birlikte talepte bulunulan devlete ait geçerli bir vize ya da ikamet iznine sahip kişiler için talepte bulunan devletin geri kabul başvurusu sunması ya da kişi geri gönderilmeden önce transfer ile ilgili olarak saati, refakatçileri ve diğer konular hakkında 48 saat öncesinden talepte bulunulan devleti bilgilendirmesi zorunluluğu yoktur. Ancak bununla birlikte söz konusu kişilerin seyahat belgesi ve kimliklerin doğruluğu talepte bulunulan devlet tarafından kontrol edilebilecektir (TR-AB GKA Madde 7 -3)

Anlaşmaya göre, talepte bulunulan devletin sınırlarını aşarak talepte bulunan devletin sınırlarına yasal olmayan yollarla gelen ve yetkili makamlarca tespit edilen kişiler için 3 iş günü içinde hızlandırılmış prosedür uygulanarak talepte bulunan devlet tarafından geri kabul başvurusunda bulunulabilmektedir (TR-AB GKA Madde 7-4). Bu kapsamda hızlandırılmış prosedürün uygulanabilmesinin koşulu yasa dışı bir şekilde sınırın geçilmesi ve bu sınıra ait olan ülke tarafından geri kabul talebinde bulunmak olarak yorumlanabilir.

Talepte bulunan devlet tarafından hazırlanan geri kabul başvurusunda yer alması gereken hususlar şunlardır; Geri kabule konu olan kişinin ve varsa ergin olmayan bekar çocuklarını ve/ veya eşlerinin kimlik bilgileri, geri kabule konu olan kişi kendi vatandaşı ise vatandaşlığın kanıtı gerekmekte olup kesin kanıt edilemeyecek şekilde bir durum söz konusu ise kesin olmayan karinelerin belirtilmesi, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızlar için ise gerekli kanıtlar veya kesin olmayan belgelerin gösterilmesi, ilgili kişinin fotoğrafı, geri kabule konu olan kişinin beyanına istinaden herhangi bir yardım veya bakıma ihtiyacı olduğuna dair veya koruma, güvenlik önlemi veya sağlık durumu ile ilgili bilgi verilmesi gerekmektedir. Geri kabul başvurusu tüm iletişim kanalları kullanılarak yapılabilirken geri kabul başvurusuna verilecek cevap yazılı olmalıdır (TR-

AB GKA Madde 8). Geri kabul başvurusunun değerlendirilmesinde kesin kanıtların yanında kesin olmayan belgelerinde geçerli olacağı belirtilmektedir. Geri kabul başvurusuna verilen cevabın yazılı olmasının sebebi ise daha sonra değinilecek olan seyahat belgelerinin temininde sorun çıkması durumunda bu cevabın seyahat belgesi yerine geçmesidir.

Geri kabul edilecek kişi ile ilgili kanıtlar sahte belgeler ile sağlanamaz bu kapsamda uyruğun kanıtı olarak kabul edilecek belgeler anlaşmaya Ek-1’de belirtilmiş olup bunlar; pasaport, talepte bulunulan devletçe verildiği anlaşılan lesepase diğer deyişle pasavan, kimlik kartı, askeri hizmet karneleri ve askeri kimlik kartları, gemi adamı kayıt defterleri ve kaptanların hizmet kartları, vatandaşlık sertifikaları veya diğer resmi belgeler olarak sıralanmıştır (TR-AB GKA Madde 9 ve Ek-1).

3.9.4. Anlaşmanın Yürürlüğe Girmesi, Süresi ve Sona Ermesi

Geri kabul anlaşmasının tarafların iç hukuktan kaynaklı süreçleri geçerek kendi mevzuatlarına uygun bir biçimde tasdik edileceği belirtilerek taraflar onay işlemini gerçekleştirdiklerini birbirlerine ilettikleri tarihi takip eden ikinci ayın ilk gününde uygulamaya konulacaktır (TR-AB GKA Madde 24- 1-2). Üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişilerin geri kabulü anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten 3 yıl sonra geçerli olacaktır. Bu süreç boyunca Türkiye’ nin diğer ülkeler ile yapmış olduğu ikili geri kabul anlaşmalarının uygulanmasına devam edilecek olup bu anlaşmalar kapsamında yer alan üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişilerin kabulü sağlanacaktır (TR-AB GKA Madde 24-3). Bu kapsamda Türkiye’nin daha önce gerçekleştirmiş olduğu geri kabul anlaşmalarına herhangi bir etkisi olmayacaktır. Üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız kişilerin geri kabulünün ardından menşe ülkelerine gönderebilmek için Türkiye’nin bu ülkelerle geri kabul anlaşmasının var olması önemli bir husustur. Böylelikle kabul edilen yabancılar zaman kaybetmeksizin kendi ülkelerine transfer edilebilecektir.

Geri kabul anlaşmasının sona ermesini gerektiren bir tarih hükmü yer almamakla birlikte söz konusu anlaşmasının süresiz olarak taraflarca kabul edildiği hüküm altına alınmıştır (TR-AB GKA Madde 24-4). Ancak bu madde ile anlaşmanın asla son

bulmayacağı düşünülmemelidir. Zira 24. Maddenin 5 fıkrası taraflardan birinin diğerine resmi kanallardan iletmesi ile anlaşmayı sonlandırabileceğini öngörmekte olup bildirim tarihini takiben 6 ay sonra anlaşma ortadan kalkacaktır (TR-AB GKA Madde 24-5). Bu madde ışığında tarafların anlaşması sonlandırması için belli şartların varlığından söz edilmemiştir. Taraflar herhangi bir sebeple anlaşmayı ortadan kaldıracaktır. Bu konuda anlaşmanın siyasi süreçlerin malzemesi olup olmayacağı konusunda çekincelere neden olmaktadır.

Avrupa Parlamentosu tarafından Mart 2014’de, Türkiye Büyük Millet Meclisince (TBMM) 25 Haziran 2014 tarihinde uygun bulunan anlaşma Türk vatandaşlarının ve Türkiye’nin ikili geri kabul anlaşması yaptığı ülkelerin vatandaşlarını ve vatansızları geri kabul edecek şekilde 1 Ekim 2014 Tarihinde yürürlüğe girmiştir. İkili anlaşma yapmadığı üçüncü ülke vatandaşlarının kabulüne ilişkin hükümlerin 1 Ekim 2017 tarihinde geçerlilik kazanacağı belirtilmiştir. Ancak öngörülemeyen göç dalgalarında yaşanan artış nedeniyle taraflar tarihler üzerinde değişiklik yapma konusunda mutabık kalmışlardır (Ekinci 2016: 18).

3.9.5. Tarafların Kendi Vatandaşlarını Kabulü

Geri Kabul anlaşmaları anlaşmaya taraf ülkelere düzensiz göçmen konumunda olan vatandaşını geri kabul etme sorumluluğu yüklemektedir. Taraflar arasında söz konusu akit olmasa bile her devletin kendi vatandaşlarını kabul etmeleri gerekliliği vardır. Bu kapsamda ikinci bir sorumluluk yüklemeyen ülkelere sadece kendi vatandaşlarını kabul etme şartı koşan geri kabul anlaşmaları uluslararası hukukta mevcut olan düzenlemelerin bir tekrarı niteliğindedir (Ekşi 2016: 77). Türkiye ve AB arasındaki geri kabul anlaşması 1 Ekim 2014 ‘de sadece vatandaşlar yönünden geri kabulü şart koşmakta böylelikle bu zaten uluslararası hukuktan doğan bir sorumluluk olduğundan üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansızlar kabul edilinceye kadar tarafların sorumluluklarında büyük bir değişikliğe neden olmayacaktır.

Anlaşmaya göre, taraflar düzensiz göçmen konumunda olan vatandaşlarını (vatandaşlığın kanıtlanması koşulu ile) anlaşma çerçevesinde yer alan işlemlere göre

geri kabul eder (TR-AB GKA Madde 3-5). Bu madde kapsamında anlaşmaya taraf olan AB ve Türkiye'nin bir diğerinin topraklarında yasal olarak oturma iznine sahip vatandaşlarını kapsamayacağı anlaşılmaktadır. Anlaşmanın uygulamaya girmesi ile Avrupa'da yasal olarak oturma iznine sahip Türk vatandaşlarının da geri gönderilmesi tehlikesi doğuracağını ifade edenlerin bu görüşlerinin yanıtıcı olduğu anlaşmanın böyle bir hüküm içermediği görülmektedir.

Türkiye anlaşma kapsamında kendi vatandaşlarını kabul etmekle birlikte Türk vatandaşlığı kazanmış olmadıkları halde Türk vatandaşı ile aynı koşullarda değerlendirilecek yabancılarında geri kabulünü sağlayacağını belirtmektedir. Bu kişiler Anlaşmanın üçüncü maddesinin ikinci fıkrasında Türk vatandaşının, başka bir ülke vatandaşlığına sahip reşit olmayan çocukları ve başka bir devletin vatandaşı olan eşi geri kabule dâhil edilmiştir. Söz konusu maddeye göre Türk vatandaşının çocuğunun kabul edilebilmesi için a) Çocuğun ya da diğer ebeveynin, geri kabulü talep eden devlette yasal kalma hakkının bulunmaması b) çocuğun doğduğu yere veya vatandaşlığı göz önünde bulundurulmayacak c) Türk vatandaşı olan çocuğun yetişkin olmaması gerekmektedir. Aynı zamanda Türk vatandaşı ile evli olan kişinin Türkiye'ye kabul edilmesi için geri kabulü talep eden devlette yasal kalma hakkının bulunmaması, evliliğin Türk hukukunun gereklerine göre yapılmış olması ve Söz konusu eşin Türkiye'de kalma şartlarını taşıması gerekmektedir (Ekşi 2016: 81).

Türkiye Geri Kabul Anlaşmasınının 3. Maddesinin 3. Fıkrasına göre Türk vatandaşı olup AB üyesi ülkelere birine girdikten sonra Türk vatandaşlığını kaybetmiş ya da bireysel olarak vatandaşlıktan çıkmak isteyen kişileri de geri kabul edecektir. Bu maddenin uygulanma koşulu üye ülkenin Türk vatandaşlığını yitirmiş olan kişiye vatandaşlık vereceğini belirtmemesidir. Dolayısıyla gittiği ülkede yasal statüye kavuşacak olan Türk vatandaşlığını kaybetmiş kişiler Türkiye'nin geri kabul sorumluluğu altında kabul edilmemektedir.

Bu kapsamda Türkiye'nin vatandaş kapsamında değerlendirerek kabul edeceği kişiler üç başlık altında değerlendirilmektedir. İlki Türk vatandaşı olanlar ikincisi Türk vatandaşının başka bir ülke vatandaşı olan ergin olmayan çocuğu ve eşi ve son olarak

Türk vatandaşı olmakla birlikte bir üye ülkenin sınırlarında iken Türk vatandaşlığını yitiren kişilerdir (Reçber 2016: 248-249).

Yukarıda yer alan maddeler AB üyesi ülkeler içinde geçerli bir durumu işaret etmektedir. AB'nin Türkiye'de düzensiz konumda bulunan üye ülke vatandaşlarını ve vatandaşı olmayıp bu kapsamda değerlendirilerek işlem tesis edilecek kişilerin geri kabulüne ilişkin yükümlülükleri kapsamında 5. Maddede ele alınmıştır. Bu kapsamda yukarıda ele alındığı şekliyle AB üyesi ülke vatandaşı olduğu kanıtlanmış bir kişi Türkiye'de düzensiz göçmen statüsünde bulunuyorsa geri kabul edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, AB üyesi bir devlette vatandaşlığı bulunan bir kişinin ergin olmayan çocuğu veya diğer ebeveyni Türkiye'de kalma hakkına sahip değilse, nerede doğduğuna ve hangi ülke vatandaşı olduğuna bakılmaksızın AB tarafından geri kabul edilecektir. Aynı zamanda AB üyesi ülke vatandaşının başka bir ülke vatandaşlığına sahip olan eşi, Türkiye'de düzensiz göçmen konumunda ise ilgili ülkenin yasal mevzuatı gereğince evli olarak kabul ediliyorsa ve ilgili ülkede ikamet etme şartlarına haiz ise geri kabule konu olacaktır. Son olarak bir AB üyesi ülke vatandaşlığında iken Türkiye'ye geldikten sonra bu vatandaşlıktan çıkarılmış veya kişi kendi isteğiyle vatandaşı olmaktan vazgeçmişse aynı zamanda Türkiye tarafından vatandaşlık verileceği temin edilmemişse, AB'nin geri kabul yükümlülüğünün oluştuğundan söz edilmektedir (Göçmen 2014: 32).

Talepte bulunan tarafın geri kabul başvurusuna olumlu yönde verilen yanıtın ardından üç ay geçerliliğe sahip seyahat belgesinin talepte bulunulan tarafça üç iş günü içinde düzenlenmesi gerekmektedir. Herhangi bir sebeple bu sürede seyahat belgesi düzenlenmemişse geri kabul talebine verilen olumlu cevap kişinin geri dönüşünü sağlayacak seyahat belgesi niteliğine sahip olacaktır. Çeşitli sebeplerle 3 ay içinde kişinin geri kabulü yapılamamışsa tekrar seyahat belgesi talep edilebilecektir (TR-AB GKA Madde 3 ve 5).

3.9.6. Üçüncü Ülke Vatandaşları ve Vatansızların Kabulü

Uluslararası hukukta egemen olan anlayışa göre devletlerin kendi ülkelerinden geçerek başka bir ülkede düzensiz göçmen olarak bulunan üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız kişileri geri kabul etme zorunluluğu yoktur. Ancak geri kabul anlaşmalarına ilgili hükmün konulmasıyla taraflar arasında söz konusu kişiler için geri kabul yükümlülüğü doğmaktadır (Ekşi 2016: 87).

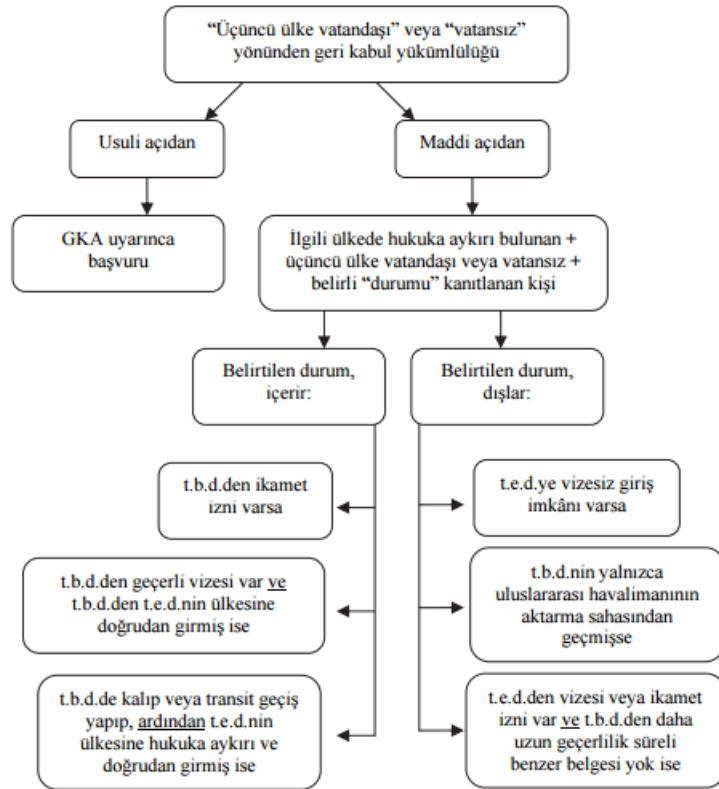
Türkiye'nin üçüncü ülke vatandaşlarını veya vatansız kişileri geri kabul şartları ancak bazı koşulların sağlanması ile mümkündür. Öncelikle AB üyesi ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapan, yasadışı şekilde bulunan ve geçerli bir ikamet izni olmayan bir üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte bu söz konusu kişiye Türkiye tarafından verilmiş bir vize ya da ikamet izni varsa Türkiye söz konusu kişiyi kabul edecektir. Son olarak Türkiye'de bir süre bulunduktan sonra ya da Türkiye'den transit olarak geçerek AB üyesi ülkelere giriş yaptığı tespit edilen kişiler Türkiye tarafından kabul edilecektir (Reçber 2016 : 250).

Geri kabul anlaşmasının 4. Maddesinin ikinci fıkrasına istinaden Üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız kişilerin geri kabulü aşağıdaki şartlar mevcutsa Türkiye tarafından kabul edilmeyecektir.

- AB üyesi ülkenin sınırlarından geçerek düzensiz konumda olduğu anlaşılan kişi sadece Türkiye'nin uluslararası havalimanını transit geçiş için kullanmışsa
- Geri kabulü talep eden AB üyesi ülke, ilgili kişiye geçerli bir vize veya ikamet izni vermişse ve Türkiye ilgili kişiye daha uzun süreli bir vize veya ikamet izni hakkı vermemişse
- İlgili kişinin geri kabulü talep eden devlete hali hazırda vizesiz girme hakkı varsa

Karşılıklılık ilkesi gereğince AB üyesi ülkelerden Türkiye'ye giriş yapan üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız kişileri geri kabulünün AB tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Öncelikle bir kişinin Türkiye'ye girme, bulunma ve ikamet etme şartlarını taşıyor olması gerekmektedir.

Bununla birlikte AB üyesi bir ülke üzerinden Türkiye'ye giren ilgili kişinin söz konusu ülkede geçerli bir vize veya ikamet iznine sahipse geri kabul yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca geri kabule konu olan kişi AB üyesi ülkede bir süre kalmış ya da bu ülke üzerinden transit geçiş yaparak ve direk Türkiye'ye yasa dışı giriş yapmışsa AB ilgili kişiyi geri kabul edecektir. Yukarıda belirtildiği gibi ilgili kişi üye devletin sadece Uluslararası havalimanını transit geçiş için kullanmışsa, Türkiye'ye vizesiz giriş hakkı varsa, Türkiye'de geçerli bir vize veya ikamet iznine sahipken üye devlette daha uzun süreli bir vize veya ikamete sahip değilse geri kabul başvurusu reddedilecektir (Göçmen 2014: 34).

Şekil 3.1: “Üçüncü Ülke Vatandaşı” veya “Vatansız” yönünden geri kabul yükümlülükleri

Kaynak: (Göçmen 2014: 30)

3.9.7. Sığınmacıların Durumu

AB ülkeleri son dönemde oldukça yoğun biçimde göç akımına maruz kalmaktadır. AB tarafından bu kadar fazla kişinin düzensiz şekilde topraklarına

girmesinin sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olacağı değerlendirilmektedir. Ancak göç etmek zorunda bırakılan kişilere uluslararası hukuk metinleri ile bir takım hak ve statüler sağlanmıştır. Hem sığınma başvurusunda bulunanların varlığından rahatsız olan hem de bu kişilere haklar sağlama konusunda güvenceler üstlendiğini belirten AB 3. Ülkeye yerleştirme şeklinde bir çareye başvurmuştur (Mat ve Özdan 2018: 44).

Geri kabul anlaşmalarına konu olan kişiler kapsamına sığınma başvurusu reddedilen kişiler de girmektedir. Dolayısıyla AB ülkelerine düzensiz yollarla giriş yapan ve sığınmaya ihtiyacı olmadığına kanaat getirilen yabancıların kabulü de bu anlaşma kapsamında değerlendirilebilecektir. AB tarafından sıkça kullanılan “ güvenli üçüncü ülke “ kavramı sığınma başvurusunda bulunup bu başvurusu olumsuz değerlendirilen kişilerin geri gönderilmesi konusunda oldukça fazla kullanılan bir metot olarak karşımıza çıkmaktadır. AB bu kavram sayesinde geri kabul anlaşması imzaladığı çevre ülkeleri kendisini düzensiz göçmenden koruyan bir kalkan olarak kullanmaktadır (Özcan 2010: 32-33).

1951 Cenevre sözleşmesi hükümleri ile baskı, şiddet ve zulme maruz kalan kişilerin uluslararası koruma sağlanması esas unsur olmakla birlikte bu korumanın kimin tarafından gerçekleştirileceğine dair bir hüküm yer almamaktadır. Korumaya muhtaç kişilerin bu haktan faydalanacakları ilk ülkede başvuru yapmaları gerektiği güvenli üçüncü ülke kavramı ile ortaya çıkmaktadır. Bir ülkenin güvenli olarak kabul edilmesi, ilgili ülkenin geri göndermeme ilkesini benimsemesi ve söz konusu yabancı için etkin koruma sağlayabilecek olması hususlarını içermesi olarak belirtilmektedir. AB tarafından Türkiye geri kabul anlaşmaları ile söz konusu yabancıları gönderebileceği güvenli üçüncü ülke olarak değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye 1951 tarihli Cenevre sözleşmesine taraf olmakla birlikte Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermeyeceğine dair coğrafi kısıtlama koymuştur. Bu anlamda Avrupa dışından gelen ve etkin korunmaya ihtiyaç duyan yabancıların koruma hakkı elde edemeyeceği açıktır. Dolayısıyla Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke olarak değerlendirilmesi noktasında hukuki açıdan sorun teşkil etmektedir (Bozkurt 2016: 400).

Geri kabul anlaşmasının AB hukuku ile ters düştüğü konusunda eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. AB mevzuatına göre belli şartlar altında koruma talep eden kişilerin güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi mümkündür. Ancak Yine AB yasalarına göre eğer devletler Cenevre sözleşmesinden doğan yükümlülüklere hiçbir coğrafi çekince koymamışsa güvenli olabileceği ifade edilebilmektedir. Bu kapsamda Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli ek protokolü kabul etmekle birlikte coğrafi olarak kısıtlama koyan tek ülke olarak güvenli ülke tanımının dışına çıkmaktadır. Geri kabul anlaşması kapsamında Türkiye üzerinden AB'ye gittiği anlaşılan bütün düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderilebileceği hüküm altına alınmıştır. (Bozkurt 2016: 401). Bu anlamda AB'nin gerçekten koruma başvurularını değerlendirmeye alıp almadığına ilişkin bir kontrol mekanizmasının olmamasının sorunlara yol açacağı düşünülmektedir.

Asıl amacı, geri göndermeme ilkesinin kapsadığı kişilerin daha güvende olacakları bir ülkeye gönderilmesi şeklinde orta çıkan güvenli üçüncü ülke kavramı AB'nin yüklenmesi gereken sorumlulukların kurtulma yolu olarak kullanıldığı şeklinde düşünülmektedir. Devletlerarasında külfet paylaşımı olarak değerlendirilebilecek bir konu olan güvenli üçüncü ülkeye gönderme prosedürü Türkiye-AB arasındaki Geri Kabul anlaşmaları ile Avrupa'ya geçişte kullanılan en işlek rotalardan biri olan Türkiye'de söz konusu kişilerin tutulması olarak değerlendirilmektedir (Mat ve Özdan 2018: 45).

3.10. Geri Kabul Anlaşması Sonrası Uygulama Adımları

3.10.1. 29 Kasım 2015 “AB Türkiye Ortak Açıklaması ve Ortak Eylem Planı”

Türkiye'nin üyeliğini içeren katılım müzakereleri 2005 yılından günümüze kadar devam eden bir seyir izlemektedir. 2015 yılında uluslararası mecrada ortaya çıkan Suriye krizi ile birlikte düzensiz göçmen sayılarında oldukça fazla artış yaşanmış ve bir gün içerisinde Türkiye'den Yunanistan'a geçmek isteyen göçmenlerin sayısı 7.000 olarak ifade edilmiştir (<http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitabi>).

pdf?sfvrsn=0, 03.12.2018'de erişildi). Ortaya çıkan krizin üstesinden gelebilmek amacıyla Türkiye ve Avrupa Birliği arasında üst düzey işbirliğinin sağlanması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu kapsamda 29 Kasım 2015 tarihinde “AB Türkiye Ortak Açıklaması” ve “Ortak Eylem Planı” kabul edilmiştir. Buna göre; (https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/29_kasim_2015_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf, 02.12.2018'de erişildi).

- Türkiye ve AB arasında terörle mücadele, dış politika ve güvenlik politikası konularında düzenli görüşmelerin sağlanması ve işbirliğinin geliştirilmesi konusunda taraflar mutabık kalmıştır.
- Türkiye'nin üyelik müzakereleri sürecinin hızlanması ve 17. faslın açılması konusunda çalışmaların gerçekleştirilmesi sözü verilmiştir.
- Türkiye'nin vize serbestisi yol haritasında yer alan kriterlerin karşılanacağı taahhüdünün yerine getirilmesi ile Ekim 2016 'da vize muafiyetinin sağlanacağı ve buna bağlı olan geri kabul anlaşmasının tüm hükümleriyle yerine getirilmesinin 1 Haziran 2016 ile başlaması konusunda taraflar anlaşmışlardır.
- AB Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı yabancılar için insani yardım faaliyetlerini gerçekleştirerek sunduğu mali yardımlarda artış sağlayacaktır. AB ihtiyaçların göz önünde tutularak daha sonra revize edilebileceğini öngörerek öncelikle 3 milyar avro ek yardım sağlama sözü vermiştir. Her ne kadar Türkiye'nin sağladığı yardımların bir karşılığı olmasa da külfet paylaşımı konusunda tarafların işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.
- Taraflar Suriye savaşının ortaya çıkardığı problemleri gidermek ve göç yönetimi konusunda eşgüdümün sağlanması amacıyla oluşturularak 15 Ekim 2015 tarihinde kabul edilen “Ortak Eylem Planının” uygulanmasına onay vermişlerdir. Ortak eylem planının temelinde düzensiz göçün engellenmesi amacı yatmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye-AB ortak açıklaması tarafların düzensiz göçün önüne geçilmesi konusunda azami ölçüde işbirliği içinde olması gerektiği, ivedilikle geri kabul anlaşmalarından doğan hükümlerin uygulanarak

düzensiz göçmenlerin menşe ülkelerine göndermelerini sağlama ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin desteklenmesi konusunda anlaşmaya vardığı belirtilmektedir.

3.10.2. 18 Mart 2016 “AB-Türkiye Açıklaması” (18 Mart Mutabakatı)

Türkiye ve AB 29 Kasım 2015 tarihinde alınan kararlara istinaden Ortak Göç Eylem Planının yürütülmesi noktasındaki görüşlerini desteklemişlerdir. Taraflar yaşanan göç yoğunluğunun farkında olup daha hızlı kararlar alarak uygulamaya geçilmesi konusunda kararlı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca düzensiz göçmenleri bir ticari kazanç unsuru olarak gören göçmen kaçakçılığı ile mücadelenin ilerletilmesi ve NATO'nun Ege'de çalışma yapması taraflarca olumlu karşılanmıştır. Türkiye ve AB 29 Kasım 2015 tarihinde alınan kararların yanı sıra aşağıda yer alan maddeler üzerinde mutabakata varmıştır (https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf, 06.12.2018'de erişildi).

- 20 Mart 2016 tarihi itibarıyla Türkiye'den Yunanistan'a geçtiği tespit edilen Türk vatandaşı, üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız kişileri kapsayan tüm düzensiz göçmenlerin Türkiye tarafından kabul edileceği belirtilmiştir. Ancak Uluslararası Korumaya ihtiyacı olduğu Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kriterleri çerçevesinde belirlenen yabancıların sığınma başvuruları Yunan makamlarınca alınarak haklarında olumsuz bir karar verilmediği sürece iade işlemi yapılmayacaktır. Toplu sınır dışı işlemi ve geri göndermeme ilkesi ihlal edilmeyecektir. Geri kabul hükümlerini yerine getirme usulünce taraflar Yunan adaları ve Türkiye'de görevli bulundurmaya ilişkin işbirliğini sağlayacaktır.
- Yunan adalarında düzensiz olarak ikamet ettiği gerekçesiyle Türkiye tarafından geri kabul edilen her bir Suriyeli için Türkiye'de geçici koruma kapsamında değerlendirilen bir Suriyeli AB ülkelerine gönderilecektir. Bire bir formülü olarak adlandırılan bu maddeye göre AB ve Türkiye arasında yük ve sorumlulukların paylaşılması bakımından önem teşkil etmektedir. AB bire bir formülü kapsamında alınacak kişilerin öncelikle 20 Temmuz 2015 tarihinde AB Adalet ve İçişleri Konseyi toplantısı kararlarında öngörülen 18 bin kişinin

yeniden yerleştirilmesi ile başlanacağını sonrasında ek olarak en fazla 54.000 kişinin bu mekanizma ile kabul edileceğini ifade etmiştir.

- Türkiye, düzensiz göçün önüne geçebilmek adına önlemler alarak bu hususta yakın ülkelerle koordinasyon sağlayacaktır.
- Taraflar arasında düzensiz göçün kontrol altına alınması sonrasında “Gönüllü İnsani Kabul Planı” ile AB’ye üye ülkeler istekleri çerçevesinde bu uygulamaya destek verecektir.
- Geri kabul anlaşması ile birlikte yürütülen vize serbestisi, Türkiye’nin tüm kriterleri gerçekleştirmesi sonucunda en geç Haziran 2016 sonuna dek uygulanması konusu AB tarafından taahhüt edilmiştir.
- AB tarafından Türkiye için Sığınmacı Mali İmkânı çerçevesinde taahhüt edilen 3 milyar avronun ödenmesinin ardından işbirliği kapsamında 2018 yılının sonuna kadar 3 milyar avroluk ek bir fon sağlayacaktır.
- Taraflar Gümrük Birliğinin ilerletilmesi konusunda olumlu beklentilerini yinelemişler ve bu konudaki çabaları desteklemişlerdir.
- Taraflar 29 Kasım 2015 tarihli ortak eylem planı ile ortaya konulduğu üzere Türkiye ve AB arasındaki müzakerelerini tekrar yürütme yönündeki isteklerini belirtmişlerdir.
- Suriye’de yaşanan göçmen krizi sebebiyle göçmenlerin içinde buldukları durumun daha iyi hale getirilmesini sağlamak üzere AB üyesi devletler Türkiye’yi her alanda destekleyecektir. (18 Mart 2016 tarihli basın açıklamasının Türkçe metni için bkz. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf 06.12.2018’de erişildi).

Brüksel’de 18 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilen zirve ile Türkiye’den Yunan adalarına geçmek isteyen düzensiz göçmenlerin Ege denizinde hayatlarını kaybetmelerinin önüne geçmek, insan kaçakçılığı suçu ile mücadele etmek hedeflenmiştir. Ayrıca Yunan adalarından alınan her bir düzensiz göçmen karşılığında Türkiye’den koruma kapsamı alınmış bir Suriyelinin AB’ye gönderilmesi ile düzenli göç teşvik edilmeye çalışılmıştır(http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_tavariilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa , 06.12.2018’de erişildi).

29 Kasım 2015 tarihinde Geri kabul anlaşmasının üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için geçerli olma tarihinin 1 Haziran 2016'ya çekilmesi kararı ve ardından 18 Mart 2016 tarihinde tarafların bu kararda mutabık kalmaları geri kabul anlaşmasına aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Türkiye ve AB arasındaki geri kabul anlaşmasının tarafların vatandaşlarının kabulünü içeren maddelerin uygulanmasının 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır. Anlaşmanın 24 maddesinin 3. Fıkrasına göre ise üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin kabulü anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 yıl sonra olacaktır. Bu sebeple söz konusu maddenin yürürlük tarihi 1 Ekim 2017 olarak kabul edilecektir. Ancak bu madde hükmü Geri kabul anlaşmasının 19. Maddesinde yer alan Ortak Geri kabul Komitesinin 2/2016 sayılı kararı ile değiştirilerek 1 Haziran 2016 olarak belirlenmiştir. Anlaşmada değişiklik yapma yetkisi AB ve Türkiye'dedir. Dolayısıyla taraflar arasında yapılan ek protokol ile bu tarihin değiştirilmesi gerekirken Ortak Geri kabul Komitesi yetkisi olmayan bir karar almıştır. Üstelik TBMM ve Avrupa konseyi tarafından Ortak Geri Kabul komitesinin aldığı karar onaylanmıştır (Ekşi 2017: 51-55). Bu kapsamda Türkiye ve AB arasında yapılan geri kabul anlaşmasına aykırı bir karar alındığı ve dolayısıyla üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişilerin geri kabulüne yönelik tarihin erkene çekilmesi kararının uluslararası hukuk bakımından uygulanabilirliği sorgulanmaktadır.

18 Mart 2016 tarihli Türkiye –AB zirve bildirisi ile taraflar 20 Mart 2016 tarihi itibarıyla Türkiye'den Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenlerin Türkiye tarafından hızlı bir şekilde ve uluslararası hukuk metinlerinde yer alan hükümler uyarınca kabul edileceği konusunda anlaşmaya varmışlardır (Ekşi 2017: 59).

Bu kapsamda 4 Nisan 2016 tarihinden geçerli olmak üzere Türkiye'nin geri kabul kapsamında teslim aldığı düzensiz göçmen sayılarına ve uyruklara göre dağılımına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Buna göre Türkiye tarafından geri kabul edilen yabancı sayısı 1802'dir. Geri kabule konu olan düzensiz göçmenlerin uyruklarına bakıldığında en yüksek pay 704 kişi ile Pakistan'a aittir. İkinci sırada 347 kişi ile Suriye bulunurken üçüncü sırada 191 kişi ile Cezayir yer almaktadır.

**4 NİSAN 2016 TARİHİNDEN İTİBAREN
TESLİM ALINAN DÜZENSİZ GÖÇMENLER**

UYRUK	TOPLAM	UYRUK	TOPLAM
GENEL TOPLAM	1802	GENEL TOPLAM	1802
PAKİSTAN	704	FİLİSTİN	6
SURİYE	347	TUNUS	5
CEZAYİR	191	FİLDİŞİ	5
BANGLADEŞ	102	HAITİ	4
AFGANİSTAN	101	LÜBNAN	4
IRAK	79	MALİ	4
FAS	56	DOMİNİK	3
İRAN	49	HİNDİSTAN	3
MISIR	21	KONGO	2
NİJERYA	18	YEMEN	2
SRİ LANKA	17	BURKİNA FASO	1
DEMOKRATİK KONGO	16	GAMBİYA	1
KAMERUN	14	KOMORLAR	1
NEPAL	11	NİJER	1
MYANMAR	9	SİERA LEONE	1
GİNE	8	SUDAN	1
SENEGAL	7	ÜRDÜN	1
GANA	6	ZİMBABVE	1

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(2018) (http://www.goc.gov.tr/icerik6/geri-alim_363_378_10093_icerik , 21.12.2018’de erişildi).

18 Mart Mutabakatında yer alan teslim alınan her bir Suriyeliye karşı Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesi maddesi gereğince 18.379 Suriyeli AB ülkelerine yerleştirilmiştir. AB ülkeleri arasında en fazla Suriyeli kabul eden devlet 6.599 kişi ile Almanya olurken, ikinci sırada 3.263 kişi ile Hollanda ve üçüncü sırada 3.177 kişi ile Fransa yer almaktadır.

BİREBİR FORMÜLÜ KAPSAMINDA ÜLKEMİZDEN ÇIKIŞ YAPAN SURİYELİLERE İLİŞKİN İSTATİSTİKİ BİLGİLER

ÜLKE	TOPLAM
GENEL TOPLAM	18.379
ALMANYA	6.599
HOLLANDA	3.263
FRANSA	3.177
FINLANDİYA	1.348
BELÇİKA	1.159
İSVEÇ	1.057
İSPANYA	429
İTALYA	376
AVUSTURYA	213
LÜKSEMBURG	206
HIRVATİSTAN	152
PORTEKİZ	142
LİTVANYA	102
ESTONYA	59
LETONYA	46
SLOVENYA	34
MALTA	17

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018) (http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 , 21.12.2018'de erişildi)

Mutabakat kapsamında uluslararası koruma başvuru yapmış olan yabancıların geri kabul kapsamında olmadığı belirtilmiştir. Ancak söz konusu başvuruların olumsuz değerlendirilmesi sonucunda düzensiz göçmenler geri gönderilebilecektir. Bu sebeple Yunanistan'da uluslararası korumaya başvuran yabancıların sayısının fazla olması ve Yunanistan'ın bu başvuruları değerlendirme konusunda yeterli kapasiteye sahip olmaması sonucu işlemler uzun sürmektedir. Dolayısıyla uluslararası koruma başvurusu sonuçlanmayan yabancıların Türkiye'ye gönderilme süreçleri de uzamaktadır. Bununla birlikte AB ülkeleri arasında söz konusu göçmenlerin paylaşımı konusunda uzlaşmaya varılmamış olması da Avrupa'nın göç dalgalarını yönetme noktasındaki eksikliğini ortaya koymaktadır (Şen ve Özkorul 2016: 110). Türkiye'nin geri kabul anlaşması imzalaması ile Avrupa'daki tüm düzensiz göçmenlerin Türkiye'de gönderileceği dolayısıyla ülkenin düzensiz göçmenlerle dolacağı düşüncesi kamuoyunda tartışma konusu olmuştur. Ancak yukarıda yer alan veriler kapsamında geri kabul edilen düzensiz göçmen sayısının beklenilenin çok daha altında olduğu ifade edilebilir.

3.10.3. AB'nin Göç Politikası Kapsamında Türkiye'den Beklentileri

AB bir taraftan Avrupa'ya yönelen düzensiz göç akımlarının önüne geçmeyi hedeflerken diğer yandan mültecilerin korunması ve haklarının iyileştirilmesini savunmaktadır. Avrupa Birliği'nin göç yönetimine bakıldığında birbiri ile çelişen politikalar geliştirdiği ifade edilmektedir (Akdağ 2015:165). Ortaya çıkan bu ikilemin Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin inişli çıkışlı bir seyir izlemesinin sebebi olduğu söylenebilir.

Yukarıda özetlendiği şekilde Avrupa Birliğinin ortaya koyduğu göç politikası sonucu düzensiz göç çevre ülkelere doğru kaymaktadır. Türkiye ise Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenlerin uğradıkları en son durak olarak Avrupa Birliğinin göç politikalarının uygulanması bakımından önemli roller üstlenmesi gereken ülke olarak kabul edilmektedir. İltica ve göç alanındaki AB müktesebatının üstlenilmesi kapsamında Avrupa Birliği tarafından Türkiye'nin bazı beklentileri karşılaması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bunlar: coğrafi çekincenin kaldırılması, Türkiye'nin uyguladığı vize rejiminin schengen vize sistemine uyumlu hale getirilmesi, sınır kontrolünün sağlanması ve göç ve sığınma mevzuatının güncellenmesidir.

3.10.3.1. Coğrafi Çekincenin Kaldırılması

Öncelikle AB'nin ilk savunduğu politika kapsamında Türkiye'den AB müktesebatına uygun şekilde hareket ederek mültecilerin temel insan haklarını ve hürriyetlerini sağlama konusunda saygı göstermesini talep etmektedir. Bunu sağlayabilmek adına Türkiye'nin Cenevre sözleşmesine koyduğu coğrafi çekinceyi kaldırması gerektiği belirtilmiştir (Akdağ 2005: 166). Soğuk savaş döneminde yaşanan problemlerin etkisiyle birçok kişi ülkesinden ayrılmak zorunda kalarak Türkiye'den koruma talep etmiştir. Türkiye 1951 yılında imzalanan Mültecilerin Statüsüne İlişkin "Cenevre Sözleşmesi" ve 1967 Protokolü ile sadece Avrupa'dan gelen korumaya muhtaç göçmenlere mülteci statüsü vereceğini belirtmiştir. Bu anlamda coğrafi olarak bir sınır çizerek Avrupa dışından gelenlerin Türkiye'de mülteci statüsü alamayacağı hüküm altına alınmıştır. Türkiye'nin sözleşmeye koyduğu çekince sebebiyle mülteci ve

sığınmacı olarak değerlendirilecek iltica başvurularının sonuçlanmasında yaşanan sorunlar (İçduygu, Sert ve Karaçay 2009) sebebiyle siyasi ve hukuki açıdan çeşitli düzenlemeler yapması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Coğrafi kısıtlamanın kaldırılması konusunda iki farklı görüş hâkimdir. Bir taraf Türkiye'nin çekinceyi kaldırmasının insan hakları bağlamında ve Avrupa ile ilişkilerinin ilerletilmesi konusunda bir ihtiyaç olarak düşünürken bir taraf ise kısıtlamanın kaldırılması ile Türkiye'nin göç eden kişilerce tercih edilme oranını artıracığı için olumsuz olarak değerlendirmektedir (Kirişçi 2003: 88).

1951 Cenevre Sözleşmesi ve ek 1967 protokolü devletlere coğrafi olarak kısıtlama getirebilme şansı tanımaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile sözleşmeden kaynaklı hakkını kullanarak düzenleme yapmış ve iki farklı kavram ortaya çıkarmıştır. Uluslararası Koruma başlığı altında göçmenler geldikleri coğrafyaya göre Mülteci ve Şartlı Mülteci olarak değerlendirilmektedir. YUKK madde 61'e göre *"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir"* hükmü yer almaktadır. Bununla birlikte YUKK'ta yer alan 62. Maddeye göre ise yukarıda sayılan sebepler geçerli olmak üzere Avrupa ülkeleri dışında ortaya çıkan durumlar sebebiyle yer değiştirmek zorunda kalan kişiye üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalma hakkı sağlayan "şartlı mülteci" statüsü verilmektedir. Ek olarak YUKK mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilmemekle birlikte ülkesine geri gönderildiği takdirde ülkesinde ölüm cezasına, işkenceye veya insanlık dışı onur kırıcı davranışlara uğrayacağı veya bir silahlı çatışma durumunda kişiye yönelik ciddi tehdit altında kalacağına dair emareler var ise kişi ikincil koruma kapsamında değerlendirilir ve Türkiye'de kalmasına izin verilir.

Türkiye'ye düzenli ya da düzensiz yollarla giren kişilerden uluslararası koruma talebinde bulunanlar her ilde bulunan İl Göç İdaresi Müdürlüklerine başvurumaktadırlar. Yabancıların talebi alındıktan sonra kimlik tespiti yapılmakta ve parmak izleri alınmaktadır. Başvuru sahibine ilgili konular anlayacağı dilde sözlü ve yazılı olarak tebliğ edilir ve mülakat tarihi verilir. Mülakatın ardından değerlendirme sonuçlanıncaya kadar ilgiliye 6 ay süreli başvuru kayıt belgesi düzenlenir. Başvuru sahibi belli dönemlerde İl Göç İdaresi Müdürlüklerine gelerek mevcut ilde ikamet ettiklerine dair imza vermektedirler. Değerlendirmenin sonucuna karar verilecek mülakat gerçekleştirildikten sonra 6458 sayılı kanun kapsamında yer alan mülteci statüsünde kabul edilmişse Türkiye'de sürekli olarak kalmalarına müsaade edilir. Başvuru sahibi Avrupa dışından gelen kişi ise BMMYK tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmasına izin verilir (Göç Raporu 2015: 76-79). Uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı yönünde bir karar alınırsa bu karara karşı yabancı yargı yoluna başvurabilmektedir. İtiraz ve yargılama süreci boyunca ilgilinin Türkiye'de kalmasına izin verilir (YUKK madde 80).

Tablo 3.2: Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvuru İstatistikleri

2011	17.925
2012	29.678
2013	30.311
2014	34.112
2015	64.232
2016	66.167
2017	112.415

Kaynak: Tablo 2013, 2014, 2015, 2016 göç raporu ve göç idaresi göç istatistiklerinden elde edilmiştir.

Yukarıda yer alan tabloya göre 2011 yılında Uluslararası Koruma Başvuru sayısı 17.925 iken 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 112.415'e yükselmiştir. Özellikle 2014 yılı ile 2015 yılı karşılaştırıldığında iki katı bir artış olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Uluslararası Koruma başvurularının yıllar geçtikçe artış göstermesi başvuru sahiplerinin Türkiye'nin koruma taleplerini değerlendirmesi konusunda objektif değerlendirme yaptığına dair duydukları güven ile açıklanabilir.

Türkiye düzenlemiş olduğu Ulusal program ile 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve bu Sözleşmenin Protokolüne taraf olduğunu beyan etmekle birlikte Söz konusu sözleşme hükümleri çerçevesinde coğrafi tanım gereği

mülteci kabul ettiği ve çeşitli nedenlerle uluslararası korumaya ihtiyaç duyduğu anlaşılan Avrupa dışından gelen yabancılara 1951 Sözleşmesinin 33. maddesinin birinci bendinde yer alan geri göndermeme (non-refoulement) kuralını özenli bir şekilde uygulamaktadır. Söz konusu coğrafi sınırlamanın kaldırılması hususu ancak Türkiye'nin birliğe katılım aşamasında değerlendirilecek ve Türkiye'ye yönelik bir göçmen yoğunluğuna sebep olmadan AB'nin de yükümlülüklerini yerine getirmesi konusundaki duyarlılığına bağlı olarak kaldırılabilceği hükmüne yer verilmiştir (Ulusal Program 2003).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Türkiye yasal mevzuatında geri göndermeme ilkesini güvence altına alınmış olduğundan insan hakları bağlamında herhangi bir eleştiriye konu olamayacağı düşünülmekte olup mültecilerin hak ve özgürlüklerine hanel getirilmemektedir. Ayrıca Türkiye'nin Cenevre sözleşmesine koyduğu coğrafi çekince sözleşmeden kaynaklanan bir hakkı olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda Türk mevzuatının Uluslararası hukuk metinlerine aykırı bir tutum içerisinde olmadığı ve AB'nin çekincenin kaldırılması yönündeki ısrarının yersiz olduğu kanaatine varılmaktadır.

3.10.3.2. Vize Rejimi

Türkiye geliştirdiği liberal vize politikası ile coğrafi olarak yakınlığı bulunan Kafkasya ve Ortadoğu bölgelerinde yer alan ülkeler ile ilişkiler kurmaktadır. Türkiye'nin yürüttüğü esnek vize politikası sayesinde bir takım kazançları göz önünde tuttuğu aşikârdır. Türkiye yakın çevresi ile iktisadi, politik ve toplumsal konular bakımından daha sıkı ilişkiler kurmayı hedeflemektedir. Ülkeler arasında ticaretin ve turizm gelirlerinin artırılarak ekonomiye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu alanda söz sahibi olması sebebiyle olabilecek problemlerin çözümünde etkin rol oynaması muhtemeldir. Türkiye'nin görece yüksek refah yapısı sayesinde çevresinde yer alan ülkeler için rol model olarak değerlendirilerek gelişmelerine katkı sağlaması beklenmektedir (Eralp 2010:2).

Her ne kadar Türkiye tarafından bir takım kazanımlar sağlanacağı düşüncesi ile bu politikalar geliştirilmiş olsa da Türkiye'nin liberal ve esnek vize politikası uyguladığı ülkeler AB tarafından güvenli olarak değerlendirilmeyen ve Schengen kara listesinde yer alan ülkelere dönüşmektedir. Bu sebeple ilgili politikanın bir sonucu olarak kolaylıkla Türkiye'ye gelen yabancıların Avrupa'ya geçme konusunda farklı yollara başvuracağı öngörülmektedir. Türkiye'nin uyguladığı liberal politikalar AB yasalarına uygun düşmediği gerekçesiyle eleştirilmekte ve Schengen vize rejimine uygun düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmektedir (Nas 2015:179).

Türkiye'nin vize rejimi ile ilgili bir diğer eleştiri ise AB ülkelerine karşı bütüncül bir uygulamanın hakîm olmadığı yönünde yapılmaktadır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesinde (<http://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa>, 23.12.2018'de erişildi) yer alan bilgiler ışığında yapılan değerlendirmelerde açıkça görülmektedir ki AB üyesi ülke vatandaşlarının bir kısmı vizeden muaf iken bir kısmı vize almakla yükümlüdür. Bu anlamda AB tarafından Türkiye'nin tüm üye ülkelerde geçerli olacak ortak ve kapsamlı bir vize politikası savunması görüşünün yerinde olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye ve AB'nin geri kabul anlaşması ile birlikte yürüttüğü vize diyalogu kapsamında yer alan yol haritasında AB üyesi ülke vatandaşlarına farklılık gözetmeyen bir vize rejiminin uygulanması talep edilmiştir (Özsöz 2013:1-5). Türkiye geri kabul anlaşması ile birlikte ilerleyen vize muafiyeti yol haritasında yeniden bir düzenlemeye giderek meşruhatlı yol haritasında belirttiği üzere, AB'nin vize politikasını ancak Birliğe üye olduğunda kabullenecektir (Reçber 2018: 247).

Türkiye ve Avrupa Topluluğu arasında yapılan ortaklık anlaşması ve katma protokol hükümleri gereği kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı öngörülmekte olup vizelerin ortadan kaldırılması sorunsalı bu maddenin uygulanmamasından ileri gelmektedir. Söz konusu protokolün geçerli olduğu süreden önce vize serbestine sahip olan ülkelere bu tarihten sonra vize zorunluluğu getirilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. (http://www.dtd.org.tr/_files/uluslararası/abankaraantlascca7masc4b1pdf.pdf, 04.12.2018'de erişildi) . Türkiye'nin gündeminde olan bu konu batı balkan ülkelerine AB tarafından vizesiz seyahat hakkı sağlanması sebebiyle dikkatleri tekrar bu yöne

çekmiştir. Türkiye'nin çok daha önce elde etmesi gereken vizesiz seyahat hakkının günümüzde geri kabul anlaşmalarının uygulanması başta olmak üzere pek çok koşula bağlanması AB'nin "ayrımcı" politika kavramını tekrar gözden geçirmesi gerektiğini göstermektedir. AB ile üyelik müzakereleri süren Türkiye vize alma yükümlülüğüne sahip tek ülkedir. Dolayısıyla AB'nin Türkiye'ye vize muafiyeti sağlama konusundaki soğuk ve mesafeli duruşu nedeniyle uyguladığı politikaların adaletli olmadığı değerlendirilmektedir (Nas 2015:2).

Yukarıda yer alan hususlar nezdinde AB'nin bütüncül politika talebi kabul edilebilir bir gerekçe olmakla birlikte Türk vatandaşlarının schengen vizesi alması konusunda karşılaştığı zorluklar, katı kurallar, prosedürler ve harçlar göz önüne alındığında AB'nin gerçekten bir ayrımcılık savunucusu olmadığı yönündeki düşüncelerin haklı çıkması söz konusu olmaktadır.

Türkiye AB'yi Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokol hükümlerini uygulamaması sebebiyle eleştirirken kendisi de aynı yanlışta düşmektedir. Zira Katma Protokol yürürlüğe girmeden önce vize serbestisine sahip olan ülkelerin vize alması yönünde yükümlülük altına sokmuştur. Hukuki açıdan hem Türkiye'nin hem de AB'nin Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokolün sorumluluklarını yerine getirmediğini ifade etmek gerekmektedir.

3.10.3.3. Sınır Kontrolü

AB Schengen anlaşması ile bölge içerisinde sınırları belirsizleştirerek AB üyesi ülke vatandaşlarının serbest hareket edebilmesinin önünü açmıştır. Bununla birlikte içte yer alan özgürlüğün AB'nin dış sınırlarına karşı gerçekleşecek bir olumsuzluğa dönüşmemesi için AB sınırlarına yakın devletlerin sınır kontrollerini sağlayabilmesi birlik açısından önde gelen konular arasında yer almıştır. Ortak bir sınır yönetiminin oluşturulması ve AB mevzuatıyla uyumlu politikalar geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin AB açısından önemi ise olası bir üyelik sonrasında AB'nin en dış sınırının Türkiye olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin konumu gereği Birliğe geçişte bir köprü vazifesi görmesi nedeniyle Türkiye'nin AB

müktesebatına uyumlu bir sınır güvenliği uygulaması geliştirmesi desteklenmektedir (Akman ve Kılınç 2010: 10). Türkiye'nin doğu bölgelerinde coğrafi engeller ve zor kış şartlarının hakim olmasıyla birlikte bu bölgelerde sınır kontrolü ve güvenliğini sağlamak güçtür. Türkiye doğu hudutlarında gerçekleşen düzensiz göç ve terör faaliyetlerinin engellenmesi konusunda rol üstlenmektedir (Ulusal Eylem Planı 2006: 13-14).

Schengen sistemine uygun olarak dış sınırların yönetimi konusunda AB bir takım mekanizmalar geliştirmiştir. Avrupa Birliğine üye ülkeler ile vize konusunda iletişimi kuvvetlendirecek ve vize bilgi alışverişini ve ortaklaşa uygulanabilecek usul ve esasların belirlenerek yürürlüğe geçilmesini amaçlayan VBS (vize bilgi sistemi), Schengen alanında şüpheli bulunan, hakkında arama kararı bulunan kişilerin veya çeşitli sebeplerle aranan eşyalara ait bilgilere sahip olan SBS (Schengen Bilgi sistemi), AB sınırlarına giren kişilerin parmak izi sisteminde kayıtlarının tutularak daha sonra birliğe giriş-çıkışların kontrolü, sığınma başvuruları konusunda bilgi edinmek amacıyla oluşturulan Eurodac sistemi (Bozkurt, Özcan ve Köktaş 2006: 334) AB'nin sınır yönetimini etkin uygulama noktasındaki başlıca araçlar olarak ortaya çıkmaktadır.

AB'nin dış sınırlarının güvenliğinden sorumlu olan kurum Frontex'tir. 1999 Amsterdam anlaşması, 1999 Tampere zirvesi, 2001 Leaken Zirvesi, (2005-2010) Lahey Programı ve (2010-2015)Stockholm Programları ile AB'ye karşı gerçekleşebilecek saldırıların önüne geçilebilmesi amaçlanarak ortak bir sınır güvenlik sistemi kurularak dış sınırların denetimini gerçekleştiren kurumların işbirliği yapmasını önceleyen bir mekanizma kurulması hedeflenmiştir (Köktaş 2010: 248-249). Bu kapsamda 2004 yılında Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı (Frontex) kurulmuştur. Frontex AB'nin düzensiz göçü önleme ya da en aza indirme hedefinde kullandığı politikaların bir parçası olarak faaliyet göstermektedir (Frontex,<http://www.frontexit.org/en/docs/59-rapport-frontex-greceturquie-frontiere-deni-turc/file> 08.12.2018'de erişildi).

Bu kapsamda Türkiye'nin sınır kontrolü ve güvenliği konusunda geliştirmeye çalıştığı uygulamalar üç başlık altında ele alınmaktadır.

1. Hudutlar konusunda uzman kişilerden oluşan sivil bir sınır güvenliği düzenlemesi yapılması
2. Entegre Sınır Yönetimi (ESY)'nin kurulması
3. Sınır yönetimini profesyonel bir şekilde uygulayabilmek için gerekli altyapının oluşturulması, kullanılacak araç gereçlerin güncellenmesi ve sınırda görevlendirilen personelin konusunda uzman kişilerden oluşması ile sınır yönetim kapasitesinin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (<https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-turkiyede-daha-guclu-bir-sinir-yonetimini-desteklemektedir-41>, 08.12.2018'de erişildi).

Katılım ortaklığı belgeleri ile AB beklentilerini ve şartlarını ortaya koyarak adaylığı resmen kabul edilen ülkeler için bir yol haritası oluşturmaktadır. Avrupa komisyonunca düzenlenen belgeler Konsey tarafından onaylandıktan sonra AB resmi gazetesinde yayımlanır. AB tarafından ortaya koyulan koşullar üyelik açısından önemlidir. Kısa orta ve uzun vadeli kriterler sıralanır. AB bu kriterler karşılandığı takdirde gerçekleştireceği yardımları belirterek devletleri mükâfatlandırmaktadır. Üyelerin koşulları yerine getirip getirmediğinin tespiti komisyonun ilerleme raporları ile ortaya koyulmaktadır (https://www.ab.gov.tr/katilim-ortakligi-belgeleri_46226.html, 09.12.2018'de erişildi).

1999 yılında Helsinki Zirvesi ile adaylığı resmen kabul edilen Türkiye için bugüne kadar dört adet katılım ortaklığı belgesi düzenlenmiştir. 8 Mart 2001, 19 Mayıs 2003, 23 Ocak 2006 ve 18 Şubat 2008 tarihlerinde ortaya koyulan Katılım ortaklığı belgelerinde sınır güvenliği konusunda belirtilen kriterler varolan kapasitenin sağlamlaştırılması, sınır kontrollerini sağlayan kurumlar ile koordinasyonun ilerletilmesi, uluslararası koruma konusunda kapasitenin artırılması, düzensiz göçmenlerin geri kabulünü öngören anlaşmanın imzalanarak yürürlüğe konması ve entegre sınır yönetimi konusunda uzman, eğitilmiş, sivil bir hudut koruma mekanizmasının oluşturulması olarak ortaya koyulmuştur (Savaşeri 2014: 133).

Türkiye AB'nin Katılım ortaklığı belgeleriyle ortaya koyduğu kriterleri yerine getirebilmek adına ulusal programlar düzenlemektedir. 2001, 2003 ve 2008 yıllarında

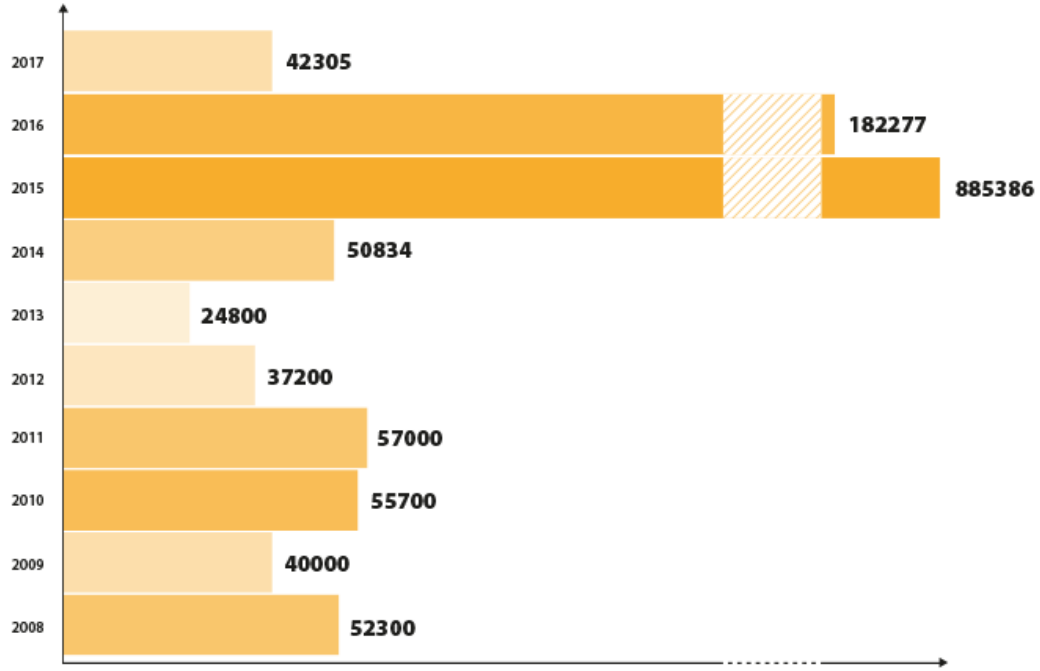
hazırlanan Ulusal programlar AB müktesebatına uyum ve sınır yönetimi konusunda bir takım çalışmalara yer verilmiştir. 2001 Ulusal programında Adalet ve içişleri başlığı altında sınır yönetiminin kapasitesinin geliştirilmesi çalışmalarına ara verilmeden devam edilmesi, Schengen anlaşmasında yer alan hükümlerin eksiksiz yerine getirilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin sağlanması, vize sistemi ve düzensiz göç konusunda AB müktesebatının kabul edilmesi gibi başlıca hususlar kabul edilmiştir (Ulusal Program 2001). 2003 yılı ulusal programa göre sınır yönetimi ile ilgili yasal düzenlemelerin AB mevzuatına uygun şekilde düzenlenmesi ve Schengen müktesebatının tam olarak uygulanması ile ilgili adımların atılmasına öncelik verilmiştir. Bu kapsamda yabancılar yasa tasarısı ve Pasaport Kanununda değişiklik yapılması amaçlanmıştır (Ulusal program 2003). Göç alanında faaliyet gösteren kurumların kapasitelerinin ilerletilmesi ve işbirliğinin AB mevzuatına uygun hale getirilmesi çalışmalarına devam edilmesinin yanı sıra (Ulusal Program 2008)'de Kurumsal yapılanma için ihtiyaç takvimi oluşturulması, Sınır yönetimi konusunda yeni birim oluşturulması için çalışmaların başlatılması, İltica ve göç binasının tesis edilmesi, Geri Gönderme Merkezlerinin kurulması, göç alanında çalışan kişilerin eğitimi ve finansman konusunda çalışmalara yer verilmiştir.

2011 yılında Türkiye İçişleri Bakanı Beşir Atalay tarafından yapılan açıklamada Entegre sınır yönetiminin yalnızca AB üyeliği için yerine getirilmesi gereken bir kriter olarak düşünülmemesi gerektiği aynı zamanda Türkiye'nin güvenliği için de öneme sahip olduğu belirtilmiştir. 24. Fasılda yer alan entegre sınır yönetimi konusunun çözüme kavuşabilmesi için öncelikle Adalet Özgürlük ve İçişleri başlığının açılması gerektiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin sınır güvenliği konusunda çok fazla sorumlu kurumun olması ve bunlar arasındaki işbirliğinin yeterli düzeyde olmadığı ancak uzman ve sivil bir birimin kurulması için gerekli hazırlıkların yapıldığı "Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına Yönelik Strateji Belgesi" , "Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı", "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin 2008 yılı Türkiye Ulusal Programı" ve "9. Kalkınma Planı'nın söz konusu adımları atacak şekilde çalışmalar içerdiği belirtilmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni 2011).

2016 yılı ilerleme Raporu ile Schengen ve dış sınırlar konusunda bazı ilerlemelerin yaşandığı ifade edilmektedir. 2016 yılında Sınır Yönetimi Alanında Kurumlar Arası İş Birliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik⁵ kabul edilmiştir. Söz konusu yönetmelik ile sınır yönetimi konusunda sorumlu olan kurumlar arasında işbirliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu, Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu ve Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezinin kuruluşuna dair usul ve esasları düzenlemektedir. İlerleme raporunda yer aldığı üzere Sınır güvenliğinden sorumlu profesyonel ve sivil bir kurumun ortaya çıkarılması için gerçekleştirilecek yasal mevzuat uygulamaları Türkiye'nin çevresindeki ülkelerde yaşanan sorunlardan dolayı dondurulmuştur. FRONTEX ile gerçekleştirilen eylem planı çerçevesinde bilgi toplama gibi çeşitli konularda eğitim sağlanmakta olup nisan ayından itibaren Frontex yetkilisinin Türkiye'de göreve başlaması ile işbirliğinde artış gözlemlenmiştir (İlerleme Raporu 2016).

BMMYK istatistiklerine göre 2015 yılı ile 2016 yılı karşılaştırıldığında Ege denizinden düzensiz geçenlerin sayılarında dikkate değer bir azalış olduğu saptanmaktadır. 2015 yılında en fazla geçişin yaşandığı Ekim ayında geçiş yapan düzensiz göçmen sayısı 211.663 iken 2016 yılında bu sayı 2.970 'e gerilemiştir. (Şen ve Özkorul 2016:10-109).

⁵ Sınır Yönetimi Alanında Kurumlar Arası İş Birliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik, Karar Sayısı : 2016/8520 resmi gazete ile ilan : 17 Mart 2016 Resmi gazete sayısı :29656

Grafik 3.1: Doğu Akdeniz rotasından Avrupa'ya gerçekleştirilen düzensiz göçmen geçişleri

Kaynak: (FRONTEX 2017)

Tabloda yer alan veriler ışığında 2015 yılında 885.386 düzensiz göçmenin Yunanistan'a geçtiği tespit edilmiştir. Böylelikle 2015 yılı düzensiz göçmenlerin ege denizindeki yoğunluğunun en fazla yaşandığı yıl olmuştur. 16 Mart 2016 tarihinde yapılan Mutabakat kapsamında Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçtiği tespit edilen üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız düzensiz göçmenlerin de kabul edileceği yönündeki anlaşma sonucunda sınır güvenliği artırılmış olup 2016 yılı sonu itibariyle düzensiz göçmen sayıları 182.277 kişiye düşmüştür. 2017 yılı verilerine göre ise bu sayı 42.305 olarak belirtilmiştir. 2015 yılından itibaren bu rotada yer alan göçmenlerin çoğunluğunu Suriyeliler oluşturmakta olup bunları Afganistan ve Somali ülkelerinden gelenler takip etmektedir. Her ne kadar Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenlerden Türkiye tarafından kabul edilenlerin sayısı çok yüksek rakamlara ulaşmasa da sınır kontrolleri sayesinde daha fazla göçmenin Yunanistan'a ulaşması engellenmiştir.

3.10.3.4. Göç ve Sığınma Konusunda Yasal Mevzuatın Güncellenmesi

Türkiye’de göç ve iltica konusundaki ilk yasal belge 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunudur⁶. 2006 yılında İskan kanununda değişiklik yapılmış ve 5543 Sayılı kanun⁷ yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında göçmen tanıma yer verilmiş ve Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlar göçmen olarak değerlendirilmiştir. Göçmen çeşitlerine yer vermekle birlikte bir yabancının göçmen kabul edilebilmesinin ön şartı olarak Türk soyundan olma ve Türk kültürüne bağlı olma hükmü kapsayıcı bir yöntem içermemesi sebebiyle sınırlayıcı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de göçe ilişkin iskan kanunu dışında yabancılar için; 1950 tarihli pasaport kanunu⁸, 1950 tarihli Yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahatleri hakkında Kanun⁹, 1994 tarihli Türkiye’ye iltica eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik¹⁰, 1964 tarihli Harçlar Kanunu¹¹, 2003 tarihli Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu¹², 2003 Tarihli Yabancıların Çalışma izinleri Hakkında Kanun¹³, 2009 Tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu¹⁴, 1983 Tarihli

⁶ İskan Kanunu Kanun Numarası 2510, Resmi Gazete ile ilanı: 21 Haziran 1934, Resmi gazete sayısı: 2733

⁷ İskan Kanunu Kanununun numarası 5543, Resmi gazete ile ilanı: 26 Eylül 2006, resmi gazete sayısı 26301

⁸ Pasaport Kanunu, kanun numarası 5682, Resmi gazete ile ilanı: 24 Temmuz 1950, resmi gazete sayısı: 7564

⁹ Yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahatleri hakkında Kanun, Kanun numarası 5683, resmi gazete ile ilan: 24 Temmuz 1950, resmi gazete sayısı: 7564.

¹⁰ Türkiye’ye iltica eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den ikamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Resmi gazete ile ilan: 30 kasım 1994 sayı 94/6169

¹¹ Harçlar Kanunu, Kanun numarası: 492, Resmi gazete ile ilanı 17 Temmuz 1964 resmi gazete Sayı: 11756

¹² Doğrudan Yabancı yatırımlar Kanunu, Kanun Numarası: 4875, Resmi gazete ile ilan 17 Haziran 2003 Resmi gazete sayısı 25141

¹³ Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası 4817, resmi Gazete ile ilan: 6 Mart 2003, Resmi Gazete Sayısı: 25040

¹⁴ Türk Vatandaşlığı Kanunu, Kanun Numarası 5091, Resmi Gazete ile İlan: 12 Haziran 2009, Resmi Gazete sayısı: 27256

Türkiye’de Öğrenim Gören yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun¹⁵, 2010 Tarihli Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun¹⁶ gibi çeşitli hukuki düzenlemelere yer verilmiştir.

Yukarıda sıralanan düzenlemeler Uluslararası hukuk metinleriyle uyumlu ortak hükümler içermemektedir. Öyle ki, Türkiye’de yabancıların hukuki durumunu referans alan İskan kanunu 1934, pasaport kanunu ise 1950 yılında kabul edilmekte iken uluslararası alanda temel metinler olarak kabul edilen Cenevre sözleşmesi 1951 yılında, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) ise 1953 yılında oluşturulmuştur. Türkiye Anayasasına göre Uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir ve yabancıların hak ve özgürlüklerinin Milletlerarası hukuka uygun şekilde ancak kanunlarla sınırlandırılabilceği hüküm altına alınmıştır (Tavas 2015: 314). Türkiye göç söz konusu olduğunda çeşitli süreçler geçirerek göçe kaynaklık eden, göçün transit güzergâhında yer alan ve göçe hedef olan konumda yer almıştır. Bu sebeple çeşitli hukuksal düzenlemeleri gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Ancak oluşturulan yasal mevzuat bir bütünlük içermekten uzak kalmış ve AB’ye üyelik sürecinde söz konusu düzenlemelerin yeterli olmadığı yönünde eleştirilmiştir.

Türkiye’nin aleyhine sonuçlanan 2009 yılındaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Abdolkhani ve Karimnia kararı ile Türkiye’nin Avrupa insan Hakları sözleşmesi’nin 3, 5 ve 13. maddelerini ihlal ettiğini ve Türkiye’de koruma uygulaması hakkında yasal dayanağın olmadığı belirtilmiştir. Abdolkhani ve Karimnia kararına dayanarak sonraki yıllarda Türkiye aleyhine birçok karar alınmış ve bu süreç Türkiye’yi yasal bir düzenleme yapma konusunda çalışmalara sevk etmiştir (Tokuzlu 2016: 1067).

Göç disiplinler arası bir özelliğe sahip olup ulusal ve uluslararası kurumlar, devletler ve örgütler arasında ortak çalışmanın gerçekleştirilmesi gereken bir yapıya sahiptir. Göçün toplum yapısına, nüfusa, ekonomiye, kamu düzeni, güvenliği ve

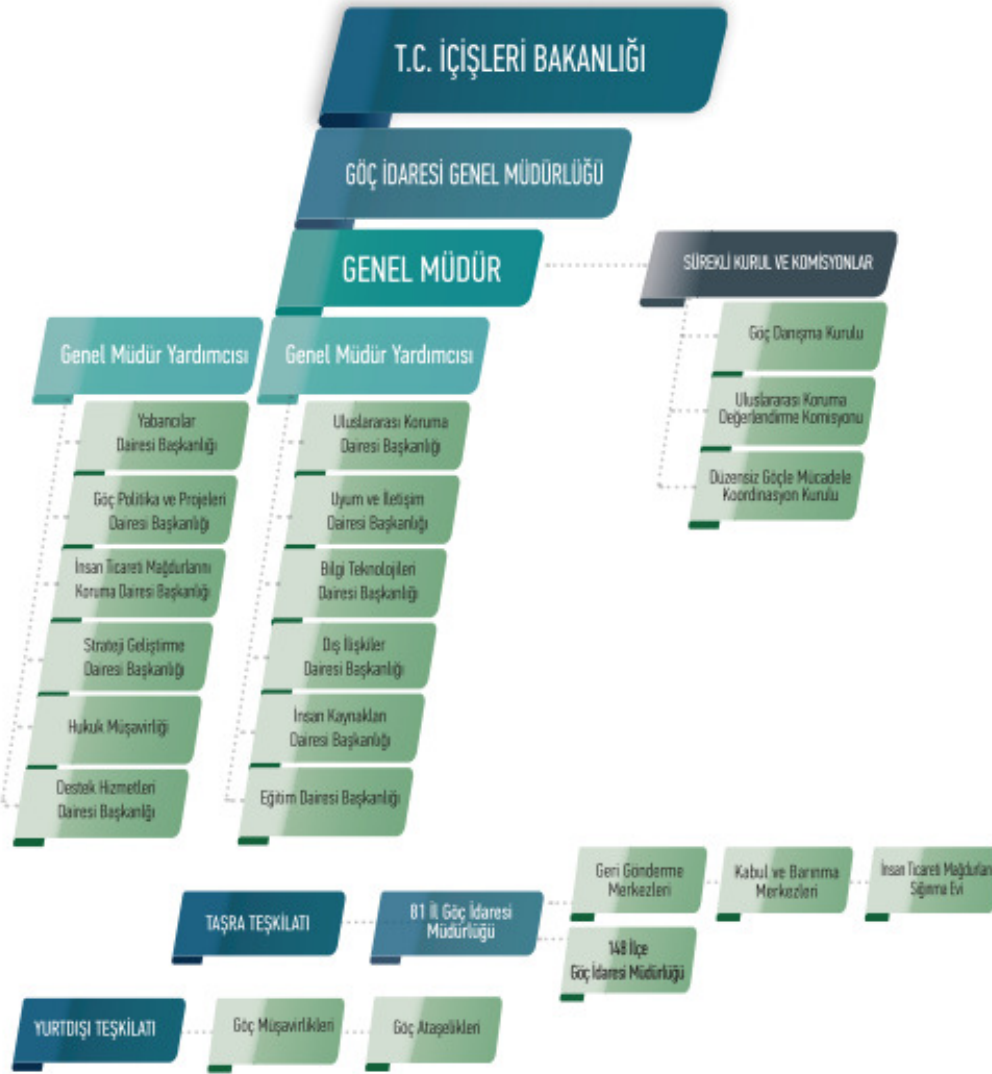
¹⁵ Türkiye’de Öğrenim Gören yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun, Kanun Numarası 2922, resmi Gazete İle İlan 19 Ekim 1983 resmi Gazete Sayısı: 18196

¹⁶ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, Kanun Numarası 5978 resmi gazete ile ilan 6 Nisan 2010: resmi gazete sayısı: 27544

sağlığına yaptığı etkiler göz önüne alındığında Türkiye'nin bu konuda profesyonel bir yapılanma içinde bulunan alanında uzman bir kuruma ihtiyaç duyduğu gözlenmektedir. Tüm dünyayı etkileyen bir sorun olarak baş gösteren göç için çeşitli yönetim politikaları geliştirilmiştir. Türkiye'nin de bu alanda yapılan çalışmalara uygun olarak önceliği insan hakları temeline oturan, global göç stratejilerini takip eden konusunda uzman personellere sahip kurumsal yapılanma gereksinimi ortaya çıkmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2018, http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330 09.12.2018'de erişildi).

Türkiye'de son yıllarda artan yabancı sayısı sebebiyle mevcut durumda idari düzenlemelerin ve ikincil kaynakların bu konuda yeterli olmadığı kabul edilmesi sonucu uluslararası koruma konusunu da kapsayan kanun tasarısına 2009 yılında içişleri Bakanlığı İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosunca başlanılmıştır (Ekşi 2014: 12). 11 Nisan 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu tarihte teşkilat yapısına ilişkin hükümler yürürlüğe girerken, kanunun tüm hükümleriyle yürürlüğe girme tarihi bir yıl sonra 11 Nisan 2014 olarak (YUKK 125. Madde) belirlenmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu genel itibariyle değerlendirildiğinde beş kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda kanunun amacı, kapsamı, tanımlar ve geri gönderme yasağına yer verilmiştir. İkinci kısım yabancılara ilişkin iş ve işlemlerin yer aldığı kısım olup vize, ikamet, vatansız kişilere yönelik düzenlemeler ve sınır dışı etme konuları ele alınmıştır. Üçüncü kısım uluslararası koruma ayrılmış olup dördüncü kısımda Yabancılar ve Uluslararası Korumaya ilişkin ortak hükümler düzenlenmiştir. Son olarak beşinci kısımda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev ve yetkilerine yer verilmiştir.

Kaynak: (Göç Raporu 2016 ,http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf, 12.12.2018’de erişildi).

YUKK’un amacı birinci maddede; “*Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir*” şeklinde ifade edilmiştir(YUKK madde 1). Böylelikle yabancıların iş ve işlemleri konusunda kapsamlı ve bütüncül bir kaynak tesis etme hedefinde olduğu ifade edilebilir. YUKK hükümleri, Yabancıların ülkeye girişleri, ikamet ettikleri süre boyunca ve ülkeden çıkışları konusunda gerçekleştirilecek tüm işlemleri kapsamakta olup ayrıca bireysel olarak gelen uluslararası koruma taleplerini karşılama ya da kitlesel olarak koruma talep eden yabancılara uygulanacak geçici

korumayı içermektedir. Ayrıca 6458 sayılı kanunun uygulanması ile Uluslararası anlaşmalar ve özel kanunlarda yer alan hükümlerin saklı olduğu belirtilmiştir (YUKK madde 2).

YUKK'un 2013 yılında yürürlüğe girmesi AB müktesebatının bir parçası olarak değerlendirilmekte iken bununla birlikte kanunun ortaya çıkmayasına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde (AİHM) Türkiye aleyhine verilen kararların yattığı da bilinmektedir. Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi (AİHS) Türkiye'nin de taraf olduğu AB hukukunun temel metinlerinden sayılmaktadır. Bu kapsamda sözleşmeye ihlal olarak değerlendirilen hükümlerin AB yasaları ile çeliştiği ifade edilmekte olup bu konuda yeniliklere açık ve izlenebilir bir yasal metin oluşturulması Türkiye'nin hedefleri arasında değerlendirilmektedir (Tokuzlu 2016: 1063).

Avrupa Birliğine üyelik sürecinde temel konulardan biri olan göç ve iltica konusunda çok yönlü bütünleşik bir yasal mevzuat oluşturma ve AB müktesebatına uyum beklentileri Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun yürürlüğe girmesi ile olumlu şekilde karşılanmıştır. Böylelikle göç konusunda ayrı ayrı hükümler barındıran birçok yasal düzenleme kanun düzeyinde bir araya getirilerek bütünlük oluşturulmuştur. Göç yönetimi konusunda profesyonel bir kurumun oluşturulması yine YUKK ile gerçekleştirilmiş olup Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 81 ilde faaliyet gösteren il müdürlükleri ve gerçekleştirilmesi hedeflenen yurtdışı teşkilatı ile bu alandaki eksikleri giderme noktasında önem arz ettiği söylenebilir.

YUKK temel olarak değerlendirildiğinde yabancıların iş ve işlemlerine, uluslararası korumaya ve teşkilat yapılanması konusunda üç farklı düzenleme alanı içermektedir. Böylelikle Türk mevzuatında göç alanına getirdiği yenilikler açısından önemli bir yasal metin olarak ortaya çıkmıştır. Terminolojide yer alan eksiklikleri gideren şeffaf, çağdaş ve insan haklarını ön planda tutan bir metin olduğu ifade edilebilir (Erten 2015: 46).

3.10.4. Türkiye'nin Göç Politikaları Kapsamında AB'den Beklentileri

Türkiye son yıllarda yoğun göçmen akımlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Yaşanan göç yoğunluğunun bir kısmı düzenli göç bir kısmı ise düzensiz göçten oluşmaktadır. 2017 yılı verilerine bakıldığında Türkiye'ye yasal sınır kapılarından giriş yapan yabancı sayısı 32.058.216, çıkış yapan yabancı sayısı ise 32.033.516'dır (http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708, 12.12.2018'de erişildi). Düzenli göçmen olarak değerlendirilen bu yabancıların statüleri değişmekle birlikte vize, ikamet veya çalışma izni ile ülkede bulunmaları söz konusudur. Yasal giriş şartlarını taşımakla birlikte Türkiye'de kalma şartlarını kaybeden kişiler ise düzensiz göçmen kategorisine girmektedir.

Düzensiz göç konusunda Türkiye'de 10.01.2019 tarihi itibarıyla 2018 yılı içerisinde 268.003 düzensiz göçmenin yakalandığı tespit edilmiştir. 2013 yılında bu rakam 39.890 iken 2018 yılına kadar geçen süre de düzensiz göçmen sayılarında sürekli olarak artış yaşandığı görülmektedir (http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710, 10.01.2019'da erişildi).

Avrupa Birliği ülkelerinin son dönemde Ege ve Akdeniz üzerinden yoğun göç dalgalarına maruz kalması bu düzensiz göç akımını kontrol altına almak için Türkiye ile gerçekleştirilecek Göç Eylem planının gerekliliği üzerinde durulmasına neden olmuştur. Türkiye Suriye Krizi başta olmak üzere yaşanan yabancı akınlarında kilit ülke olarak yıllardır bir sorumluluk üstlenmiştir. Türkiye ve AB arasında yapılacak herhangi bir işbirliğinin ortak bir sorumluluk çerçevesinde ve külfetlerin birlikte paylaşılmasına dayalı olması gerektiği Türk makamlarınca iletilmiştir. Bu kapsamda taraflarca 29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel'de ortak bir göç Eylem Planı konusunda mutabakata varılmıştır. Göç Eylem planı kapsamında Türkiye AB'den Bir takım beklentilerin karşılanmasını talep etmiştir. Vize muafiyeti, Suriyeliler için gerçekleştirilecek mali yardımın 3 Milyar Avro olarak belirlenmesi, Gümrük Birliğinin Modernizasyonu ve Türkiye'nin AB üyeliği sürecini hızlandırılması gibi konuların AB tarafından karşılanması beklenmektedir (<http://www.mfa.gov.tr/soru-cevap.tr.mfa>, 01.12.2018'de erişildi).

3.10.4.1. Vize Serbestisi (Muafiyeti)

Türkiye ve AB arasındaki inişli çıkışlı süreç 2009 yılında AB'nin üç batı Balkan ülkesine (Sırbistan, Karadağ ve Makedonya) Schengen bölgesinde 180 gün için 90 gün kalma hakkı sağlamasıyla Türk kamuoyunun ilgisini çekmiştir. Zira Türkiye-AB entegrasyonu bağlamında daha ileri bir düzeydeyken kendisine bu kolaylığın sağlanmayıp söz konusu ülkelere tanınması bir kafa karışıklığı yaratmış ve AB politikalarında çifte standardın olduğu görüşünü ön plana çıkarmıştır. Türkiye'nin de bu sürece alınması gerekliliğine karşı AB tarafından Türkiye'ye bazı teknik konuların yerine getirilmesi şartı koyulmuştur (Özcan 2010: iii-v).

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki geri kabul anlaşma önerisi 2005 yılında Türkiye'ye iletilmiş olup taraflar arasında görüşmelerin başlaması 27 Mayıs 2005 'de gerçekleşmiştir. Ancak taraflar arasında görüşmelerde farklı bakış açıları nedeniyle sorunlar baş gösterince ilişkiler durdurulmuştur. AB tarafından 2009 yılında yeni bir metin üzerinden görüşmelerin başlaması sağlanmıştır. AB'nin beklentisi Türkiye'nin vize muafiyeti görüşmeleri başlamadan önce geri kabul anlaşmasını uygulamaya koyması yönündeydi. Ancak Türkiye anlaşmanın getireceği külfeti göz önünde bulundurarak anlaşmayı imzalamaya uzun süre yanaşmamıştır(Ekinci 2016 :17).

Türkiye'nin ortaya koyduğu yaklaşımının yumuşaması için AB vize muafiyeti görüşmelerinin de başlamasını kararı vermiştir. Böylelikle 21 Haziran 2012 yılına gelindiğinde AB Konseyi sonuç kararları ile Türkiye AB arasındaki vize muafiyeti süreci de başlamıştır. Türk vatandaşlarına Schengen bölgesine¹⁷ girişte vize uygulamasının ortadan kaldırılması ile sonuçlanacak olan süreç ile birlikte geri kabul anlaşmasının taraflar arasında uygun bulunduğu dair geri kabul metni tasdik edilmiştir (<https://www.ab.gov.tr/49332.html> , 30.11.2018'de erişildi).

Avrupa Komisyonunca hazırlanan vize muafiyeti yol haritası ile AB anayasasına uyumu içeren koşullara yer vermektedir. Bunlar içerisinde biyometrik pasaport

¹⁷ Schengen ülkeleri Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İtalya, İspanya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan'dır.

uygulaması ve bu belgelerin güvenliğinin artırılması, göç ve sınır kontrollerine önem verilmesi, kamu düzeni ve güvenliği (organize suçlar ve yolsuzlukla mücadele), temel haklar ve geri kabul anlaşmasının imzalanması yer almaktadır. Söz konusu ülkelerin yol haritası ile ortaya koyulan hükümleri yerine getirip getirmediğinin tespiti ve sonrasında sağlanacak vize muafiyeti açısından önem arz etmektedir (<https://www.ab.gov.tr/49332.html>, 30.11.2018'de erişildi)

AB'nin Türkiye'ye ilettiği vize serbesti yol haritası metninde yer alan hükümler geri kabul anlaşmasının ortaya koyacağı olumsuzluklar sebebiyle yerinde olmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye çekinceleri içeren yeni bir belge önerisinde bulunmuştur. Meşruhatlı yol haritasında ortaya koyulan çekincelerden bazıları şunlardır: AB tarafından Türkiye'nin 1951 Cenevre sözleşmesine koyduğu çekince ile coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ve AB'nin vize politikası yalnızca Türkiye'nin tam üyeliğe kabulü sırasında söz konusu olacaktır. Aynı zamanda Türkiye vize muafiyeti yol haritasında yer alan uluslararası metinlerden direk olarak geri kabul ve vize muafiyeti konularını içerenlere muhatap olacaktır. Geri kabul anlaşmasında yer alan Üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmesi konusunda Türkiye'nin AB tarafından güvenli üçüncü ülke olarak değerlendirilmemesi göz önünde tutulmalıdır. Türkiye AB tarafından geri kabul edilmesi için gönderilen düzensiz göçmenler hakkında gerekli tahkikatı yaptıktan sonra başvuruyu kabul etmeyebilir. Türkiye'nin AB vatandaşlarına vize uygulaması karşılıklılık ilkesi üzerinden değerlendirilmektedir (Ekinci 2016: 40).

2013 yılı aralık ayında Brüksel'de Türkiye ve AB yetkilileri arasında yapılan toplantının ortak basın açıklamasında uzun süredir üzerinde çalışılan geri kabul anlaşması ve vize diyalogunun başlayacağını, Türk halkının en fazla 3.5 sene içinde AB içerisinde vize liberalleştirmesini alacağı ifade edilmiştir. Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan geri kabul anlaşması ile AB ile vize diyalogu süreci başlamıştır. Bu kapsamda AB öncelikle Türk vatandaşlarına vize kolaylığı ön görmektedir. Bunun karşılığında ise Türkiye Geri kabul anlaşması kapsamında AB 'ye yasadışı yollardan giriş yapan düzensiz göçmenleri kaynak ülkelere gönderilinceye kadar geri gönderme merkezlerinde tutacaktır. En fazla üç buçuk yıl süreceği düşünülen

dönemin ardından Türkiye vize muafiyetinin uygulanması için istekte bulunacaktır. Bu talebin karşılanmaması söz konusu olursa Türkiye’de geri kabul anlaşmasının uygulanmasını tekrar değerlendirecektir (Çalış 2016 :465).

AB’nin bugüne kadar vize kolaylığı anlaşması imzaladığı devletler ile ilgili olan süreci değerlendirildiğinde genellikle geri kabul anlaşmasının tam anlamıyla yürürlüğe girdiği tarihten belli bir süre sonra (yaklaşık 2-3 yıl içinde) söz konusu devletlere vize muafiyeti uyguladığı dikkati çekmektedir. Ancak konuya Türkiye ile gerçekleştirilen vize diyalogu süreci açısından baktığımızda farklı bir uygulamanın olduğunu görmekteyiz. Zira Türkiye geri kabul anlaşmasının uygulanması ile vize kolaylığı sağlamanın yeterli olmayacağını düşünerek direk olarak geri kabul anlaşması ile vize muafiyeti sürecini başlatmanın yerinde olacağını kabul etmektedir. Böylelikle geri kabul anlaşması taraflar arasındaki ilişkilerin ilk değil son aşaması olarak değerlendirilmektedir (<https://www.ab.gov.tr/49332.html>, 30.11.2018’de erişildi).

AB daha vize diyalogu sürecini batı balkan ülkeleriyle de yaşamıştır. Dolayısıyla Türkiye nasıl bir yoldan geçerek vize serbestisine sahip olacağını tahmin edebilmektedir. Türkiye’nin geri kabul anlaşmasını kabul edip uygulaması düzensiz göçün önlenmesi noktasında üzerine düşen sorumluluğu aldığının göstergesidir. Bu sebeple AB ‘de diğer ülkelere uyguladığı şekilde istekli bir şekilde diyalog sürecinin nihayete ermesini sağlamalıdır. Türkiye önünde yer alan süreçleri geçtikten sonra ve ilgili yükümlülükleri yerine getirdikten sonra vize muafiyetini sağlamalıdır. Aksi takdirde beklentiler yerine getirilmediği gibi geri kabul anlaşmasının uygulanması noktasında sıkıntılar yaşanabilecektir (Ercan 2016: 18).

Türkiye geri kabul anlaşmasından kaynaklanan yükümlülüklerini kusursuz şekilde yerine getirse dahi bu vize serbestini sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Vize serbestisi AB tarafından ortaya koyulan vize serbestisi yol haritasında yer alan 72 kriterin yerine getirilmesi şartına bağlanmıştır. Yol haritasında ortaya koyulan şartların yerine getirip getirilmediğine konusunda Avrupa Komisyonu tarafından değerlendirmeye ilişkin ilk açıklama 20 Ekim 2014’de yapıldı. Vize serbestisi yol haritası birinci değerlendirme raporuna göre Türkiye bu maddelerden bir kısmını

karşılama ancak bir çok kriter ise “tam karşılanmamış” ya da “karşılanmamış” şeklinde bir incelemeye tabi tutulmuştur (http://www.ikv.org.tr/images/files/roadmap%20for%20visa%20liberalisation_final%20%28revisedversion%292.pdf, 02.12.2018’de erişildi).

Tablo 3.3: Vize muafiyeti yol haritası başlıkları

BLOKLAR	KRİTER SAYISI	0	1	2	3	4
BLOK 1: BELGE GÜVENLİĞİ	7	-	1	1	2	3
BLOK 2: GÖÇ YÖNETİMİ	28	2	5	16	3	2
BLOK 3: KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ	21	3	7	6	3	2
BLOK 4: TEMEL HAKLAR	9	-	3	-	1	5
BLOK 5: GERİ KABUL	7	5	1	-	-	1
TOPLAM	72	10	17	23	9	13

Kaynak: (AB, http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2014/245/056_061.pdf, 01.12.2018’de erişildi.)

Vize serbestisi yol haritasında yer alan 72 kriter 5 başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; belge güvenliği, göç yönetimi, kamu düzeni ve güvenliği, temel haklar ve geri kabul’den oluşmaktadır. Türkiye’nin kriterleri karşılamadaki uyumu incelendiğinde temel haklar ve belge güvenliği konusunda başarılı bir çerçeve çizdiği, göç yönetimi ve kamu düzeni ve güvenliği konusunda yeterli aşamaya ulaşmadığı ancak geleceği ile ilgili olumlu bir yaklaşım içinde olduğu görülmektedir. Ancak Geri kabul başlığına gelindiğinde uyumun yakalanması açısından başarısız olduğu fark edilmektedir. Yukarıdaki tabloda yer alan bilgiler ışında Türkiye 2 başlıkta başarılı olurken, diğer üç başlıkta ise ortalamada kaldığı ifade edilmektedir (AB, http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2014/245/056_061.pdf, 01.12.2018’de erişildi).

Günümüze kadar Avrupa komisyonu tarafından Vize serbesti sürecindeki ilerlemeyi içeren üç adet rapor yayımlanmıştır. Bunlardan ilki yukarıda yer aldığı üzere 20 Ekim 2014 tarihinde yayımlanmıştır. İkinci ilerleme raporu 4 Mart 2016 tarihinde ve son ilerleme raporu ise 4 Mayıs 2016 tarihinde yayımlanmıştır. Bu ilerleme raporları ile ortaya koyulan 72 şarttan hangilerinin karşılanıp karşılanmadığı raporlanmıştır. Söz konusu kriterlerin karşılanmasında önem bir adım 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile atılmıştır. Böylelikle yabancıların

Türkiye'ye girişini, ülkede ikamet etmesini ve çıkışını, vize işlemlerini ve sınır dışı hükümlerini içeren yasal bir mevzuatın eksik olduğu ve yeni yaşanan gelişmelere cevap veremediği ifade edilerek bu konuda uluslararası hukuka uygun bir metin oluşturulmuştur (http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik, 02.12.2018'de erişildi).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun beşinci bölümünde yer aldığı üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve AB Müktesebatına uyum sağlama ve göç politikalarının ortak bir seyir izlemesi konusunda gelişme kat edilmiştir. Böylelikle geri kabul anlaşması ile birlikte ileri sürülen yol haritasında yer alan kriterlerden 65 tanesi karşılanmıştır. Söz konusu kriterlerden ikisi ki bunlar 3. Kuşak biyometrik pasaportlara geçiş ve geri kabul anlaşmasının vize muafiyetiyle aynı zamanda yürürlüğe geçirilmesi belli bir zamana bağlı olduğundan sürecin devam ettiği ifade edilmiştir. Ancak geriye kalan 5 şartın¹⁸ karşılanamamış olduğu ifade edilmiştir (<http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitabi.pdf?sfvrsn=0> , 02.12.2018'de erişildi : 80)

Türk vatandaşlarına vize muafiyetini sağlayacak öneri söz edilen şartların ivedilikle karşılanması şartıyla 4 Mayıs 2016 tarihinde Konsey ve Avrupa Parlamentosuna sunulmuş olup kriterler sağlanmadığı gerekçesiyle Avrupa Parlamentosu herhangi bir işlem tesis edilemeyeceğini belirtmiştir. Türkiye'nin 2016 yılında yaşamış olduğu darbe teşebbüsü bu kriterlerin karşılanması noktasında yaşadığı sıkıntıların temel sebebi olarak ifade edilmektedir. Ancak yerine getirilemeyen kriterlerin nasıl karşılanması gerektiği konusunda çalışmalar devam etmekte olup Türkiye bu konudaki incelemesini 7 Şubat 2018 tarihinde komisyona iletmıştır (<http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitabi.pdf?sfvrsn=0>, 02.12.2018'de erişildi: 80).

Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşmasını uygulamanın karşılığında vize muafiyetini talep ederek gerçekten geri kabul anlaşmasının doğurduğu külfetle eşdeğer bir kazanım sağlayıp sağlayamayacağı üzerinden bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. Türk

¹⁸ Europol ile operasyonel işbirliği anlaşması imzalanması; kişisel verilerin korumasına ilişkin mevzuatımızın AB ile uyumlu hale getirilmesi; yolsuzluğun önlenmesi için Avrupa Konseyi tavsiyelerinin yerine getirilmesi; cezai konularda üye ülkelerle etkin adli işbirliği sağlanması; ve terörizmle mücadele mevzuatı ve uygulamasının AB standartlarına uygun şekilde gözden geçirilmesi

vatandaşlarına sağlanacak vize muafiyeti belli sürelerle kısıtlı olacaktır. Dolayısıyla Türk vatandaşlarına Avrupa ülkelerinde ikamet etme ya da çalışma gibi fırsatlar sağlanmayacaktır. Sadece gezi amacıyla kullanılabilir vize muafiyeti dar gelirli Türk vatandaşları açısından bir kazanım olarak değerlendirilmeyecektir. Geri kabul anlaşmasının transit ülke olarak Türkiye'ye yüklediği sorumluluk ile karşılaştırıldığında vize muafiyetinin bir kazanç olarak değerlendirilemeyecektir (Reçber 2018 :249).

AB'nin Türkiye ile vize diyalogunu başlatmasının yanı sıra bu konuda yeterince istekli olup olmadığı tartışma konusu olmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin önüne şart olarak koyulan 72 kriterin çok fazla olduğu ve Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe üye olmadan sağladığı vize muafiyeti Türkiye'nin önüne engeller silsilesinin sonunda gerçekleştirilecek bir durum olarak getirilmektedir. Vize muafiyetinin geri kabul anlaşması ile değil de 1986 yılında tam üyelik başvurusu ile başlaması gerektiğini savunanlara göre Türkiye önündeki bütün şartları yerine getirmiş olsa dahi AB'nin yeni engeller ve kriterlerle Vize muafiyetini sağlamayacağı düşünülmektedir (<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201803271032801645-turkiye-ab-varna-vize-gumruk-birligi-ab-surec-ege-akdeniz-kibris-gorus/> , 01.12.2018'de erişildi).

3.10.4.2. Mali Yardımlar

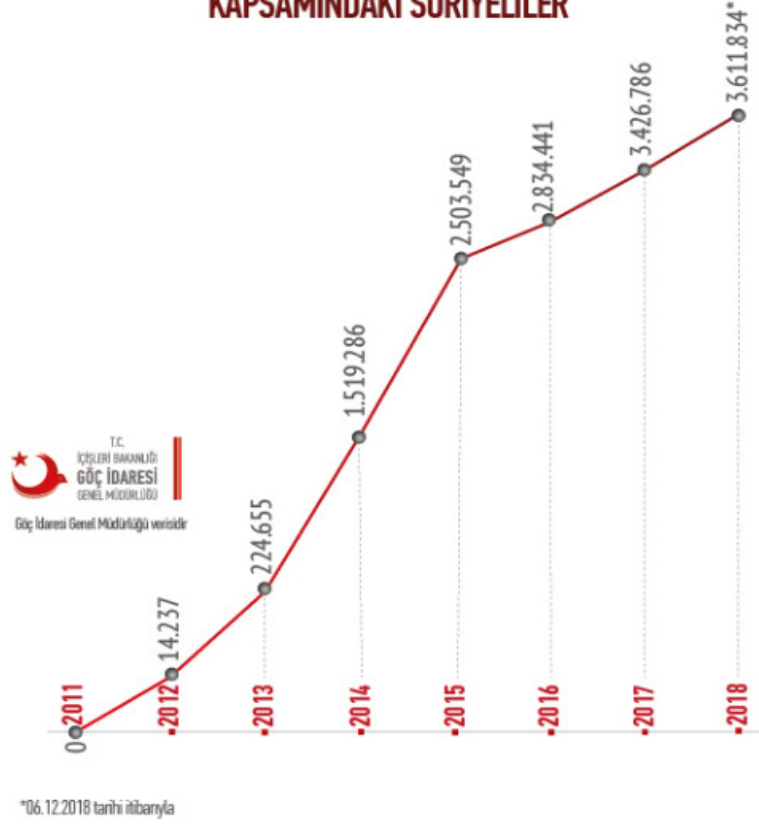
Geri kabul anlaşmasının yaratacağı mali külfetin taraflar arasında paylaşılması en önemli konulardan biri olarak ortaya çıkmaktadır GKA ile yalnızca ulaşım ve transit geçiş masraflarını kimin üstleneceğine dair hüküm belirtilmiştir. Bu kapsamda ; Türkiye ve AB'nin geri kabul yükümlülükleri çerçevesinde değerlendirilen işlemlerde talepte bulunan devlet ilgili kişinin talepte bulunulan devletin sınırlarına girinceye kadar ki ulaşım masraflarını karşılayacaktır. Ayrıca transit geçiş işlemleri için ise talepte bulunan devlet ilgili kişinin son varacağı ülkenin sınırına kadar olan ulaşım masraflarını karşılayacaktır (GKA Madde 16). Göç akımlarının yönünün Türkiye üzerinden AB'ye olduğu göz önüne alındığında geri kabule konu olan kişilerin Türkiye sınırlarına kadar olan masrafları AB tarafından karşılanacak olup kişilerin kendi ülkelerine gönderilinceye kadar ki idari gözetim altında geçirdiği süredeki iaaşe ve ulaşım

masraflarını Türkiye üstlenecektir. Dolayısıyla ortaya çıkacak külfetin ekonomik bir sorun teşkil edebileceği düşünülmektedir.

Uluslararası ilişkilerde yaşanan güncel gelişmeler neticesinde Suriye savaşı ile birlikte Türkiye'nin yanında birçok ülke, göç etmek zorunda olan insanların ortaya çıkardığı ekonomik maliyetin tesiri altına girmişlerdir. Türkiye ile birlikte diğer sınır komşuları olan Lübnan, Irak, Ürdün gibi ülkeler ve yabancıların hedefinde yer alan AB ülkeleri de mali sorunlarla karşılaşmış olsalar da Türkiye'nin 3 Milyondan fazla yabancıya kucak açması sonucunda karşılaştığı maddi boyut oldukça ağır olmaktadır (Bozkurt 2016 :397-398). Yapılan açıklamalar neticesinde Geçici Koruma kapsamında Suriyeliler için yapılan harcamaların 84 milyar 880 Milyon lira(dolar olarak ifade edildiğinde 30 Milyar 285 milyon 573 Bin dolar) olduğu belirtilmiştir (<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201712061031278968-recep-akdag-suriyelilere-harcanan-para/> , 01.12.2018'de erişildi) .

AB Türkiye'ye Suriyelilere yardım kapsamında 3 Milyar Avro destek sözü vermiştir. Ancak söz konusu yardımın ancak 1 Milyar 850 Milyonu Türkiye'ye ulaşmıştır. Türkiye'nin geçici koruma altına alarak sağlık, eğitim, işgücü piyasasına katılım ve toplumsal uyum gibi konularda Suriyelilere yaptığı harcamaların kolaylaşması için AB'ni taahhütte bulunduğu ikinci 3 milyar Avro'nun Türkiye'ye gönderilmesi gerekmektedir (https://www.ntv.com.tr/turkiye/varnada-turkiye-ab-zirvesi,yhptQ0l6_Eaw8LSgCZaCWg , 12.12.2018'de erişildi).

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

Kaynak: Göç idaresi Genel Müdürlüğü (2018), http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, 12.12.2018 'de erişildi.

Türkiye 2018 yılı verilerine göre 3.611.834 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Bu sayı ile Türkiye en fazla Suriyeli mülteci kabul eden ülke olmaktadır. Yaşanan mülteci göçünün ekonomik ve toplumsal anında yaratacağı çeşitli etkiler göç yönetimi konusunda Türkiye'nin ne kadar başarı sağlayabileceğini gösterecektir.

Yaşanan savaş nedeniyle yoğun bir Suriyeli göçünün yaşanmasının yanı sıra Türkiye hali hazırda birçok farklı ülkeden gelen ve korumaya muhtaç yabancıya koruma sağlamaktadır. 2017 yılı verilerine göre Türkiye'de 112.415 uluslararası koruma başvurusu alınmıştır. Uluslararası Korumaya başvuran yabancıların uyruklarına göre dağılımına bakıldığında Irak başta olmak üzere Afganistan, İran, Somali, Pakistan, Yemen, Türkmenistan, Filistin ve Özbekistan'ın olduğu görülmektedir (http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararası-koruma_363_378_4712, 05.12.2018'de erişildi).

Türkiye'nin yaşanan mülteci krizinde ortaya koyduğu güçlü çaba sayesinde uluslararası arenada sorumluluk alan ülkelerdendir. Bu kapsamda insani yardım ve diğer destekler konusunda oldukça büyük maddi külfetle karşı karşıya kalmaktadır.

Avrupa Komisyonu Türkiye'nin üstlendiği bu çaba karşısında Savaş mağduru göçmenlere destek amacıyla 3.4 Milyar avro yardımda bulunmuştur. Ancak ortaya çıkan krizin kolay kolay atlatılamayacağı göz önüne alındığında Mart 2016 yılında Türkiye'deki uluslararası korumaya ihtiyaç duyan yabancılar için Mali yardım Programı uygulamaya koyulmuştur. Söz konusu yardım programı ile insani yardım, göç yönetimi, eğitim, sağlık, altyapı ve sosyo-ekonomik açıdan korumaya ihtiyaç duyan yabancıların ve ev sahibi kuruluşlara destek olmak amacıyla planlanmıştır. Mali yardım Programının insani yardım boyutunu ECHO (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları) desteklemektedir. Geriye kalan başlıklar ise IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı), ICSP (İstikrar ve Barışa Katkı Aracı) ve EUTF (AB Güven Fonu) çerçevesinde uygulama alanı bulmaktadır(<https://www.avrupa.info.tr/tr/turkiyedeki-multeci-krizine-avrupa-birliginin-mudahalesi-710>, 02.12.2018'de erişildi).

AB üyeliğe aday ülkelerin çeşitli reformlarını gerçekleştirmesine katkı sağlamak amacıyla mali yardım sağlamaktadır. Bu kapsamda 1964 yılından itibaren Türkiye 'de söz konusu yardımlardan faydalanmıştır. 1964 yılından 2000 yılına kadar AB tarafından Türkiye'ye 454 Milyon Avro mali destek sağlanmış olup 2001-2006 yılları arasında ise bu tutar 1 milyar 708 Milyon avro olarak belirlenmiştir. 2017 yılından itibaren ise AB yapmış olduğu yardımları “ Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı” (Instrument for Pre-accession Assistance –IPA) kapsamında gerçekleştirmiştir. IPA – I dönemi olarak nitelendirilen 2007-2013 bütçe döneminde Türkiye'ye 4 Milyar 799 milyon Avro yardım sağlanmıştır (<http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitabi.pdf?sfvrsn=0> ,03.12.2018'de erişildi).

2014-2020 Bütçe Dönemi Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Fonunun Aday Ülkelere Göre Dağılımı												
	Yüzölçümü (km ²)	Km ² Başına Katkı (€)	Nüfus ⁸⁸	Kişi başına Katkı (€)	2014 (Mln €)	2015 (Mln €)	2016 (Mln €)	2017 (Mln €)	2018 - 2020	TOPLAM (2014-2020)	Yıllık Ortalama	Yüzdelik Oran
Makedonya	25.713	25.831	2,066	322	85,7	88,9	91,6	94,9	303,1	664,2	94,9	7,95%
Türkiye	783.562	5.684	76.668	58	620,4	626,4	630,8	636,4	1.940,0	4.454,0	636,3	53,31%
Arnavutluk	28.750	22.591	2,896	224	83,7	86,9	89,7	92,9	296,3	649,5	92,8	7,77%
Bosna-Hersek	51.209	3.238	3,831	43	39,7	39,7	42,7	43,7	-	165,8	23,7	1,98%
Karadağ	13.812	19.338	0,622	430	35,9	35,6	37,5	39,6	118,5	267,1	38,2	3,20%
Sırbistan	77.474	19.465	7,147	211	195,1	201,4	207,9	215,4	688,2	1.508,0	215,4	18,05%
Kosova	10.887	59.300	1,821	355	83,8	85,9	88,7	91,9	295,3	645,6	92,2	7,73%
TOPLAM	991.407	8.427	95,049	88	1.144,3	1.164,8	1.188,9	1.214,8	3.641,4	8.354,2	1.193,5	100,00%

Kaynak: (<http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitabi.pdf?sfvrsn=0>, 03.12.2018'de erişildi).

Şekilde ifade edildiği üzere 2014-2020 dönemini kapsayan IPA-II bütçesine göre Türkiye'ye ayrılan ödenek 4 milyar 454 Milyon Avro olarak belirtilmiştir.

Komisyondun ifadesine göre önümüzde ki bütçe dönemi(2021-2027) katılım öncesi mali yardımların ülkeler nezdinde değil birliğe adaya olan ülkelerin hepsine ortak bir bütçe oluşturulması kararlaştırılmıştır. İçinde bulunduğumuz bütçe döneminde Türkiye 'ye 4 Milyar 454 Milyon Avro taahhüdü verilmiş ancak şimdiye kadar 315 milyon Avro'nun aktarıldığı ifade edilmektedir. Türkiye'de yaşanan olaylar sebebiyle demokrasi ve insan hakları gerekçe gösterilerek yardımların kesildiği belirtilmektedir (<https://tr.sputniknews.com/avrupa/201806151033877160-ab-turkiye-mali-yardim/>, 01.12.2018'de erişildi)

3.10.4.3. Gümrük Birliğinin Modernizasyonu

Türkiye 1996 yılında katıldığı gümrük birliğine yepyeni bir özellik katmıştır. Türkiye AB üyesi olmadığı halde gümrük birliğine katılan tek ülke olmuştur. Bu yöntemin tercih edilmesinin sebebi AB ile ekonomik bütünleşme sağlanırsa kaçınılmaz olarak daha sonra siyasi bütünleşmenin de gerçekleşeceği düşüncesinin hakim olmasıdır. Fakat bu yönde beklentiler sağlanamamış AB ve Türkiye arasındaki iktisadi

ilişkiler ivme kazanırken günümüzde hala siyasi bütünleşme sağlanamamıştır (Bayraklı, Güngörmez 2016: 5).

Türkiye'nin birlik ile ekonomik entegrasyonu ve ilişkilerin geliştirilmesine bağlı olarak ortaya koyulan hedefler doğrultusunda günümüzde Türkiye ticaretinde en büyük pay sahibi AB'dir. Aynı şekilde Türkiye ise AB'nin ekonomi ortağı olarak beşinci sıradadır. Taraflar arasında ithalat ve ihracat ilişkilerine bakıldığında Türkiye ticaretinde her beş üründen ikisi AB ile ilgilidir. Söz konusu ürünler ya AB'ye gönderilmekte ya da AB'den alınmaktadır. Son dönemde gümrük birliğinin yenilenmesi hakkında 21 Aralık 2016'da bir karara varılmış ve görüşmelerin gerçekleşmesi yönünde tavsiye kararı alınmıştır. Birlik komitesi ele alınmamış olan konuları sonuca bağlamak üzere 2017 yılında bir araya gelmiştir (Avrupa Komisyonu 2018).

2018 yılı AB ilerleme raporunda 29. Fasılda yer alan Gümrük birliği konusunda Türkiye "iyi düzeyde hazırlıklıdır" ifadesine yer verilmiştir. Ancak bununla birlikte raporun düzenlendiği süreçte herhangi bir ilerleme kaydedilmediği, vergi muafiyeti, serbest bölgeler, gözetim tedbirleri ve tarife kotalarının yönetiminin AB müktesebatıyla veya Türkiye'nin Gümrük Birliği yükümlülükleri ile tam olarak uyumlu olmadığı belirtilmiştir. Önümüzdeki yıllarda yasal ticaretin geliştirilmesine katkı sağlayacak risk-temelli kontrolleri ve basitleştirilmiş yöntemlerin uygulanması ve dış alım ve dış satımın önündeki engellerin kaldırılarak malların serbest dolaşımının sağlanması gerektiği belirtilmiştir (İlerleme Raporu 2018: 94)

3.10.4.4. Müzakerelerin Canlandırılması

AB'nde Türkiye'nin Birliğe üye olması konusunda farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. AB kamuoyunun bir kısmı Türkiye'nin birliğe üye olması gerektiği yönünde görüş bildirirken Türkiye'nin laik bir görünüm sergilemesi sebebiyle birliğe olumlu yönde katkı sağlayacağını aksi halde Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfus ve coğrafi olarak enerji kaynaklarına ulaşımı kolaylaştırma gibi fırsatlardan yararlanılamayacağı savunulmaktadır. Türkiye'nin üye olmaması gerektiğini savunan bir diğer kesim ise ikinci görüşü oluşturmaktadır. Bunlara göre Türkiye'nin toplumsal

yapısının AB'ye uymayacağını, İslam dininin Avrupa entegrasyonuna engel teşkil edeceği ifade edilmektedir. Üçüncü ve son görüş ise Türkiye'nin birliğe üye olarak alınmaması ancak ilişkilerin tamamen koparılmamasını savunmaktadır. "Ayrıcalıklı Ortaklık" olarak ifade edilebilen kavram gereğince Türkiye'nin AB siyasetini takip etmesi ancak herhangi bir konuda söz sahibi olmayacağı temeline dayanmaktadır (Dalar 2018: 124-127). AB kamuoyunda bu denli farklı görüş ayrılıklarının olması Türkiye'nin üyeliği önündeki sorunlarından biri olarak ifade edilebilir.

Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri yukarıda açıklandığı üzere 1959'dan günümüze değin evrilen bir tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmektedir. Bu tarihten itibaren Türkiye ve Avrupa Birliği arasında gerek ekonomik beklentiler gerekse siyasi beklentiler sebebiyle bir durup bir devam eden ilişkiler ağına sahne olmuştur. AB'nin 2004 yılında Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturmadan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni (GKRY) AB'ye üye olarak kabul etmesi üzerine Türkiye 2005 yılındaki Ankara Anlaşmasına ek protokolü imzalarken GKRY'ni tanımadığını beyan etmiştir (Bağcı 2018: 24). 11 Aralık 2006 Tarihinde Avrupa Konseyi Türkiye ile olan görüşmelerdeki 8 görüşme faslının bekletileceğini belirtmiştir. AB'ye üye olup Türkiye'nin üyeliğini olumsuz olarak değerlendiren Fransa ve GKRY birçok faslın açılmasını bloke etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin tüm kriterleri sağlamasının ardından ülkelerinde referandum yapılarak olumlu olması sonucunda Türkiye'nin üye kabul edileceğini savunan ve birçok AB üyesi ülke tarafından desteklenen bu görüş üzerine Türkiye AB müzakereleri tıkanma noktasına gelmiştir (Bayraklı ve Güngörmez 2016: 2). Türkiye'nin diğer aday ülkelerle aynı kefeye koyulmadığı anlaşılmaktadır.

2013 yılında imzalanarak 2014 yılında yürürlüğe giren geri kabul anlaşması Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerine yeni bir soluk kazandırdığını söylemek mümkündür. AB topraklarına yönelen göçün Türkiye tarafından durdurulmasını sağlayacak bunun karşılığında Türkiye kamuoyu üyelik konusunda ümitlendirilerek Türk vatandaşlarına 90 güne kadar Schengen alanında kalma hakkı sağlayacaktır. Türkiye geri kabul anlaşmalarını 1 Haziran 2016 tarihi itibarıyla tüm hükümleriyle yürürlüğe koyduğu halde AB vize serbestisi için Türkiye'nin karşılaması gereken 5 kriterin daha olduğunu

öne sürerek süreci başlatma konusunda çekingen davranmaktadır. Türkiye'nin GKA'nı fesih hakkı olduğu halde bu yöneme başvurmamaktadır (Cavlak 2018: 53-54).

2013 yılında geri kabul anlaşmasının imzalanması ile ilişkilerin iyiye gittiği yönündeki düşünce 2016 yılına gelindiğinde sekteye uğramıştır. 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de emir komuta hiyerarşisi dışında gerçekleşen darbe girişimi Cumhurbaşkanı'nın halkı sokaklara davet etmesi ve halkın bu mesaja cevap vermesi sonucunda akşam saatlerinde başlayan darbe girişimi ertesi gün sabah saatlerine doğru bastırılmıştır (Kakışım, Erdoğan 2018: 401). Türkiye'nin yasal hükümetini devirmeye yönelik olarak illegal yapılanan Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) tasfiyesi için olağan üstü hal kararı alındı. Türkiye tarafından demokrasinin zaferi olarak değerlendirilen 15 Temmuz gecesi AB ülkeleri tarafından hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı ve demokrasinin tehlike altında olduğu bir ülke olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (Nas 2016: 3).

Avrupalı devletlerin başarısız darbe girişimi karşısında sergiledikleri tavrın birbiriyle çeliştiği ifade edilmektedir (Dalar 2018:135). Darbe girişimi sonrasında AB darbe'nin kınandığını belirten açıklamalar yapmış ancak FETÖ üyesi olduğu tespit edilen kişilerin tutuklanması, kamu görevlerinden açığa alınmaları ve ihraç edilmeleri, örgüt ile bağlantılı üniversite ve gazetelerin kapatılması AB'de kaygılara neden olmuştur. Hukuk devleti ve demokrasinin üstünlüğü gibi konuların göz ardı edildiği ifade edilmiştir (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42993589>, 13.12.2018'de erişildi). AB konsey başkanı ve Avrupa Komisyonu başkanı kendileri için önemli bir müttefik olarak nitelendirdikleri Türkiye'de demokrasinin ve hukukun üstünlüğü konusunda hem fikir olduklarını içeren açıklamalarda bulunmuştur. Avrupa Parlamentosu Başkanı ise Türkiye'nin sergilediği tutumu olumlu olarak nitelendirmiş ve yaşanan şiddet ortamının bir an önce son bulmasını temenni etmiştir (<https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=1517>, 13.12.2018'de erişildi).

Türkiye'de yaşanan olayları öne sürerek kimi ülkeler AB ile müzakerelerin sonlandırılması gerektiğini savunmuşlardır. Avusturya bu konudaki görüşleri desteklemekte olup Türkiye'nin demokrasi ve ekonomi alanında yeterli koşulları

sağlayamadığı için müzakerelerin sonlanması yönünde görüş belirtirken bu konuda diğer AB üyelerinin yetkilileri ile iletişime geçeceğini ifade etmiştir. Komisyon başkanı ise Avusturya başbakanının ifadesinin yanlış olduğunu Türkiye ile müzakerelerin kesilmesinin söz konusu olmadığını ifade etmekle birlikte Türkiye'nin içinde bulunduğu durumda AB üyesi olmasının mümkün olmayacağını açıklamıştır. Bununla birlikte Türk kamuoyunda desteklenen idam cezasının uygulanması konusunun AB müktesebatına uygun olmaması nedeniyle müzakerelerin devam etmesinin önünde engel olacağını ifade etmiştir (Nas 2016:5).

Türkiye'nin müzakere süreci 3 Ekim 2005 ile başlamış çeşitli siyasi sorunlar sebebiyle kimi zaman dondurulduğu kimi zaman yakın ilişkiler kurulduğu söylenebilir. Günümüze kadar müzakereler kapsamında 16 fasıl görüşmeye açılmış ve bu fasıllardan Bilim ve Araştırma başlığını içeren fasıl belli bir süreliğine kapatılmıştır. Avrupa Komisyonunun 2018 tarihli raporuna göre şu anki konumda yeni başlıkların görüşmeye açılması gibi bir konudan söz edilmemektedir. Ortaklık anlaşması kapsamında izlenen Türkiye'de gerçekleştirilen yenilikler ve ilerlemeler takip edilmektedir (Avrupa Komisyonu 2018).

Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin tamamlanması birçok sorunlu alanın giderilmesi ile mümkün olabilir. Öncelikle AB her aday ülke karşısında aynı ilkeleri savunmakta ve gerçekleşmesini beklemektedir. Bu durumda müzakerelerin tamamlanması ve hızı aday ülkenin bu ilkeleri karşılama süresine göre değişmektedir. Bu durumda Türkiye benimsediği toplumsal, kültürel ve hukuki değerler nedeniyle müzakerelerin uzamasına sebep olabilir. Bunun yanında Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde bir devlet politikası yerine hükümet politikası benimsemesi sonucu ilişkilerde stabil bir durumun sağlanması zorlaşmaktadır. Müzakere sürecinde Türkiye'nin sadece AB'nin beklentilerini karşılması ile son bulacak bir sürecin olmaması aynı zamanda AB üyesi, AB'ye aday ülkelerin ve kamuoyunun baskılarına maruz kalması görüşmeleri sekteye uğratan bir duruma neden olmaktadır. Kültür, kimlik ve din konularında AB farklılıkları tek bir potada bulunduran bir kurum imajı yaratmaya çalışsa da Türkiye'nin sahip olduğu değerlerin AB'ye ters düştüğü gerekçesi ile bir sorun olarak ortaya koyması ilişkilerin gidişatını etkilemektedir. Son olarak AB'nin içte yaşadığı bir takım

sorunları gideremeyerek Türkiye'nin üyeliği konusunda yeni şartlar öne sürerek müzakere hızını düşürmeye çalışması taraflar arasında soruna sebep olan bir diğer faktördür. En nihayetinde Türkiye'nin AB ile müzakerelerinin “açık –uçlu” olması tarafların bu üyeliği ne kadar istediğine bağlı olarak değişebilecektir (Sayın 2016 :56-59).

Türkiye'nin yaklaşık 13 yıldır AB ile üyelik müzakereleri yürütmekte ve sunulan 35 faslın tamamlanması için çok uzun yıllar gerekmektedir. Zira söz konusu dönem içerisinde ancak yarısı açılabilmiştir. Dolayısıyla taraflar arasında var olan güvensizlik sorunu sebebiyle yakın zamanda Türkiye'nin AB'ye üye olması beklenmemektedir. Yaklaşık 60 yıldır devam eden Türkiye AB ilişkilerinin ise tamamen son bulması olası görünmemektedir. Bunca yıl ekonomik ve siyasi bağlantılar geliştiren AB ve Türkiye'nin tekrar uzlaşma masasında bir araya gelmesi ve ilişkilerin daha akışkan bir zeminde devam etmesini garanti altına alacak bir rota çizmesi gerekmektedir(Boyraz 2016 ,<https://www.setav.org/15-temmuz-sonrasi-turkiye-ab-iliskilerinin-gelecegi/> , 13.12.2018'de erişildi).

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç bir yerden başka bir yere taşınmak şeklinde ortaya çıkan nüfus hareketleri olarak tanımlanmakla birlikte bu yer değiştirme hareketlerinin toplum üzerinde ekonomik, siyasi toplumsal ve kültürel olarak çeşitli etkileri olmaktadır. Göçün toplumu etkileme hususu giderek genişleyen bir alana yayılmamakta ve ulusal sınırlar içindeki yer değiştirmeler uluslararası nitelik kazanarak tüm dünyayı etkisi altına alan bir konu haline gelmektedir.

İnsanların göç kararını vermesinde çeşitli etkenlerin varlığından söz etmek mümkündür. Göç çeşitleri ve nedenleri aslında birbirinden farklı başlıklar altında açıklansa da göç kararı verilirken bu nedenlerin ve çeşitlerin iç içe geçebildiği değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın asıl konusu gereği iki ya da daha fazla devletin sınırlarını aşarak gerçekleştirilen uluslararası göç çeşidi üzerinde durulmuştur.

Devletlerin göçü bir sorun olarak ele almasının nedeni göçü kontrol altına alamamasıdır. Dolayısıyla devletler açısından düzenli göç sınırlara yapılan bir tehdit olarak değerlendirilmemekte asıl üzerinde durulması ve çözüme kavuşturulması gereken konunun yasa dışı yollardan bir devletin sınırlarının aşılması anlamına gelen düzensiz göç olduğu anlaşılmaktadır.

Göçü açıklamak üzere yola çıkan teoriler, ortaya koymuş oldukları tezler çerçevesinde göçü ele almaktadır. Oldukça karmaşık bir yapısı bulunan göç hareketlerini irdelemek için her bir teorisyen tek bir noktadan hareket etmektedir. Dolayısıyla tüm göç yapısını ele alacak nitelikte bir göç teorisinin bulunması beklenmemektedir. Her bir teori göçün farklı bir boyutunu değerlendirmektedir. Genel

olarak bakıldığında itme ve çekme teorisine uygun olarak göçmenlerin kaynak ülkenin itici faktörlerinden uzaklaşarak hedef ülkenin çekici şartlarına kavuşma istediği ile yer değiştirdiği söylenebilir.

AB uzun yıllar boyunca çeşitli göç hareketleri ile iç içe olmuştur. İkinci Dünya Savaşının son bulması ile ekonominin düze çıkmasını sağlamak amacıyla göçmen işçileri kabul etmiştir. Birliğin kalkınmasını sağlayacak unsurlar olarak değerlendirilen işçiler 1970’li yıllara gelindiğinde Petrol krizinin etkisiyle ekonomik olarak etkilenen Avrupa ülkelerinin engellemesiyle karşılaşmışlardır. AB’nin göçmenlerin gelişini durdurma kararı düzenli olarak devam eden göçün yerini düzensiz göçün almasına sebep olmuştur. Göçün bir problem olarak değerlendirildiği bu dönemde Birliğin sınırlarının korunması en önemli konular arasında yerini almıştır. Böylelikle Geri kabul anlaşmaları AB sınırlarını düzensiz göçmenlerden koruyacak ve çevre ülkelere sorumluluklar yükleyecek bir mekanizma olarak AB’nin dış politikasında bir araç olarak kullanılmıştır.

Geri kabul anlaşmaları uzun yıllardır var olan hatta temelleri 1800’lü yıllara dayanan metinlerdir. Birinci nesil GKA olarak nitelendirilen bu metinler o dönemde topraklarında istenmeyen kişilerin iadesini öngören düzenlemeler olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzdeki gibi üçüncü ülke vatandaşlarının kabulünü öngörmüş olsa da transit ülkelerin geri kabul zorunluluğu yoktur. 1900’lü yılların son döneminde uygulanan GKA’ı ikinci nesil geri kabul anlaşmaları olarak tanımlanmakla birlikte ilgili ülkelerin imzalaması karşılığında vize muafiyeti, mali yardımlar ve AB’ye üyelik gibi çeşitli argümanlarla desteklenmiştir. Son olarak 2000’li yılların başından itibaren üçüncü nesil GKA uygulanmaktadır. Bu anlaşmalar kapsamında transit ülkelerinde geri kabul yükümlülüğü altına sokulduğu görülmektedir.

Geri kabul anlaşmaları temelde, ilgili ülkenin ön gördüğü yasal düzenlemeleri gerçekleştirilmeden o ülkenin sınırlarından girilmesi ve yahut yasal olarak girildikten sonra kalış amacına uygun bir yasal düzenlemeden yoksun olan kişilerin ülkelere geri gönderilmesi prosedürleri içermektedir. AB karşılıklılık esasına dayanarak birçok ülke ile ikili geri kabul anlaşmaları imzalamaktadır. Topraklarına yasa dışı yollardan giren

yabancıların kaynak ülkesine hızlı bir şekilde gönderilmesi sağlanarak hem ülkelerle işbirliği geliştirmekte hem de güvenlik duvarını sağlamlaştırmaktadır. Son dönemde düzensiz göçmenlerin ulaşmak istediği nihai yer AB'dir. Kimi zaman ülkelere geri dönmek istemeyen yabancılar ülkelere ait bilgilere ulaşılmasını engellemek amacıyla sahip oldukları belgeleri ortadan kaldırmaktadır. Böyle bir durumda AB düzensiz göçmenin geçiş yaptığı üçüncü ülkelere de sorumluluk yüklemek istemektedir. İlgili ülkeler doğrudan kendi vatandaşı olmasa da topraklarını AB'ye geçiş için kullanan üçüncü ülke vatandaşlarını ya da vatansız kişileri de geri kabul yükümlülüğü altındadır.

AB bir taraftan kendi içinde bütünleşmeyi en üst seviyeye çıkarmaya çalışırken bir taraftan da sınırlarını tehlikeye sokan düzensiz göç akımlarını durdurmanın yöntemleri üzerinde çalışmaktadır. Birliğin bir bütün olarak hareket edebilmesi ve uygulamalarda yeknesaklık sağlanabilmesi için ortak göç ve mülteci politikası geliştirme yönünde düzenlemeler yer almıştır. Bunlar arasında 1992 Maastrich anlaşması ve 1997 Amsterdam anlaşması getirmiş olduğu yenilikler açısından önem arz etmektedir.

Türkiye göç hareketinde hem kaynak ülke hem de hedef ülke olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında coğrafi olarak göçe kaynaklık eden ülkelerle göçe hedef olan ülkeler arasında köprü vazifesi görmesi nedeniyle bir geçiş ülkesidir. Türkiye düzenli ve düzensiz göçün her iki çeşidi ile yoğun şekilde karşılaşmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün istatistiki verilerine göre 2017 yılında 32.058.216 yabancı Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapmıştır. Türkiye bulunduğu coğrafyadan kaynaklı olarak düzensiz göçe büyük oranda maruz kalmaktadır. Öyle ki 2009 yılından itibaren Türkiye'deki düzensiz göçmen sayısı sürekli olarak artmıştır. 2018 yılına gelindiğinde Türkiye'de 268.003 düzensiz göçmenin yakalandığı tespit edilmiştir. Yine 2017 yılında 112.415 yabancı ise Uluslararası Korumaya başvurmuştur. Suriye'de yaşanan iç çatışmaların etkisiyle milyonlarca insanın zorunlu olarak ülke içinde yer değiştirmesi ve ülkelerini terk etmeleri sonucu yaşanan göç olayları sınır komşusu olarak en başta Türkiye'yi etkilemiştir. Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı ise 3.613.961'dir. Dolayısıyla Türkiye göç alanında sorumluluk üstlenen ülkelerin başında gelmektedir.

Günümüzde tüm dünyayı etkisi altına alan göç akımları Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin ana gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri 1963 tarihli Ankara anlaşması ile başlamaktadır. Yarım asırdan fazla süredir Türkiye'nin AB içerisinde yer alma istediği sürecin siyasallaşması sebebiyle sekteye uğramıştır. Türkiye ve AB arasında 3 Ekim 2005 tarihinde başlayan müzakere süreci üye ülkelerin görüş ayrılıkları sebebiyle bir durup bir devam etmektedir. Kör total ilerleyen AB ile ilişkiler tarafların birbirine mecbur olması sebebiyle hiçbir zaman sonlanmamıştır. 2011 yılından başlayarak ortaya çıkan Suriye Krizi bölgede yaşayan insanların ülkelerini terk ederek AB sınırlarına girmeye çalışması göçün uluslararası gündemdeki önemini artırmıştır. Türkiye'nin düzensiz göçün kontrol edilmesi noktasındaki ehemmiyeti Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin tekrar canlanmasını sağlamıştır.

AB geri kabul anlaşması imzaladığı ülkelerle olduğu gibi Türkiye ile de süreci hızlandırmak ve geri kabulün uygulanması için heyecanlandırmak için vize muafiyeti, mali yardımlar, AB'ye tam üyelik gibi motivasyon unsurlarını Türkiye içinde kullanmıştır.16 Aralık 2013'de Türkiye ve AB arasındaki düzensiz göçmenlerin kabulünü öngören anlaşmanın imzalanması ile Türkiye'nin Schengen bölgesinde vizesiz seyahatinin önünü açan vize muafiyeti süreci de başlamıştır. Türkiye ve AB arasındaki geri kabul anlaşması vize muafiyeti süreci ile birlikte ilerlemesi planlanan bir yapı olarak ele alınmıştır. Zira Türkiye yıllardır süren AB üyeliği yolunda birlik içerisinde yer alan ülkelerin farklı tutumları sebebiyle sonuca ulaşma noktasında yaşadığı sıkıntıları sadece geri kabul anlaşması imzalayarak tekrar etmek istememektedir. Türkiye geri kabul anlaşmasının imzalanması ile yoğun bir göç akımına maruz kalacağı dolayısıyla ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan birçok sorunla karşı karşıya kalacağı düşüncesi taşıdığı için Geri kabul anlaşmasının imzalanma aşamalarını ağırdan almıştır. AB ise geri kabul anlaşmasının imzalanması karşılığında vize muafiyeti sürecini Türkiye'ye bir hediye olarak sunmaktadır. Bu sayede Türkiye kamuoyu tekrar AB üyeliği için heyecanlanacak hem de geri kabul anlaşması yürürlüğe sokulacaktır. Türkiye açısından ise Schengen bölgesinde 180 günde 90 güne kadar kalış sağlayacak vize muafiyeti üyeliğe giden yolda ilk adımı oluşturacağı düşünülmektedir. AB düzensiz göçün yaratacağı etkinin büyüklüğünün farkında olarak vize muafiyetinin yanında Mali

yardımlar, gümrük birliğinin modernizasyonu ve Türkiye'nin AB ile müzakerelerinin hızlandırılması için yeni fasılların açılması gibi tavizler vererek Türkiye'nin Geri kabul anlaşmasını uygulaması yönünde teşvik etmiştir.

AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmesi noktasında bir değerlendirme yapmak gerekirse bu konuda müzakere sürecini yürütürken uyguladığı gibi arafta bir politika sergilemektedir. Zira vize muafiyeti sadece geri kabul anlaşmasının uygulanması şartına bağlanmamış ayrıca Türkiye'nin yerine getirmesi gereken 72 Maddeden oluşan yol haritası oluşturulmuştur. 2015 yılında gerçekleştirilen mutabakat metnine göre geri kabul anlaşmasının üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler içinde geçerli olması karşılığında Ekim 2016 yılında vize muafiyetinin sağlanacağı belirtilmiştir. Türkiye yol haritasında belirtilen maddelerin büyük çoğunluğunu karşılmasına rağmen AB vize muafiyetini sağlama aşamasından uzak durmaktadır.

Geri Kabul Anlaşması'nın 23. Maddesi çerçevesinde Türkiye'nin üstlendiği düzensiz göçmen kabulünün ortaya çıkaracağı mali sorumluluğun AB tarafından destekleneceği yönünde hüküm belirtilmiştir. Türkiye sadece 3.5 milyondan fazla Suriyeliye 30 milyar doların üzerinde harcama yapmıştır. AB'nin bugüne kadar Türkiye'ye sağladığı mali yardımların bu harcamanın çok altında olduğu görölmektedir. AB Türkiye'ye ilk etapta 3 Milyar Avro yardımın yapılacağını belirtmesine rağmen 1 Milyar 850 Milyonun aktarıldığı ifade edilmektedir. Üstelik Türkiye'de 2016 yılında yaşanan siyasi sorunları gerekçe göstererek yardımların kesilmesi söz konusu olmaktadır. AB'nin Türkiye'ye sağlamayı öngördüğü yardımlar zaten yeterli değilken söz verdiği yardımları gerçekleştirme konusunda bile çekingen davrandığı görölmektedir.

AB'nin Geri Kabul Anlaşmalarını uygulama karşılığında Türkiye'yi teşvik etme hususlarından biride gümrük birliği alanında işbirliğinin güçlendirilmesidir. Fakat 2018 yılı ilerleme raporuna göre Türkiye'nin bu konuda herhangi bir ilerleme kat etmediği belirtilmiş olup Türkiye'nin ithalat ve ihracatın serbestleştirilmesi konusunda çalışmalar yapması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin AB üyeliğinin önünü açacak kolaylıkların sağlanması, görüşme başlıklarının açılması yönündeki sıcak hava 2016

yılında Türkiye’de yaşanan başarısız darbe girişimiyle oluşan ortam bahane edilerek durma noktasına gelmiştir. Günümüzde yeni bir müzakere başlığının görüşülmesi gibi durum söz konusu olmamaktadır.

Temelde mütakabiliyet esasına dayalı olan geri kabul anlaşmaları Türkiye ve AB üzerinden değerlendirildiğinde taraflar arasındaki eşitliğin sağlanamadığı görülmektedir. Esasında Türkiye’den AB ülkelerine ya da AB ülkelerinden Türkiye’ye düzensiz şekilde giriş yapan yabancıların iadesi öngörülen anlaşmada hukuki olarak bir orantısızlık yokken göç yollarına bakıldığında göçmenlerin genellikle Doğu Akdeniz rotasını izleyerek Türkiye üzerinden geçiş yaptığı gerçeğine dayanarak Türkiye ve AB arasındaki Geri Kabul Anlaşmalarının Türkiye’den çok AB’nin ihtiyaç duyduğu bir dış politika aracı olduğu değerlendirilmektedir.

AB göç politikalarının uygulanmasını sağlamak amacıyla Türkiye’den bir takım beklentilerin gerçekleştirilmesini talep etmiştir. AB coğrafi çekincenin kaldırılması ve Avrupa dışından gelen korumaya ihtiyaç duyan yabancılara da mülteci statüsü verilmesinin önünün açılması konusunda ısrarcı davranmaktadır. Coğrafi çekincenin kaldırılması ile Avrupa birliği Türkiye’yi güvenli üçüncü ülke olarak sığınma başvurusunda bulunanları gönderebilecektir. Türkiye ise sözleşmeden kaynaklanan hakkını kullanarak AB’nin göndereceği sığınmacıların sorumluluğunu almak istememektedir. Bu kapsamda Türkiye meşruhatlı yol haritası ile söz konusu coğrafi çekincenin kaldırılması ve AB’nin vize rejiminin benimsenmesi şartının ancak birliğe tam üyelik sağlandığında değerlendireceğini ifade etmektedir. Aynı zamanda sınır kontrollerinin artırılması AB’nin önem verdiği konular arasında yerini almış Türkiye bu konuda sorumluluk üstlenerek Türkiye’den AB bölgesine geçen düzensiz göçmen sayılarının düşmesine katkı sağlamıştır. Son olarak AB Türkiye’nin göç mevzuatını geliştirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Geri Kabul Anlaşması kapsamında Türkiye göç ve iltica alanında yasal mevzuatını AB standartlarına getirmiştir. 2013 yılında Yürürlüğe giren YUKK o güne dek AİHM’de bir çok kez Türkiye aleyhine sonuçlanan davaların son bulmasını sağlayacak düzenlemelere yer vermektedir. Öncelikle Göç alanında yetkili ve kurumsal bir yapılanma içine girilerek Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Uluslararası Koruma kapsamında mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma

statülerine yer verilmiştir. Geri göndermeme ilkesi bir kez daha teyit edilerek geçici koruma kavramı yasal bir zemine taşınmıştır. Sınır dışı ve idari gözetim konusunda gerekli şartlar belirtilmiştir. Türkiye açısından geri kabul anlaşmaları Türkiye üzerinden AB'ye giriş yapan üçüncü ülke vatandaşı ve vatansız kişilerin geri kabulünün ortaya çıkaracağı olumsuz durumların yanı sıra kurumsal bir göç yapısı ve mevzuatı geliştirme açısından ilerleme kaydetmesini sağlayacak düzenlemeler içermektedir.

AB temel olarak geri kabul anlaşmaları ile yaşamış olduğu düzensiz göç sorununu birliğin sınırlarının dışına taşıyarak çözmek istemektedir. Türkiye ile AB arasında imzalanan geri kabul anlaşması da aynı şekilde Türkiye üzerinden gelen düzensiz göçmenlerin AB sınırlarına ulaşmasının engellenmesi, sınırları aşanların ise tekrar Türkiye'ye geri gönderilmesi amacını taşımaktadır. Bu kapsamda AB'nin Geri Kabul Anlaşması ile topraklarına yönelen düzensiz göçü Türkiye'de durdurmak istediği ileri sürülebilmektedir.

Türkiye en fazla göçmen barındıran ülke olarak uluslararası arenada önemli bir konuma sahiptir. Bu durumda göç yönetimi konusunda zirvede olmasa da önemli ilerlemeler sağlamıştır. Türkiye'nin AB ile gerek müzakere süreci gerekse geri kabul anlaşmasının uygulanması hususunda ilişkilerin seyrini değiştirebilecek kapasitesi vardır. Türkiye'nin bu gücünü kendi çıkarlarını en üst seviyeye taşıması ve AB'nin bugüne kadar yerine getirmekten imtina ettiği yükümlülüklerini yerine getirmesi için kullanması gerekmektedir. AB'nin sınırların güvenliği söz konusu olduğunda ne kadar hassas bir tavır takındığını tahmin etmek zor olmayacaktır. AB'nin korumak için çaba harcadığı sınırlarını tehlikeye atacak en ufak bir krize karşı önlem alma içgüdüğü bundan sonraki süreçlerde de devam edecektir. Dolayısıyla düzensiz göçün transit ülkesi olan Türkiye'nin bu durumdan kazanç sağlamaya çalışması mantıklı bir davranış olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye ile Avrupa birliği arasındaki ilişkiler yaşanan çalkantılı dönemlerden sonra hala bir sonuca bağlanamamıştır. AB'nin vaatlerini gerçekleştirmekten uzak olduğu yadsınamaz bir gerçeklik olmakla birlikte bu davranış karşısında Türkiye'nin tamamıyla ilişkileri durdurması ve AB'ye tam üyelik hedefinden uzaklaşması doğru

olmayacaktır. 2016 yılında Türkiye’de baş gösteren siyasi olayları gerekçe göstererek Türkiye’nin AB üyeliğinden vazgeçilmesi konusunu gündeme getiren kesimin bu tutumlarını değiştirecek düzeyde AB müktesebatına uyum sağlayarak gelişme kaydetmeye özen göstermelidir.

Türkiye Geri kabul Anlaşması ile AB sınırlarına giren düzensiz göçmenleri kabul etme yükümlülüğü altında olup bu göçmenleri bir an önce kendi ülkelerine göndermeyi hedeflemektedir. Bunun için kaynak ülkelerle ikili geri kabul anlaşmalarının yapılmasına hız verilmelidir. Böylece geri kabulün yükü en aza indirgenebilecektir. Aksi takdirde menşe ülkesine gönderilemeyen düzensiz göçmenler Geri gönderme merkezlerinde tutularak yemek, barınma ve sağlık ihtiyaçları gibi birçok mali yükü Türkiye üstlenecektir.

Türkiye ve AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması, Türkiye’nin yoğun bir düzensiz göçmen kabulüyle sonuçlanmasa da göçmen akınının devam edeceği öngörüsüne dayanarak sınır güvenliği gibi konuları içerdiğinden AB açısından önemlidir. Türkiye açısından vize muafiyetinin sağlanmasına çok büyük anlamlar yüklenmektedir. Ortaklık anlaşmasından doğan hükümlerin tam olarak uygulanması ile aynı anlama gelecek vize muafiyeti için Türkiye’nin Geri kabul anlaşması gibi bir sorumluluğun altına girmesi düşündürücüdür. Öne sürüldüğü gibi vize muafiyeti yol haritasında belirtilen ve Türkiye tarafından yerine getirilmediği ifade edilen 5 maddenin karşılanması durumunda dahi AB’nin vize muafiyeti sağlayıp sağlamayacağı kesin değildir.

Yukarıda yer alan açıklamalar ışında çalışmanın başında ifade edilen varsayımların gerçekleştiği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Bu kapsamda geri kabul anlaşması ile tarafların ortaya çıkan yükümlülükleri eşit olarak paylaşması gerekirken Türkiye üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirirken AB’nin yükümlülüklerini karşılama noktasında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin geleceği konusunda olumlu hava yansıtan Geri Kabul Anlaşması tarafların beklentilerinin farklılaşması ve bu beklentilerin karşılanmaması sebebiyle istenilen gelişmeyi yaşatamamıştır.

KAYNAKLAR

18 Mart Türkiye-AB Zirve Sonuçları Hakkında İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirmesi, (<https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=1517>, 13.12.2018'de erişildi).

2013 Türkiye Göç Raporu (2014). Ankara: T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.

2014 Türkiye Göç Raporu (2015). Ankara: T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.

2015 Türkiye Göç Raporu (2016). Ankara: T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.

2016 Türkiye Göç Raporu (2017). Ankara: T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.

AB Bakanlığı, 18 Mart 2016 Tarihli Basın Açıklaması (http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf, 06.12.2018'de erişildi).

AB Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği(2018). AB ve Üyelik Sürecimiz Temel Bilgiler Kitabı, (<http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitabi.pdf?sfvrsn=0>, 02.12.2018'de erişildi).

AB Resmi İnternet Sitesi, VIS (Vize Yönetmeliği), <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114517>,02.12.2018'de erişildi).

Abadan Unat, Nermin (2011). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları .

Adıgüzel, Yusuf (2016). *Göç Sosyolojisi*. 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

AFAD, <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-TerimleriSozlugu?kelime=g%C3%BCvenli+%C3%BC%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC+%C3%BClke> , 11.10.2018’de erişildi).

AFAD. Açıklamalı Afet Yönetimi Terimler Sözlüğü. “Güvenli Üçüncü Ülke”, (<https://www.afad.gov.tr/tr/23792/AciklamaliAfetYonetimiTerimleriSozlugu?kelime=g%C3%BCvenli+%C3%BC%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC+%C3%BClke> ,11.10.2018’de erişildi).

Akalın, Ayşe (2012). “Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri”. *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. Ed. S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş : 89-106.

Akar, Sevda (2014). “Lizbon Antlaşması”nın Avrupa Birliği Bütçe Sürecine Getirdiği Yenilikler ve 2010 Avrupa Birliği Bütçesi”. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*. Cilt: 28. Sayı.1. İstanbul:161-170.

Akçadağ, Emine (2012). “Yasadışı Göç ve Türkiye”. *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*. Rapor No: 42 . İstanbul.

Akçay, Belgin ve Göçmen, İlke (2012). *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kuramlar ve Politikalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akçay, Ekrem Yaşar; Argun, Çiğdem ve Akman, Elvettin (2011). “AB’nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. Cilt.3. S.4. :117-131.

Akgün, Erhan (2011). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Akgür, Zeynep Gökçe (1997). *Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993)*. 1.baskı. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları Başbakanlık Basımevi.
- Akıncı, Buket; Nergiz, Ahmet ve Gedik, Ercan (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme”. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt:1.Sayı 2 :58-83.
- Akkaraca Köse, Melike (2014). *Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Akkayan, Taylan (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Akman, Adem ve Kılınç, İsmail (2010). “AB’de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları”.*Türk İdare Dergisi*. Sayı: 467: 9-29.
- Akşemsettinoglu, Gökhan (2011). “Avrupa Bütünleşme Projesinin Ve Genişleme Sürecinin Değişen Dinamikleri”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. Cilt: 10. No:1:1-18.
- Alakuş, Emre (2018). *Türkiye’de Göç Yönetimi ve Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıkan Akdağ, Gül(2005). “AB Kapısında Türkiye ve Göç Politikası”. *Stratejik Öngörü Dergisi*. Sayı: 4 (http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/ab_kapisinda_turkiye_ve_goc_politikasi_88baaa28-cfaa-4583-8504-2d2a496d672c.pdf ,01.10.2018’de erişildi).
- Arısan Eralp, Nilgün (2010). “Türkiye’nin Vize Politikası: AB’de Serbest Dolaşma Talebinden Vaz Mı Geçildi?”. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)* . TEPAV Değerlendirme Notu.

Asar, Aydoğan (2004). *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları* . Ankara: Emek Ofset.

Aslan, Cahit (2009).“Göç-Eğitim-Batman ve Çocuk: Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Göçün Aile ve Çocuk Eğitimi Üzerindeki Etkisi”, (<http://mehmetserifakaydin.blogspot.com/2009/06/goc-egitim-batman-ve-cocuk-dogu-ve.html>, 05.11.2018’de erişildi).

Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi . “Türkiye’deki Mülteci Krizine Avrupa Birliğinin Müdahalesi”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/turkiyedeki-multeci-krizine-avrupa-birliginin-mudahalesi-710> , 02.12.2018’de erişildi).

Avrupa Birliği. “Avrupa Komisyonu’nun Türkiye İle Vize Serbestliğine İlişkin Yol Haritası”, (http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2014/245/056_061.pdf, 01.12.2018’de erişildi).

Avrupa Komisyonu (2016). 2016 Türkiye Raporu. (https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, 09.12.2018 ‘de erişildi) .

Avrupa Komisyonu (2018). “AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi”, (https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_genislem_e_strateji_belgesi_turkiyeye_iliskin_bolumler_tr.pdf , 08.10.2018’de erişildi).

Avrupa Komisyonu (2018). 2018 Türkiye Raporu. (https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf, 15.12.2018’de erişildi) .

BBC, (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42993589>, 13.12.2018’de erişildi).

Bağcı, Hüseyin (2018). “Dönemlerle Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri”. *Avrupa Birliğinin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye*. Ed. İ. Sağsen ve M. Dalar. Ankara: Orion Kitabevi: 15-31.

- Bakırtaş, Tahsin (2012). “Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu ve Yansımaları”. *Alternatif Politika*. Cilt: 4. Sayı:2: 232–261.
- Baştürk, Şenol(2014) “Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar”.*Sosyal Politika*. Ed. A. Tokol ve Y. Alper. Bursa: Ezgi Matbaacılık. 295-311.
- Batır, Kerem (2017). “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Bir Hukuki Değerlendirme”.*Yönetim Bilimleri Dergisi*.Cilt:15. Sayı:30. 2017 :585-604
- Bayraklı, Enes ve Güngörmez, Oğuz (2016). “Avrupa Parlamentosu’nun Kararı ve Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği”. *SETA Perspektif*. Sayı: 158 (<https://setav.org/assets/uploads/2016/12/AP-Karari.pdf>, 13.12.2018’de erişildi).
- Bingöl, Aslıhan Selcen (2006). *Almanya ve Hollanda’da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri.
- Boyraz, Hacı Mehmet (2016). “15 Temmuz Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği”, <https://www.setav.org/15-temmuz-sonrasi-turkiye-ab-iliskilerinin-gelecegi/>, 13.12.2018’de erişildi).
- Bozkurt, Enver; Özcan, Mehmet ve Köktaş, Arif (2006). *Avrupa Birliği Hukuku*. 3.Baskı. Ankara: Asil Yayınları.
- Bozkurt, Kutluhan(2016). “Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması”.*TBB Dergisi*: 387-408.
- Bulut, Müge (2006). *Avrupa Birliği Rehberi* . İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Büyüktanır, Derya (2010). “Dış İlişkiler Kapsamında Avrupa Birliği’nin Tüzel Kişiliği ve Lizbon Antlaşması”, *Uluslararası İlişkiler*. Cilt 7. Sayı 27:87-110.

- Canbolat, İbrahim S. (2002) . *Avrupa Birliği, Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel Teorik Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*. 3. Baskı. Bursa: Alfa Basım
- Canpolat, Hasan ve Arıner, Hakkı Onur (2012). “*Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi*” Rapor No: 22. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM).
- Canyaş, Aslı Bayata (2015). “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AIHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”. *Hacettepe HFD*.5(1) :73–90.
- Castles, Stephen ve Miller, Mark (2008). *Göçler Çağı, Modern Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cavlak, Hakan (2018). “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Kırılma Noktaları”. *Avrupa Birliğinin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye*. Ed. İ. Sağsen ve M. Dalar. Ankara: Orion Kitabevi: 33-58.
- Cenevre’de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun (29/08/1961). *Resmi Gazete*, 359.
- Corbett, John (1885). “Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration”, CSISS Classics (<https://scholarship.org/uc/item/3018p230>., 08.11 2018’de erişildi).
- Çağatay Tekin, Beyza (2017). “Düzensiz Göçün Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye – AB Mutabakatının Avrupa Birliği’nin Uluslararası Kimliği Üzerindeki Etkileri”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt: 39. Sayı: 1: 659-678.
- Çağlayan, Savaş (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)* .17. Sayı: 67-91.

- Çakır, Sabri (2011). “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”.*SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*: 129-142.
- Çakmak, Haydar (2007). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Platin
- Çakran, Şebnem ve Eren, Veysel (2017). “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği Ve Türkiye Karşılaştırması”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 39: 1-30
- Çalış, Şaban H. (2016). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Çam, Fatih (2014). *Avrupa Birliği Göç Politikaları*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Çelik, Ahmet (2015). Türkiye AB Geri Kabul Anlaşması. *Konya Ticaret Odası*: 1-6 (<http://www.kto.org.tr/d/file/turkiye--ab-geri-kabul-anlasmasi.pdf>, 10.11.2018’de erişildi.
- Çelik, Faruk (2006). “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı: 27: 149-170.
- Çetin, İhsan (2012). *Gecekonduunun Mekan Sosyolojisi İzmir Araştırması* . İstanbul: Yaba Yayınları.
- Dalar, Mehmet (2018). “Avrupa Birliği Kamuoyunun Türkiye’nin üyeliğine Yaklaşımı: Tarihsel ve Siyasal Perspektif”. *Avrupa Birliğinin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye*. Ed. İ. Sağsen ve M. Dalar. Ankara : Orion Kitabevi : 115-144.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1993). “Ankara Anlaşması Ve Katma Protokol Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler” http://www.dtd.org.tr/_files/uluslararası/abankaraantlascca7masc4b1pdf.pdf , 04.12.2018’de erişildi).

Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. “29 Kasım 2015 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi”, (https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/29_kasim_2015_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf , 02.12.2018’de erişildi).

Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. “18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi”, (https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf , 06.12.2018’de erişildi).

Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. “Avrupa Birliğinin Tarihçesi”, (https://www.ab.gov.tr/_105.html , 10.11.2018’de erişildi).

Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. “Türkiye-AB ilişkilerinin Tarihçesi” , (https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html, 22.11.2018’de erişildi).

Dışışleri Bakanlığı. “Türkiye-AB Gümrük Birliği”,(<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birligi.tr.mfa>, 15.12.2018’de erişildi).

Doğan, Koray (2005). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu (17 Haziran 2003). Resmi Gazete, 4875/25141.

Dönmez Kara, Canan Öykü (2015). *Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’nin Politikaları*. Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durugönül, Esmâ (1997). “Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler İçinde Toplum ve Göç”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*,.Ankara: T.C. Başbakanlık D.İ.E Yayınları

Eker, Kemal (2008). *Türkiye’de Yasa Dışı Göç Sorunu*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

- Ekici, Süleyman ve Tuncer, Gökhan (2015). “Göç ve İnsan” . *Birey ve Toplum*. Cilt:5. Sayı: 9 :9-22.
- Ekinci, Mehmet Uğur (2016). “Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Ve Vize Diyalogu”. *SETA Yayınları*. 1. Baskı. (https://setav.org/assets/uploads/2016/07/tu%CC%88rkiye-ab_gka_.pdf, 15.12.2018’de erişildi).
- Ekşi, Nuray (2017). “18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Zirvesi Bildirisinin Hukuki Niteliği”. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*. 1 (1): 47-85. (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/430395>, 06.12.2018’de erişildi).
- Ekşi, Nuray (2015). “2014 Yılında Kabul Edilen İdari Yargıda İstinaf Müessesesinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Açılacak İdari Davalara Etkisi”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1: 12-43.
- Ekşi, Nuray (2016). *Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Elmas, Umut (2007). “Türkiye-AB İlişkileri”. Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi(TASAM). (http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/498/turkiye_-_ab_iliskileri, 22.11.2018’de erişildi).
- Ercan, Murat (2016). “Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması” .*Bölgesel Çalışmalar*. Cilt 1. Sayı 1: 1-22.
- Ercan, Murat ve Ayata, Ali (2016). 21. Yy’ da Türkiye- AB ilişkileri Algılar, Sorunlar ve Politik Yaklaşımlar. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Ersoy, Melih (1985). *Göç ve Kentsel Bütünleşme*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Erten, Rifat (2015). “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme” Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.1(19): 3-51.

Filiz, Şükriye Elif (2008). *Internal Migration Patterns Of Turkey*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Friedman, Thomas (2000). *Küreselleşmenin Geleceği*. İstanbul: Boyner Yayınları.

Frontex (2017), <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> , 23.12.2018’de erişildi.

Frontex, (Rapor)FIDH - Migreurop – REMDH Yunanistan ve Türkiye arasında Geri Çevrilme Sınırı, <http://www.frontexit.org/en/docs/59-rapport-frontex-greceturquie-frontiere-deni-turc/file> 08.12.2018’ de erişildi.

Gençler, Ayhan (2005). “Avrupa Birliğinin Göç Politikası”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Sayı:49: 173-197.

Gençler, Ayhan (2008). “Emeğin Enformel Küreselleşmesi: Yasadışı Emek Göçünde Türkiye Ayağı”, *Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu?* İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı: 25-50.

Geri Göndermeme İlkesi (2016), (http://madde14.org/index.php?title=Geri_G%C3%B6ndermeme_%C4%B0lkesi, 12.11.1018’de erişildi).

Global Migration Indicators (2018), (<https://gmdac.iom.int/global-migration-indicators-2018-report> 31.10.2018 ‘de erişildi).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). “Düzensiz Göç” (http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 ,10.01.2019’da erişildi).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018). “Geri Alım”, (http://www.goc.gov.tr/icerik6/geri-alim_363_378_10093_icerik , 01.12.2018’de erişildi).

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018). “Giriş-Çıkış”, (http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708, 12.12.2018’de erişildi).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018). “Genel Gerekçe”, (http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330 09.12.2018’de erişildi).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018). “Uluslararası Koruma”, (http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararasi-koruma_363_378_4712, 05.12.2018’de erişildi).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(2018). “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gerekçe”, (http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik, 02.12.2018’de erişildi).
- Göçmen, İlke (2014). “Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın Hukuki Yönden Analizi”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. Cilt:13. sayı:2: 21-86.
- Güleç, Cansu(2015) . “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”. *Tesam Akademi Dergisi*. 2 (2) :81 – 100.
- Günay, Enver, Atılgan, Dilek ve Serin, Emine (2017) . “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”. *Kahramanmaraş sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7(2) :37–60 (<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/issue/33603/372918> ,05.10.2018’de erişildi).
- Gürbüz, Şefika (2006).“Kırdan Kente Zorunlu Göçün Nedenleri ve Sonuçları”. 8-11 Aralık Uluslararası Göç Sempozyumu, İstanbul: Sistem Matbaacılık.
- Harçlar Kanunu (17 Temmuz 1964). Resmi Gazete, 492/11756
- Hasan, Canpolat (2015). “Küresel Göç Ve Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi” https://www.researchgate.net/publication/291519183_KURESELGOC_VE_TURKIYENIN_GOC_POLITIKALARININ_GELISIMI, 31.10.2018’de erişildi).

Horvath, Zoltan (2007). Hand Book on The European Union. Hungary: Hungarian National Assembly.

Hugo, Graeme. (1996). “Environmental Concernsand International Migration”. *International Migration Review*, 30:1: 105-131.

IOM Türkiye. “Yeniden Yerleştirme”, (<http://www.turkey.iom.int/tr/yeniden-yerle%C5%9Firme>, 12.11.2018’de erişildi).

İçduygu, Ahmet ve Aksel B. Damla (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye

İçduygu, Ahmet ve Ünalın, Turgay (1998). Türkiye’de İç Göç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İçduygu, Ahmet, Erder, Sema. ve Gençkaya, Ömer Faruk (2014). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus devlet oluşumunda Ulus-ötesi Dönüşümlere. Mirekoç Proje Raporları. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.

İçduygu, Ahmet, Sirkeci, İbrahim ve Aydıngün, İsmail (1998). “Türkiye’de İçgöç Ve İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi”. *Türkiye’de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayını: 207–244. (<https://works.bepress.com/sirkeci/16/> ,05.11.2018’de erişildi).

İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni (2011), ([https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/entegre_sinir_yonetimi_eylem_plani_asama_-_2-_projesi_basladi\(1\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/entegre_sinir_yonetimi_eylem_plani_asama_-_2-_projesi_basladi(1).pdf) , 09.12.2018 ‘de erişildi).

İltica ve Göç Mevzuatı (2005). Ankara: BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığının Eşleştirme Projesi Yayını. (http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, 31.10.2018’de erişildi).

İskan Kanunu (21 Haziran 1934). *Resmi Gazete*,2510/2733.

İskan Kanunu (26 Eylül 2006). *Resmi Gazete*,5543/26301.

Kakışım, Cemal ve Erdoğan, Seven (2018) . “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin Ardından Yaşanan Gelişmeler”. *KSBD*, Y. 10. Cilt: 10. Sayı:18: 399-420.

Kapu, Hüsnü (2012). TRA2’de Göç Olgusu: Sebep ve Sonuçlar Bağlamında Analitik Bir Araştırma. SERKA Kalkınma Ajansı.

Karpat, H. Kemal (2010). Osmanlı Nüfusu 1830-1914. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, Mahmut (2017). Türkiye ‘deki Suriyeliler: İç içe geçişler ve karşılaşmalar. İstanbul: Hiperyayın (https://www.researchgate.net/publication/320491237_Turkiye'deki_Suriyeliler_Ic_ice_Gecisler_ve_Karsilasmalar, 10.11.2018’de erişildi).

Keleş, Halil İbrahim(2014). “1996-2013 Yılları Arası Avrupa Birliği – Türkiye Dış Ticaret İlişkisi”. *Akademik Perspektif* :18-22.

Kirişçi, Kemal (2003). “The Question of Asylum and Illegal Migration in European Union-TurkishRelations”.*TurkishStudies* . 4(1).

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi. (<http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/TIntCovCivPolRights.pdf>, 12.11.2018’de erişildi).

Koçak, Orhan ve Gündüz R. Demet (2016). “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7, Sayı:12 :66-91.

- Koçak, Yüksel ve Terzi, Elvan (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt:3. Sayı:3: 163-184.
- Kolukıncık, Suat (2009). “Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8 (1), 1-20.
- Köktaş, Arif (2010) “Avrupa Birliği’nde Sınır Güvenliği ve Yönetimi İle İlgili Gelişmeler ve Türkiye’nin Yeni Bir Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları” . *Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları: 241-263. (<https://docplayer.biz.tr/15871950-Avrupa-birligi-nde-sinir-guvenligi-ve-yonetimi-ile-ilgili-gelismeler-ve-turkiye-nin-yeni-bir-sinir-guvenlik-birimi-kurma-calismalari.html>, 08.12.2018’de erişildi).
- Laçiner Sedat; Mehmet Özcan ve İhsan Bal (2004). *Türkiyeli Avrupa: Türkiye’nin Üyeliğinin Avrupa Birliğine Olası Etkileri*. İstanbul : Hayat Yayınları.
- Lee, Everett S. (1969). “A Theory of Migration”. *Migration*. Ed. J.A. Jackson. Great Britain: Cambridge University Press. 283-297.
- Marshall,Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim Sanat Yayınları .
- Merter, Feridun ve Talas, Mustafa (2013). *Sosyoloji*. 2. Baskı. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Messina, Antony M. (2007). *The Logics and Politics of Post WWII Migration to Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press. (<http://mcc.ysu.am/wp-content/uploads/2017/09/Anthony-M.-Messina-The-Logics-and-Politics-of-Post-WWII-Migration-to-Western-Europe.pdf>,10.11.2018’de erişildi).
- Mutluer, Mustafa (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

- Myron, Weiner ve Munz, Rainer (1997). “Migrants, Refugees and Foreign Policy : Prevention and İntervention Strategies”. *Third World Quarterly*. Vol:18. Issue 1. 25-51.
- Nas, Çiğdem (2015). “Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi”. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*. Cilt 23(2):169- 186.
- Nas, Çiğdem (2016) . “Darbe Girişimi Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri: Türkiye’nin AB’li Geleceği Açısından Çıkarımlar”. İKV Değerlendirme Notu. (https://www.ikv.org.tr/images/files/ikv_degerlendirme_notu_Darbe_girisimi_sonrasi_turkiye_ab_iliskileri.pdf, 11.11.2018’de erişildi).
- Neccar, Muhammed Şeyh Muhammed(2006). “Suriye’den Türkiye’ye Göç: Nedenler, Sonuçlar ve Umutlar”. *İlahiyat Akademi Dergisi*: 185-198
- NTV (https://www.ntv.com.tr/turkiye/varnada-turkiye-ab-zirvesi,yhptQ0l6_Eaw8LSgCZaCWg , 12.12.2018’de erişildi).
- OECD Göç Raporu (2017). (<http://gocvakfi.org/oece-2017-goc-raporu-yayinlandi/>, 31.10.2018’de erişildi).
- Oğuz , Gönül (2012). “Avrupa Birliği’nin Genişleme yorgunluğu sürecinde AB-Türkiye İlişkileri”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Yıl:8, Sayı:1, 8:49-73
- Okolski, M. (1999). “Migration Pressures in Europe”. European Populations: Unity in Diversity, Dir Van de Kaa, Guisepe Gesena (der.), European Association for Populations Studies, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Netherlands
- Ortaylı, İlber (2006). “Genel Göç Olgusu”, *Uluslararası Göç Sempozyumu 8–11 Aralık 2005*, İstanbul, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı.

- Özcan, Deniz Ela (2017). “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *İş Ve Hayat*: 183-215.
- Özcan, Mehmet (2005). Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak bir sığınma Hukukunun ortaya Çıkışı . Uluslararası Stratejik araştırmalar Kurumu.
- Özcan, Mehmet (2010). Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda? .Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK).
- Özer, İnan (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özerim, Gökay (2014). “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi”. *Ege Stratejik Araştırma Dergisi. Cilt 5. Sayı 1*: 11-48.
- Özkerim Güner, Neslihan(2016). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü” .*Göç Araştırmaları Dergisi. Cilt: 2. Sayı: 2.* 212-241.
- Özsöz, Melih (2014). “ Türk Vatandaşlarının Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası”. *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Yeni Gündem*. Ed. B Akçay. Ankara: Seçkin Yayıncılık :131-154.
- Özsöz, Melih(2013). “Türkiye’nin AB Üye Ülke Vatandaşlarına Uyguladığı Vize Politikası”. AB Üye Ülke Vatandaşlarının Türkiye’ye Vizesiz Seyahatine İlişkin Senaryo. İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu (<https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/degerlendirmenotu66mart2013.pdf>, 10.10.2018’de erişildi).
- Özyakışır, Deniz (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Pasaport Kanunu(24 Temmuz 1950). *Resmi Gazete*, 5682/7564.

- Ravenstein, Ernest George (1885). “The Laws of Migration.” *Journal of the Royal Statistical Society* 48 (2): 167–23.
- Reçber, Kamuran (2016). *Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Hukuku*. Bursa: DORA Yayıncılık.
- Reçber, Kamuran (2018) . “Türkiye –Avrupa Birliği İlişkileri : Hukuki Bir Analiz”. *Avrupa Birliğinin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye*. Ed. İ. Sağsen ve M. Dalar. Ankara : Orion Kitabevi . 235-250.
- Sağlam, Serdar (2006). “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*. 33:44.
- Sallangül, Songül (2002). “Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar”. *İnsan Hakları Yıllığı*. Cilt 23-24: 79-93.
- Samur, Hakan (2008). “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 5(2): 1-16
- Savaşeri, İbrahim Uğur (2014). *Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetiminin Türkiye’nin Sınır Güvenliğine Etkisi ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Sayın, Önal (2001). “Gezegimizin Küreselleşmesi”. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi Sayı:8-9.
- Sayın, Yusuf (2016). “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* .Cilt:19. Sayı:2 .41-62
- Sever, Hanifi (2012). “Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Yasadışı Göç ve Etkileri”. *DPUJSS Number 32. VOL. I. :51-66*

Sınır Yönetimi Alanında Kurumlar Arası İş Birliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik (17 Mart 2016). *Resmi Gazete*, 29656

Sirkeci, İbrahim (2006). “Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları: Türkiye ve Irak Örneklerinde Uluslararası Göçün Evrimi”. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.

Sirkeci, İbrahim (2008). “Türkmen Göçü”. *Sorunlu Bölgelerde Göç*. (Der.). Hisae Nakanishi, İbrahim Sirkeci ve Hatem Cabbarlı. Ankara: Global Strateji Enstitüsü Yayınları :32-36.

Sputnik Türkiye (2017), (<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201712061031278968-recep-akdag-suriyelilere-harcanan-para/> , 01.12.2018’de erişildi).

Sputnik Türkiye (2018), (<https://tr.sputniknews.com/avrupa/201806151033877160-ab-turkiye-mali-yardim/>, 01.12.2018’de erişildi).

Stouffer, A. Samuel (1940). “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”. *American Sociological Review*. Volume 5. Number 6:845-867.

Şahin, Cemalettin ve Sipahioğlu, Şengün (2002). *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık

Şahin, Salih (2007). *Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Şen, Yusuf Furkan ve Özkorul, Gözde (2016) . “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme”. *Göç Araştırmaları Dergisi* .Cilt 2.Sayı :2. 86-119.

Şenol Sert, Deniz (2012). “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleştirici Bir Kurama Doğru”. *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar*. Ed. S. Gülfer İhlamur- Öner ve N. Aslı Şirin Öner 1. Baskı. İstanbul: İletişim yayıncılık A.Ş.

- T.C. AB Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2001 Yılı Ulusal Programı, (<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=195&l=1>, 09.12.2018'de erişildi).
- T.C. AB Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2003 Yılı Ulusal Programı, (<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=196&l=1>, 09.12.2018'de erişildi).
- T.C. AB Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2008 Yılı Ulusal Programı, (<https://www.ab.gov.tr/42260.html>, 09.12.2018'de erişildi).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. “Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar”, (http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa, 06.12.2018'de erişildi).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. “Vatandaşlarımızın Schengen Alanına Vizesiz Seyahati, Geri Kabul Anlaşması ve Göç Eylem Planı”, (<http://www.mfa.gov.tr/soru-cevap.tr.mfa>, 01.12.2018'de erişildi).
- Taşçı, Hacı Mehmet ve Erçakar, Mehmet (2016), “Prebisch-Singer Tezinin Dış Ticaret Hadleri Aracılığıyla Türkiye İçin Test Edilmesi”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. Cilt:14. Sayı: 2. 232-249.
- Tavas, Olcay Erkıral (2015). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tineke, Strik(2010). “Geri Kabul Düzenlemeleri: Düzensiz Göçmenlerin Geri Gönderilmesine Yönelik Bir Mekanizma”. *Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi Raporu*. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi. 21-47.
- Tokuzlu, Lami Bertan(2016). “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanun'nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uyusmazlık Mahkemesi Dergisi* . 1061-1105.

TUİÇ Akademi (2012). “Schengen Anlaşması ve Schengen Alanı”, (<http://www.tuicakademi.org/schengen-anlasmasi-ve-schengen-alani/> , 08.12.2018’de erişildi).

Tüfekci, Suat (2002). *Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler (İstanbul Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tümertekin, Erol ve Özgüç, Nazmiye (2002). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Türk Vatandaşlığı Kanunu (12 Haziran 2009). *Resmi Gazete*,5091/27256.

TürkDilKurumu.“Göç”,(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bdab60328d001.08959339 ,01.11.2018’de erişildi).

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “Türkiye AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları”, (<https://www.ab.gov.tr/49332.html>, 30.11.2018’de erişildi.)

Türkiye’de Öğrenim Gören yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun(19 Ekim 1983). *Resmi Gazete*, 2922/18196.

Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı, (2006) (COM (2008) 674).

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den ikamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik(30 Kasım 1994). *Resmi Gazete*, 94/6169.

Ultan, Mehlika Özlem. (2016). *Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). “Göç Terimleri Sözlüğü” . Çev. Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti. Ed. Bülent Çiçekli (Basım yeri belirtilmemiştir).

UNHCR Küresel Eğilimler Raporu Basın Açıklaması (<http://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, 05.11.2018'de erişildi).

UNHRC. “Vatansız Kişiler”, (<http://www.unhcr.org/tr/vatansiz-kisiler>, 12.11.2018'de erişildi).

UNHRC. “mülteci”, (http://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf, erişildi 11.10.2018 'de erişildi).

UNHRC. “Üçüncü Ülkeye Yerleştirme”, (<http://www.unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme>, 16.11.2018'de erişildi).

Ündücü Cemile, Erdoğan Melike ve Işık Özge (2009). “Avrupa’da Uluslararası Emeklilik Göçü ve Bütünleşme Kapsamında Yönetime Katılım Üzerine İnceleme (Costa Del Sol, Tuscany, Algarve ve Malta Örneği)”.*Yönetim Bilimleri Dergisi* (7: 1) :159-188.

Waugh, William ve R.J.HY (1990). “Handbook of Emergency Management: Programs and Policies Dealing with Major Hazards and Disasters”. Newyork:Greenwood Press. 1.Baskı.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (11 Nisan 2013). *Resmi Gazete*, 6458/28615.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (6 Mart 2003). *Resmi Gazete*, 4817/25040.

Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (24 Temmuz 1950).*Resmi Gazete*, 5683/7564.

Yalçın, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldırım Mat, Selman Özdan Tülay(2018). “AB ile Türkiye Arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. Cilt 24. Sayı 1. 2146-0590.

Yılmaz Elmas, Fatma (2016). *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun (6 Nisan 2010).*Resmi Gazete*, 5978/27544

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Yıldız UZAN

Doğum Tarihi : 23.10.1991

Doğum Yeri : İstanbul

Eğitim Durumu : 2010-2014 **Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.**

2012-2013 **Akademia Humanistyczno - Ekonomiczna (AHE) włodzi Erasmus Eğitimi**

2009-2010 **Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu) Yabancı Diller Yüksek Okulu**

2005-2009 **Asım Ülker Çok Programlı Lisesi**

1997-2005 **Haşim İşcan İlköğretim Okulu (İstanbul)**

Yabancı Diller : **İngilizce**

Deneyimler : 2015-2017 yılında Erzurum Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğünde ve Aşkale Geri Gönderme Merkezinde İl Göç Uzman Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 2017 yılından itibaren ise Bolu Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğünde çalışmaktadır. Göreve başladığı tarihten itibaren Yönetim ve Destek Hizmetleri, Yabancılar ve Uluslararası Koruma çalışma gruplarında görev almıştır. Mayıs 2017'de Yunanistan'ın Sakız Adasında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü irtibat personeli olarak görevlendirilmiştir.